

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- NACSÁDY PÉTER IMRE 5
Gondolatok a közvetítói eljárásról
- BERTA ALIZ – BÁRÁNDY GERGELY 19
A közösségek méltóságának polgári jogi védelme
- DEÁK ZOLTÁN – FARAGÓ ÉVA 37
Egy szelet a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények
problematikájából

DISPUTA

- VIDOR LÁSZLÓ 45
A nyomozás folytatása a nyomozási bíró előtti eljárásban
(Észrevételek Góth Kármén cikkéhez)

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

- TIMÁR ANIKÓ 53
A közép- és kelet európai ügyészi egyesületek
regionális konferenciája az ügyészség és az ügyész
polgári jogi felelőssége tárgyában

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

- Ki ölte meg Dely Márit? 61
(Beszámoló a Magyar Jogászegylet Bács-Kiskun Megyei
Szervezetének üléséről)

- SAFRANKA JUDIT 65
Gyere holnap is!

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

- MISI LÁSZLÓ 69
Európai mérce a büntetőeljárásban, V/E. rész

JOG ÉS IRODALOM

SÁRKÁNY JÁNOS 75
Ki ölte meg Bárczi Benőt?

KÖNYVISMERTETŐ

Beszámoló Barabás A. Tünde Épített környezet – 81
Bűnözés – Szituációs bűnmegelőzés című könyvéről

KÖNYVAJÁNLÓ

SÜMEGINÉ TÓTH PIROSKA 85
Válogatás a szakirodalomból

MELLÉKLET

VÓKÓ GYÖRGY 89
Új Európai börtönszabályok és magyarázatuk
(VI. rész)

Gondolatok a közvetítói eljárásról

Hazánkban, a 2006. évi LI. tv. 103. §-a alapján, 2007. január 1-jétől lépett hatályba a mediáció intézménye közvetítói eljárás néven. A törvény először a közvetítói eljárás célját és alkalmazási feltételeit határozza meg a Btk. 36. §-ra való hivatkozással. A közvetítói eljárás fogalma és célja szabatosabb megfogalmazását a büntető ügyekben alkalmazható, közvetítói tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény 2. §-ban találjuk meg.

(1) A közvetítói eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a büntetőeljárást lefolytató bíróságtól, illetőleg ügyésztől független, harmadik személy (közvetítő) bevonásával – a sértett és a terhelt közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megállapodás jöjjön létre.

(2) A közvetítói eljárásban arra kell törekedni, hogy a sértett és a terhelt között – a terhelt tevékeny megbánását megalapozó – megállapodás jöjjön létre.

A jogszabályi rendelkezések azonban több kérdést is fölvetnek. Jellemző rájuk, hogy az opportunitást ismerő Nyugat-Európában és az angol-szász jogrendben alkalmazott koncepciót úgy vették át, hogy a legalitás talaján álló magyar jogrend adta viszonyokat és a jelenlegi társadalmi körülményeket nem vették figyelembe.

A jogi rendezés sem egyértelmű, a jogszabályhalmazból nehéz áttekinteni az ide vonatkozó rendelkezéseket. Ezért mind koncepcionális, mind anyagi jogi, mind eljárásjogi kérdésben érheti kritika a jogalkotót.

Koncepcionális problémák

Az opportunitást ismerő jogrendekben alkalmazott mediáció alapvető célja, hogy a társadalom az elkövetőnek minél hamarabb jelezze rosszallását, felajánlva azt a lehetőséget, hogy amennyiben helyre hozza mind a társadalom, mind a sértett számára a cselekményével okozott sérelmet, úgy az erkölcsi elítélésen kívül nem fenyegeti más retorzió, az állam lemond a büntető igényéről. Erről az államot képviselő ügyész saját hatáskörben dönthet.

Ennek előnyei valamennyi fél számára nyilvánvalóak. Ne feledjük, hogy olyan elkövetőkről van szó, akik a mediáció alapkonceptiója szerint többnyire első bűntényesek, jogellenes cselekményük súlya csekély jelentőségű, és tevékeny megbánást tanúsítanak.

Az állam a valamennyi félnél megmutatkozó előny és a visszaesés elkerülése érdekében kizárólag nevelő célzatú intézményt vesz igénybe. Az elkövető számára ez azért előnyös, mert az elkövetés után rövid időn belül tudatosan benne a társadalom elítélő értékítélete anélkül, hogy bűnösnek kezelnék, s a hosszadalmas és költséges büntető-

eljárás során főleg megpróbáltatásoknak és megalázásoknak lenne kitéve. Az eljárás befejezése után pedig nyilvánvalóan enyhébb retorzió éri, mintha a rendes eljárásban bíróság szabott volna ki rá büntetést. Amennyiben mégis szükség van büntetés kiszabására, úgy annak mértéke méltányos. Az esetleges szabadságvesztés esetén is olyan mértékű, amelyik nem szakítja ki az elkövetőt környezetéből, s lehetővé teszi számára a problémamentes reszocializációt.

A sértett számára ott jelentkezik az előny, hogy a sokszor átláthatatlan és ezért érdektelen, rajta kívül folyó eljárásból kimarad. Az áldozatot így lehet megóvni a reviktimalizációtól, amit a folyamatos kihallgatások, szembesítések és a tárgyalások során szenved el, amikor újra és újra át kell élnie az őt ért agressziót. A sértettek legnagyobb részét nem vigasztalja az a tény, hogy az elkövetőt évek múltán, ahol az idő múlását még a javára is írják, egy bíróság elítéli, és kap valamiféle homályos, tőle független, őt fegyelemben sem vevő tartalmú büntetést. Az ő érdeke az, hogy az elszenvedett lelki és anyagi sérelmét minél gyorsabban reparálják.

Az állam számára az előny ott jelentkezik, hogy a sértett minél hamarabb kártalanítva lesz, s az elkövető is, a cselekmény elkövetése után, a legrövidebb időn belül szembesül cselekménye társadalomra veszélyességével. Ezáltal az eljárás nevelő hatása érvényesülhet. Így remény van arra, hogy az elkövető elkerüli a visszaesést. Nem elhanyagolható előny még az állam számára, hogy jelentős súlyt vesz le az igazságszolgáltatás válláról, ami anyagiakban is komoly megtakarítást jelent.

Ezek alapján a magyarországi mediációval kapcsolatos jogi rendelkezésekkel kapcsolatban az alábbiak kérdések merülnek föl.

Az eljárás melyik szakaszában hatékony a mediáció?

A mediációnak valójában a nyomozás elrendelése alternatívjaként kellene szerepelnie. De az esetlegesen már elrendelt nyomozás során alkalmazott mediáció is jelentősen csökkenthetné a hatóságok munkaterhét, illetve segíthetné a sértettet abban, hogy a bűncselekménnyel neki okozott traumát föloldják. Erre azonban a Be. 188. §-a nem ad lehetőséget.

A 188. § (1) bekezdés h) pontja kimondja: az ügyész határozattal felfüggeszti a nyomozást, ha a kábítószer-élvező önként alávetette magát a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételnek, és az a büntethetőség megszűnését eredményezheti, feltéve, hogy további nyomozási cselekmény elvégzése nem szükséges.

Ellentmondásnak tűnik az is, ha a jogalkotó az előző esetben megengedi a nyomozás felfüggesztését, úgy a mediáció esetében mi lenne a kizáró ok akkor, ha az elkövető önként aláveti magát a konfliktuskezelő, megelőző-felvilágosító szolgáltatásban való részvételnek, és az a büntethetőség megszűnését eredményezheti. Erre az lehet a magyarázat, hogy a kábítószerrel kapcsolatos rendelkezések egy másik jogalkotási ciklusban merültek föl, és amikor a közvetítői intézmény be-

vezetése volt napirenden, a jogalkotó nem gondolt arra, hogy a mediáció lehetőségét az előbb idézett törvényhely analógiájára megengedje a nyomozati szakban is. Most már csak a vádemelési szakban van lehetőség az eljárás felfüggesztésére. Ennek az a hátránya, hogy amennyiben a nyomozást lefolytatták, a bűncselekményt végig tagadó elkövető az iratismertetéskor, a bizonyítékok rendszerét és súlyát megismerve, taktikai okokból tehet cselekményét elismerő, de nem feltáró jellegű beismerő vallomást. Ez a lehetsége fennáll a vádemelés szakaszában is, hiszen az eljárás alá vont akkor még gyanúsított. A jogszabály ugyanis csak azt írja elő, hogy „a nyomozás során beismerő vallomást tesz” Ezzel egy időben a gyanúsított vagy védője kérheti a mediációt.

Sőt, amennyiben előre menekülve a kár egy részét is megtéríti, „éveket vásárolhat meg” az elkövető – erre nem is olyan régen volt példa –, avagy elkerülheti akár a büntetést is, ha van elég pénze hozzá. Ezzel szemben a hatóságok számára semmiben nem könnyítette az eljárást, nem csökkentette a munkaterhet, a sértettet nem óvta meg a reviktimalizációtól, kizárólag az elkövetőt mentette meg a súlyosabb büntetéstől.

Az ügyészi szakban elrendelt mediáció esetében a fenti problémákon kívül megjelenik az is, hogy az ügyészségnek nemhogy csökkentené a munkaterhét, hanem növeli azt.

A nyomozást felfüggesztő határozat meghozatala után a pártfogói szolgálat által végrehajtott mediációt ellenőrizni kell, majd annak eredményeként vagy meg kell szüntetni a nyomozást, vagy mégis vádat kell emelni.

Ez a két határozat, tehát a 15 vagy 30 napon belül befejezett és statisztikailag kivezetett, „tárgyalás mellőzéses” pénzbüntetésre tett indítvánnyal szemben dupla munkát jelent. Meg kell azonban jegyezni, hogy a bíróságok jelenlegi leterheltségét ismerve, még így is hamarabb befejeződhet egy eljárás. A rendes bírói úton haladva még most is éveket kell várni egy egyszerű ügy kitűzésére is, bár a korábban nagy felháborodást keltő, kitűzés nélkül, „szekrény szakban maradt” elévült ügyek száma mára elenyésző.

A bírósági szakban elrendelhető közvetítői eljárásnak az alternatív büntetésen kívül más értelmét nehéz fölfedezni. A sértett kártalanítása ebben a szakaszban mediáció nélkül is nyomatékos enyhítő körülmény, és azt a tevékeny megbánás jeleként a bíróság a büntetés kiszabása során is értékelheti.

A közvetítői eljárásban megkötött megállapodást ki ellenőrzi, és melyik hatóság hagyja jóvá?

Lényeges problémának látom, hogy a sértett és az elkövető közötti egyezséget a mediátor segítségével úgy hozzák meg, hogy azt az ügyész vagy a bíró nem hagyja jóvá. A 2006. évi CXXIII. tv. 13. § (3) bekezdés pusztán annyit ír elő, hogy a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodásban vállalt kötelezettségeknek meg kell felelniük a jogszabályoknak, ésszerűnek kell lenniük, és nem ütközhetnek a jó erkölcsbe. Ezen utóbbi két kitétel is utal arra a veszélyre, hogy a formailag jogszerű megállapodás nem feltétlenül ésszerű, és főleg nem

magától értetődően erkölcsös. Ennek ellenőre csak a hatóság lehet, mint ahogy erre található is példa jogrendünkben. A Pp. 148. § (1) bekezdése kimondja:

A bíróság a per bármely szakában megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy a vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék.

(2) Ha az egyezség megfelel a jogszabályoknak, a bíróság azt végzéssel jóváhagyja, ellenkező esetben pedig a jóváhagyást megtagadja, és az eljárást folytatja.

(3) A bíróság által jóváhagyott egyezségnek ugyanaz a hatálya, mint a bírói ítéletnek; a jóváhagyó végzés ellen beadott fellebbezésnek az egyezség végrehajtására nincs halasztó hatálya.

Ebből következően, ha a polgári perben szükség van a bírósági, hatósági jóváhagyásra, akkor a közvetítői eljárásban miért nem vette figyelembe a jogalkotó a magyar viszonyokat és a jogszabályi környezetet?

A mediációval kapcsolatban nyilvánvalóan föl sem merülhet a Ptk. 240. §-a, amely azt mondja ki, hogy az egyezség megkötése és módosítása kizárólag a felek egyetértésétől függ. A közvetítői intézmény nem lehet független az igazságszolgáltatástól, nem függhet kizárólag az elkövető és a sértett megegyezésétől, még ha a rendes útról való elterelés is a cél.

Az ügyész vagy a bíróság csak a közvetítői eljárás eredményéről kap tájékoztatást. Ezt követően az ügyész vagy az eljárás folytatásáról, vagy annak megszüntetéséről határoz. Bírói szakban ezen felül az ítélet meghozatalakor a bíróság a korlátlan enyhítés lehetőségét figyelembe véve hozza meg határozatát.

A sértett és az elkövető szabad egyezségét azért kell törvényi kontroll alá vonni, mert ezzel, akár ügyvédi segédlettel is, a sértett és az egész büntetőeljárás befolyásolására van lehetőség. Ez ugyanis fölveti annak lehetőségét, hogy a sértettnél elért, tőle kicsikart vagy megvásárolt nyilatkozat nem az eljárást tereli el a hagyományos és nehézkes, rendes útról, hanem az elkövetőt tereli el a felelősségre vonás elől.

Ennek veszélyére a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 3/2007. BK véleménye is utal, amikor kijelenti, hogy a „megállapodás szerinti (megtérítendő) kár fogalma nem azonos a Btk. 137. § 5. pontja szerinti törvényi kárfogalommal”.

A jelenlegi szabályozás lehetőséget ad arra, hogy a törvényi kontroll kikerüljön az igazságszolgáltatás kezéből. Az optimális körülményeket föltételezve is, a pártfogó ebben az esetben az egyezség előmozdítója szerepéből kilépve, döntési pozícióba, az állam büntetőjogi igényét érvényesítő ügyész vagy az ítélező bíró szerepébe helyezi magát.

Az ügyvéd mint mediátor?

Az előző kérdéshez tartozik, de külön kiemelés érdemel, mert a sértett és az állam számára kifejezetten veszélyesnek tartom azt, ha az ügyvéd büntető ügyben vállal mediátori szerepet. A büntető ügyekben közvetítői tevékenységet végző ügyvéd képesítési követelményeiről, díjazásáról és iratkezeléséről szóló 58/2007. (XII. 23.) IRM rendelet az alábbiakat mondja ki:

„A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény 24. § (4) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján, az igazságügyi és rendészeti miniszter feladat- és hatásköréről szóló 164/2006. (VII. 28.) Korm. rendelet 1. § h) pontjában meghatározott feladatkörömben eljárva a következőket rendelem el:

(1) A büntető ügyekben közvetítői tevékenységet végző ügyvédet a közvetítői eljárás lefolytatásáért közvetítői eljárásonként a kirendelt védői óradíj kilencszeresének megfelelő összegű eljárási díj illeti meg. (Vagyis 27.000 Ft-os óradíj az első órában, majd minden további órában 13.500 Ft)“

A (2). bekezdés szerint:

„Ha a közvetítői megbeszélést a felek érdekkörében felmerült okból nem lehetett megtartani, az ügyvédet az eljárási díj harminc százalékának megfelelő összeg illeti meg“.

A (3). bekezdés azt mondja ki, hogy

„Az eljárási díj (1) bekezdésben meghatározott összege, illetőleg (2) bekezdésben meghatározott részösszege az ügyvédi tevékenység ellenértékét terhelő általános forgalmi adó összegét nem tartalmazza, azt az e rendeletben meghatározott összegeken mint adóalapon felül kell felszámítani“.

Ebből az következik, hogy egy miniszteri rendelet, amely lehetővé teszi az ügyvédi mediációt, ellentmondhat a mediáció azon alapelvének, hogy a büntetőeljárásban érintettek ne lehessenek részesei a sértett és az elkövető közötti megegyezésnek. Ilyen alapon a rendőr, az ügyész vagy esetleg a bíró is lehetne mediátor. Az ő személyüket azért kell kizárni a közvetítői eljárásból, mert szerepük szerint más a feladatuk, s a közhatalmi funkciót nem keverhetik össze a közvetítői szereppel.

Ebben a kérdésben az ügyvéd, álláspontom szerint, hasonló megítélés alá esik. Ő ugyanis a fegyveregyenlőség elve alapján a büntetőeljárás részese. Ügyvédként az érdekei teljesen mások, sőt ellentétesek is lehetnek, mint a sértett vagy az állam érdekei. Ráadásul, ha még azt is hozzátesszük, hogy az egyezséget a mediátor segítségével úgy hozzák meg, hogy azt az ügyésznek vagy a bírónak nem kell jóváhagyni, úgy félek, ezzel akár ügyvédi segédlettel a sértett és az egész büntetőeljárás befolyásolására van lehetőség. Ez persze csak lehetőség, de egy olyan, nem is kicsi kapu, ami alkalmat és főleg törvényes alapot szolgáltat az esetleges visszaélésekre.

A miniszteri rendelet további két paragrafus a technikai jellegű kérdéseket rendez, míg az utolsó, 5. § a hatályba léptető rendelkezés. Mindebből az igen rövid, mégis fontos rendeletből az a következtetés vonható le, hogy a büntetőeljárásban részt vevő kirendelt ügyvédek kárára, a pártfogókat és egyéb résztvevőket megszegyénítő módon, a közvetítői eljárás koncepcióját veszélyeztetve, kizárólag egy szűk érdekérvényesítő kör számára a megszerezhető jövedelem biztosítása lehetett a rendelet alkotás hátterében.

A mediáció koncepciója nem erről szól!

Az ügyész milyen esetekben szüntetheti meg a nyomozást?

A törvény és az egyéb jogszabályok szövegéből nem derül ki világosan, hogy eredményes mediáció esetén, a Be. 221/A. § (3) bekezdés a) pontja alapján, figyelemmel a Btk. 36. §-ra és a Be. 190. § (1) bekezdés j) pontjára, – miszerint az ügyész megrovást alkalmaz, ha a gyanúsított cselekménye már nem veszélyes, vagy oly csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy a legenyhébb büntetés kiszabása vagy más intézkedés is szükségtelen – az ügyész megrovással megszüntetheti-e az öt éves büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények esetében is a nyomozást, avagy nem? Törvényi akadálya ennek ugyanis nincsen.

Mégis érdemes átgondolni, hogy a törvényi rendelkezések alapján a bűnszövetségben, az üzletszerűen, a dolog elleni erőszakkal, a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére való elkövetés esetén nem kellene-e az állam büntető igényét föltétlenül az elterelés igénye elé helyezni.

Ki tartja nyilván a mediációt?

Problémának látom, hogy a bűnügyi nyilvántartásról és a hatósági erkölcsi bizonyítványról szóló 1999. évi LXXXV. tv. nem rendelkezik a közvetítői intézmény nyilvántartásáról. A jogszabálynak az alapvető rendelkezéseket szabályozó részében, a 7. § kimondja:

„A bűnügyi nyilvántartás tartalmazza annak a személynek (a továbbiakban: nyilvántartott) az adatait,

a) akivel szemben a bíróság jogerősen a Büntető Törvénykönyvben (a továbbiakban: Btk.) meghatározott büntetést szabott ki, vagy intézkedést alkalmazott;

b) akire vonatkozóan az ügyész a vádemelést elhalasztotta vagy megrovást alkalmazott”.

A törvény II. fejezetének a büntettek nyilvántartására vonatkozó részében a 16. §-a kimondja:

„A büntettek nyilvántartásába felvett adatokat – a (2) bekezdésben meghatározott kivétellel –

a) a szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélték esetén a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli mentesítés (a továbbiakban: mentesítés) beálltától számított tizenöt évig,

b) a szándékos bűncselekmény miatt közérdekű munkára, illetőleg pénzbüntetésre ítélték esetén a mentesítés beálltától számított öt évig,

c) a gondatlan bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélték esetén a mentesítés beálltától számított öt évig,

d) a gondatlan bűncselekmény miatt közérdekű munkára, pénzbüntetésre ítélték esetén a mentesítés beálltától számított három évig,

e) fiatalkorúak esetén legfeljebb 30. életévük betöltéséig, feltéve, hogy eddig az időpontig mentesültek,

f) a főbüntetés helyett mellékbüntetésre ítélték esetén a büntetés végrehajtásának befejezésétől számított öt évig,

g) a megrovásban részesítettek, illetve azok esetén, akiknek terhére az egyes különleges eljárások között meghatározott elkobzásra irányuló eljárás során elkobzást alkalmaztak, a határozat jogerőre emelkedésétől számított három évig,

h) a próbára bocsátottak esetén a próbaidő, illetőleg meghosszabbítása esetén a meghosszabbított próbaidő elteltétől számított három évig megtartja.”

Ezen fölül a büntetőeljárás alatt állók nyilvántartása sem rendelkezik erről a kérdésről. Mint látható, a jogalkotó nem gondolt arra, hogy a megrovás mintájára a közvetítői intézményt önállóan is szerepeltesse a nyilvántartásban. A megrovás nyilvántartása önmagában nem elég, mert csak esetlegesen lehet következtetni arra, hogy azt milyen eljárás eredményeként, és miért is kaphatta az elkövető.

Mindennek pedig ott jelentkezhethet a hátránya, hogy amennyiben az elkövető ellen más hatáskörű vagy illetékességű más hatóság előtt indul eljárás, s a korábbi elterelés nem jut a nyomozóhatóság, illetve az ügyészség tudomására, így a tetteivel szemben több, párhuzamosan folyó közvetítői eljárás is minden további nélkül elrendelhető. Lehetséges továbbá az is, hogy az eredményes közvetítői eljárás után újabb mediációt rendeljenek el olyan személlyel szemben, akinek ezt a lehetőséget már felajánlották. Ő pedig abból nem azt a következtetést vonta le, hogy az állam lehetőséget adott neki a büntetés elkerülésére, hanem azt, hogy – a közvetítői eljárásban ígérgetve – ha a kárt megtéríti, a büntetést is megúszhatja.

Ez szintén nem szolgálja az alapkoncepcióban elérni kívánt célt.

Anyagi jogi problémák

Milyenek a preferált bűncselekmények?

A Be.-ben, a vádemelésről szóló X. fejezetben található 221/A. § által hivatkozott Btk. 36. § a következőket mondja ki a Btk. 32. §-ára figyelemmel – ezeket a szabályokat a Btk. 107/A. §-a alapján értelemszerűen a fiatalkorúakra is alkalmazni kell:

„36. § (1) Nem büntethető, aki a személy elleni (XII. fejezet I. és III. cím), közlekedési (XIII. fejezet) vagy vagyon elleni (XVIII. fejezet), háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekménnyel okozott kárt a sértettnek közvetítői eljárás keretében megtérítette, vagy a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető az (1) bekezdésben említett bűncselekmények esetében, ha az elkövető az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekménnyel okozott kárt a sértettnek közvetítői eljárás keretében megtérítette, vagy a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette.”

A magyarországi viszonyokat és a Btk-ban szabályozott bűncselekmények büntetési tételeit megvizsgálva, úgy tűnik, a Btk. 36.§ (1) bekezdésében foglalt 3 éves büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények esetében lehet eredményes a közvetítői eljárás.

Elvitathatatlan tény, hogy a külföldi példák 5 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeket tekintenek a mediáció felső határának. Itt lenne fontos a ma-

gyar viszonyokat összevetni a külföldi körülményekkel. Fölmerül tehát az a kérdés, hogy milyen bűncselekményekről is van szó.

A teljesség igénye nélkül szeretném a törvényi rendelkezések által meghatározott 5 éves felső határt figyelembe véve a mediációba vonható bűncselekményeket megemlíteni. Ezek a következők.

A Btk 169 § (2) bekezdésében szabályozott magzatelhajtás büntetnének az a minősített esete, amikor a magzatelhajtást

- a) üzletszerűen,
- b) a nő beleegyezése nélkül,
- c) súlyos testi sértést vagy életveszélyt okozva követik el.

A Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző, de a (3) bekezdés szerint minősülő és büntetendő súlyos testi sértés büntette azon esete, amikor a testi sértést aljas indokból vagy célból, továbbá ha védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személlyel szemben követik el, a büntetés büntett miatt könnyű testi sértés esetén három évig, súlyos testi sértés esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

A Btk.175/B. § (1) bekezdésébe ütköző, emberkereskedelem büntette, amely szerint aki mást elad, megvásárol, ellenszolgáltatásként átad, vagy átvesz, más személyért elcserél, úgyszintén, aki ennek érdekében toboroz, mást szállít, elszállásol, elrejt, másnak megszerez, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,
- b) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére,
- c) munkavégzés céljából,
- d) fajtalanság vagy közösülés céljából,
- e) emberi test tiltott felhasználása céljából,
- f) bűnszövetségben vagy
- g) üzletszerűen követik el.

A Btk. 176. § (1) bekezdésébe ütköző, de a (4) bekezdés szerint minősülő és büntetendő magánlaksértés büntette, amikor az elkövető másnak a lakásába, egyéb helyiségébe vagy ezekhez tartozó bekerített helyre

- a) éjjel,
- b) fegyveresen,
- c) felfegyverkezve,
- d) csoportosan

erőszakkal, fenyegetéssel, hivatalos eljárás színlelésével vagy megfélemlítéssel bemegy, vagy az ott lakónak vagy azzal rendelkezőnek akarata ellenére, ott bent marad.

A Btk. 177/A. § (1) bekezdésébe ütköző, de a (2) bekezdés szerint minősülő és büntetendő visszaélés személyes adattal büntette, amikor az elkövető a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezéseket jogtalan hasznoszerzés végett megszegve követi el, és ezzel más vagy mások érdekeit jelentősen sérti.

A Btk. 316. § (1). bekezdésébe ütköző lopás büntettének a (4) és (5) bekezdésben szabályozott azon esetei, amikor az elkövető a lopást nagyobb, illetve/vagy jelentős értékre követi el. Ezen kívül még a bűncselekményt az alacsonyabb értékhatár esetén

- a) bünszövetségben,
- b) közveszély színhelyén,
- c) üzletszerűen,
- d) dolog elleni erőszakkal követik el.

A Btk. 318. § (1) bekezdésébe ütköző (4) és (5) bekezdés szerint minősülő csalás büntette, amikor az elkövető jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejtve, vagy tévedésben tartva nagyobb, illetve jelentős kárt okoz. Az alacsonyabb értékhatár esetén az elkövető mindezt

- a) bünszövetségben,
- b) közveszély színhelyén vagy
- c) üzletszerűen követi el.

A Btk. 323. § (1) bekezdésébe ütköző, aszerint minősülő és büntetendő zsarolás büntette, amikor az elkövető jogtalan haszonszerzés végett mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel kárt okoz.

A Btk. 326. § (1) bekezdésébe ütköző, de a (3) és a (4) bekezdés szerint minősülő orgazdaság büntette, amikor az elkövető a bűncselekményt nagyobb értékre vagy kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy jelentős értékre követi el, illetve az alacsonyabb értékhatár esetén tettét nagyobb, illetve jelentős értékre üzletszerűen, vagyoni haszon végett követi el.

A Btk. 327. § (1) bekezdésébe ütköző, de a (2) bekezdés szerint minősülő jármű önkényes elvételének büntette azon esete, amikor az elkövető idegen gépi meghajtású járművet mástól

- a/ erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel, avagy
  - b) bünszövetségben
- azért vesz el, hogy azt jogtalanul használja.

A Btk. tartalmaz némi megszorítást arra vonatkozóan, hogy kikkel szemben nem alkalmazható a mediáció. A kérdéses jogszabály az alábbiakat mondja ki:

Btk. 36. § (3) Az (1)–(2) bekezdés alkalmazásának nincs helye, ha az elkövető

- a) többszörös vagy különös visszaeső,
- b) a bűncselekményt bünszervezetben követte el,
- c) bűncselekménye halált okozott,
- d) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetőleg próbára bocsátás vagy vádemelés elhalasztásának tartama alatt követte el.

A fenti rendelkezések azonban a társadalom védelme szempontjából nem tűnnek megfelelő garanciának.

Különösen az a megengedő hozzáállás, hogy a bünszövetséget nem tartja olyan súlyú elkövetési körülménynek, ami kizárná a közvetítói eljárást, ebben a körben kizárólag a bünszervezetet említi meg. Megengedhetővé teszi továbbá a visszaesést is annak ellenére, hogy a közvetítói eljárásnak éppen az a célja, hogy az elterelési megoldással elkerülhető legyen a visszaesés.

A Btk. 37. §-a azt a meghatározást adja, hogy a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. Ebből következően a közvetítói eljárás sem helyezkedhetne ennél enyhébb állásontra.

A példalózó jelleggel fent felsorolt cselekmények nem véletlenszerű, eseti elkövetésre és nem a törvényeket tisztelő, de valamilyen oknál fogva megbotló, egyszerű tényállású, csekély súlyú elkövetőre utalnak. Ezzel szemben bizonyos szervezettséget, céltudatosságot, eltökéltséget, agresszivitást és személy elleni erőszakot feltételeznek. Az ilyen bűncselekmények elszaporodottsága, a bűnözés arányainak rohamos emelkedése mellett ezek a példák is kellően rámutatnak arra, hogy a jogalkotó nem volt kellően körültekintő, amikor az említett bűncselekmények elkövetői körét és az elkövetési magatartásokat csekély súlyúnak tekintve a büntetlenség, illetve a korlátlan enyhítés lehetőségének lehetővé tételével megpróbálta kivonni az állam büntető igénye alól.

Az ellenvetésekre természetesen adódik az a válasz, hogy az ügyész vagy a bíró majd kellően értékeli a körülményeket, és nem járul hozzá kirívó súlyú bűncselekmények esetében a mediációhoz.

Ezzel a magyarázattal azért nem lehet egyetérteni, mert akkor fölmerül a kérdés: a legalitás alapján álló jogrend miért csak ezen bűncselekmények esetében engedi meg az oportunitást? Miért csak ezekben az esetekben bíz meg az ügyész vagy a bíró szaktudásában, lelkiismeretében és felelősségteljes döntésében? A Btk. más fejezeteiben található, hasonló büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények esetében ezt a bizalmat miért vonja meg az igazságszolgáltatásban részt vevő személytől?

Eljárásjogi problémák

Meddig indítványozható a közvetítói eljárás?

A legfontosabb kérdés, hogy az I. fokú eljárásban mediációra utalás meddig indítványozható?

A 2006. évi CXXIII. tv. 6. §-a alapján a közvetítói eljárás

- a) az ügyésznek az ügy közvetítói eljárásra utalásáról hozott határozatával [Be. 221/A. § (3)],
- b) a bíróságnak a büntetőeljárást – a közvetítói eljárás lefolytatása érdekében hozott – felfüggesztő végzésével [Be. 266. § (3) c) pont] indul meg.

Ebből következően adódik a kérdés, hogy a felfüggesztő végzés meghozatalára meddig van lehetősége a bíróságnak?

A Be. 263. § (4) bekezdés az alábbiakat mondja ki: „Ha közvetítői eljárás lefolytatásának lehet helye, és az ügyész az eljárást a 221/A. § (4) bekezdése alapján nem függesztette fel, a tanács elnöke a vádirat kézbesítésével egyidejűleg tájékoztatja a vádlottat, a védőt és a sértettet a közvetítői eljárás iránti indítvány megtételének lehetőségéről és a közvetítői eljárás következményeiről.

Amennyiben a vádirat közlésétől számított 15 napon belül a vádlott, a védő vagy a sértett közvetítői eljárást indítványoz, a bíróságnak kötelezően előkészítő ülést kell tartania. Amennyiben az előkészítő ülésen a tanács elnöke megállapítja, hogy a Be. 266. § (3) bekezdés c) pontja alapján közvetítői eljárásnak lehet helye, az eljárást 6 hónapra felfüggeszti.”

A Be. 287. § (1) bekezdése szerint a bíróság a megkezdett tárgyalást a közvetítői eljárás eredményes befejezése érdekében vagy más fontos okból elnapolhatja.

A Be. 321. § (1) bekezdése teszi lehetővé, hogy a bíróság a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében a büntetőeljárást felfüggeszse.

Az előbb említettekből következik, hogy az arra jogosultak az elsőfokú eljárásban a bíróságnak a határozat meghozatala céljából tanácsülésre visszavonulásáig kezdeményezhetik a közvetítői eljárásra utalást.

Alkalmazható-e a mediáció a II. fokú eljárásban?

A második lényeges kérdés, hogy a közvetítői eljárás alkalmazható-e a II. fokú bírósági eljárás során? A törvény ezt kategorikusan nem rendezi. Az I. és a II. fokú eljárás szabályainak összevetésével és a 2006. évi CXXIII. törvény értelmezésével kaphatunk erre egyértelmű választ.

A II. fokú eljárásban ahhoz, hogy a közvetítői eljárás megindulhasson, az eljárást fel kell függeszteni. Erre a 359. § (3) bekezdése alapján akkor van lehetőség, ha a másodfokú bíróság a tanácsülésen megállapítja, hogy ennek a 266. § (1) bekezdése alapján helye van. A 188. § (1) bekezdésének b) pontja alapján az eljárás akkor függeszthető fel, ha a tárgyalás a vádlott távollétében nem tartható meg.

A Be. a II. fokú eljárás felfüggesztésére az említett eseteken kívül mást nem ismer. Az első fokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezésével kapcsolatban a Be. 373. § (1) bekezdése kimondja, hogy a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi az elsőfokú bíróság ítéletét, és az eljárást megszünteti,

- a) a vádlott halála, elévülés vagy kegyelem miatt,
- b) ha az elsőfokú bíróság az eljárás lefolytatásához szükséges magánindítvány, feljelentés vagy kívánat hiányában hozott ítéletet,
- c) ha az elsőfokú bíróság törvényes vád hiányában járt el,
- d) ha a cselekményt már jogerősen elbírálták.

Ebből következően, az I. és II. fokú eljárásra vonatkozó rendelkezések összevetéséből az állapítható meg, hogy a Be. a II. fokú eljárás szabályai között – hasonlóan az elsőfokú eljáráshoz – taxatív felsorolást ad az eljárás megszüntetésének okairól, és ez a felsorolás nem tartalmazza a tevékeny megbánást. Ezért a Pest Megyei Bíróság Büntető Kollégium vezetőjének 2007. március 28-án kelt ajánlása szerint a II. fokú bíróság a közvetítői eljárásra utalás miatt nem szüntetheti meg az eljárást.

Felhasználható-e a mediáció során tett nyilatkozat, az elkövető beismerése a büntetőeljárásban?

A bizonyítékok szabad mérlegelése elvét sérti a Be. 221/A. § (5) bekezdése, amely kimondja, hogy gyanúsítottnak és a sértettnek a közvetítői eljárás során tett, az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó nyilatkozata bizonyítási eszközként nem használható fel. Vagyis a közvetítői eljárás során tett terhelti nyilatkozat vallomásként nem vehető figyelembe. A közvetítői eljárás eredményét nem lehet a terhelt terhére értékelni.

A 2006. évi CXXIII. tv. 14. § (1) bekezdése szintén azt mondja ki, hogy a közvetítői eljárásban létrejött, írásba foglalt megállapodás a közvetítői eljárás célján túlmenően joghatás kiváltására nem alkalmas.

A (3) bekezdés előírja, hogy az e törvény szerinti közvetítői eljárás befejezését követően indult bírósági, választottbírósági vagy egyéb eljárásban a felek nem hivatkozhatnak

- a) a másik fél által, a vita lehetséges megoldásával összefüggésben az e törvény szerinti közvetítői eljárásban kifejtett álláspontra, javaslatra és
- b) a másik félnek az e törvény szerinti közvetítői eljárásban tett elismerő, joglemondó nyilatkozatára.

A Be. 10. §-a kimondja, hogy abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás.

Ebből az következik, hogy bár kötelező erővel nem bír, de a büntetőeljárásban bármely ügyben felhasználható az eljárásra vonatkozó fegyelmi eljárás anyaga, az ott jegyzőkönyvbe vett vallomások, sőt az írásba foglalt rendőri jelentés is bizonyítási eszközként vehető figyelembe. Ennek mintájára az eljárás egyéb anyagaként figyelembe kellene venni az ilyen terhelti nyilatkozatot.

Hiszen a mediációs eljárás lényege éppen abban van, hogy az elkövető a cselekményét megbánja, és a tevékeny megbánás jeleként egyezsége jusson a sértettel. Abban az esetben, ha a közvetítői eljárásban az elkövetőnek az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó nyilatkozata súlytalan, következmények nélküli, úgy a közvetítői eljárás legfontosabb alapja válik komolytalanná. Abban az esetben, ha ez a nyilatkozat lényeges elemében tér el a nyomozás során tett vallomástól, akkor annak komoly aggályokat kellene kelteni a ténybeli, bűnösségre kiterjedő és megbánó vallomással szemben. Az idézett törvényhely alapján azonban az ilyen nyilatkozatot kötelezően figyelmen kívül kell hagyni.

Van-e következménye az eredménytelen mediációnak?

A Be. 221/A. § (5) bekezdése szerint: a gyanúsítottnak és a sértettnek közvetítői eljárás során tett, azaz eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó nyilatkozata bizonyítási eszközként nem használható fel – erre az előző pontban tettem észrevételt.

A II. fordulata pedig azt mondja ki, hogy a közvetítői eljárás eredményét nem lehet a gyanúsított terhére értékelni. Ez alatt természetesen a közvetítői eljárás eredménytelenségét kell érteni, hiszen az eredményes mediáció az elkövető érdekét szolgálja.

A világon, mind az angolszász, mind a kontinentális mediációs rendszerben a terhelt terhére értékeli azt, ha az ő hibájából hiúsul meg. Az általánosan elfogadott gyakorlat szerint, amennyiben az elkövető nem működik együtt a mediátorral (esetünkben pártfogóval), illetve az elkövető hibájából hiúsul meg az elterelés, annak az a szankciója, hogy a büntetőeljárás rendes úton folyik tovább. Tehát vádemelés és bírósági szakba kerül az ügy, ahol kockáztatja az illető az elítélést. Természetesen a büntetés kiszabása során értékeli, hogy a terheltnek lehetősége lett volna az okozott kárt megtéríteni a neki felajánlott eljárásban, ezt azonban felróható módon mégis elmulasztotta.

A törvényi rendelkezés ezt a szankciót kiveszi a jogalkalmazó kezéből, így az elkövető a nyomozás felfüggesztése, illetve a későbbiekben javára írandó elhúzó-dása érdekében következmények nélkül ígérgethet.

Mennyi ideig tarthat az eljárás?

A Be. 221/A. § (7) bekezdése szerint, ha a gyanúsított a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de a büntethetősége nem szűnt meg, az ügyész a 3 évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre is elhalaszthatja. Bár a mediáció az elterelés egyik formája, elsődleges célja mégis az kell legyen, hogy az állam rosszallását közvetítse az elkövetőhöz. Így semmi értelme két évig húzni. Amennyiben megvan az elkövetőben a reparációs szándék, akkor azt minél hamarabb tegye meg.

Ellenkező esetben ez is végrehajthatatlanná válik, mint a közérdekű munka egy jó része. Így nem a büntető útról való elterelés, hanem a felelősség alóli kibúvást szolgálja majd ügyvédi segédlettel. A kontinentális mediáció alkalmazása során, az esetek döntő többségében, mintegy 80 %-ában 3 hónapon belül lezajlik az eljárás. Hat hónapon belül további 15 % fejeződik be. Egy éven túl 1 % alatt van a maradék ügyek száma.

Természetesen ne feledkezzünk meg arról, hogy a mediációt először 1973-ban vezették be az Egyesült Államokban és Kanadában. Az azóta eltelt 35 év alatt sokat változott és finomodott ez a rendszer.

Magyarországon – remélhetőleg – nem kell ennyi évet várni arra, hogy a kezdeti hibákat és átgondolatlan rendelkezéseket finomítani lehessen. Ami a legfontosabb, hogy a mi jogrendünk is elismeri már az elterelés ezen formáját.

A közösségek méltóságának polgári jogi védelme

„A között, aminek történnie kell,
és a között, aminek nem szabad történnie,
középen áll az, aminek meg szabad történnie.”
(Grotius)

A személyhez fűződő jogok védelme a hatályos normatív szabályozás, és az Alkotmánybíróság határozatai tükrében

A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló, 1959. évi IV. törvény a személyek polgári jogi védelméről szóló IV. címében, a személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogokról szóló VII. fejezetben, a 75.§ – 87.§-okban szabályozza a személyhez fűződő jogok megsértése esetén igénybe vehető jogvédelmi eszközöket. Röviden összefoglalva a szabályozás lényegét, a Ptk. 75.§-a – általánosságban védve a személyiségi jogot – kimondja, hogy a – törvény 76.§-ában nyílt taxációval felsorolt – személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani, a jogosult pedig a jogainak sértetlenségét mindenkivel szemben követelheti. Ezáltal a személyiségi jog kvázi abszolút szerkezetű jogosultságok mentén definiált rendben hatékonyan védett az egyén, mégpedig a konkrétan beazonosítható, gyakorlatilag egyedileg megnevezhető egyén relációjában. Megsértésük esetén a sérelmet szenvedett fél a Ptk. 84.§-a alapján tarthat igényt a jogvédelemre, a saját személyes adottságától, személyisége értékelésétől függetlenül, a mindenkivel szemben azonosan alkalmazott elvek alapul vételével.

Az általános személyiségvédelem alapját a mai társadalmi köztudatban egymással szemben álló két jog, nevezetesen a véleménynyilvánítási és szólásszabadság¹, valamint az élethez és emberi méltósághoz való jog² képezi. Optimális esetben a két jog egymás mellett és egymást kiegészítve működik, abban az esetben pedig, ha az egyik jogot valaki visszaélészerűen gyakorolja akként, hogy ezzel mások alanyi jogát sérti, erre a jogalkotás megnyugtatóan válaszol³. Az Alkotmánybíróság, kijelölve a jogalkotás és a jogalkalmazás számára követendő utat, számos határozatában elemezte az emberi méltóság fogalmát⁴. Kiemelendő a 64/1991.

¹ Ld. az Alkotmány 61. § (1) bekezdését.

² Ld. az Alkotmány 54. § (1) bekezdését és a 70/A. §-át.

³ A két alapjog kollíziójáról bővebben: Legény K.: Szólásszabadság és tolerancia, a gyűlöletbeszéd szabályozásának alternatívái (Belügyi Szemle, 2004/6. 178-94. o.)

⁴ Az Alkotmánybíróság 23/1990. (X. 31.) AB határozatában az emberi méltóságot az általános személyiség joggal azonosította. A 96/2008 (VII. 3.) AB határozat ezzel összefüggésben kimondja, hogy az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében garantált emberi méltósághoz fűződő jog „nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódik, hanem azt jelenti, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogot”.

(XII. 17.) AB határozat, melyben a testület a nevezett jogot az élethez való joggal egységben oszthatatlannak, és az emberi léttel eleve együtt járó minőségként korlátozhatatlannak tekintette. Mind az Alkotmánybíróság gyakorlatából, mind pedig az irányadó nemzetközi joggyakorlatból okszerűen levonható az a következtetés, hogy az élethez és az emberi méltósághoz való jog olyan alapvető fontosságú emberi jog, amely – súlyánál fogva – túlmutatva az individuum érdekein, kiemelkedő társadalmi jelentőséggel bír⁵. Az Alkotmánybíróság adós maradt azonban a közösségek méltóságának dogmatikai meghatározásával, és az ezzel kapcsolatos alapjogi védelem kifejtésével. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az általános személyiségi jog részét képezi az önazonossághoz és az önrendelkezéshez való jog⁶. Az önazonosság vállalása főszabályszerűen az egyén döntésén alapul, tehát egy csoporthoz tartozónak azt a személyt tekinthetjük, aki magát annak vallja⁷, minden más tényező vizsgálata, avagy erre felvett bizonyítás nélkül.

A közösséget mint jogi és társadalmi entitást definiálhatjuk egy személyösszességgént, melynek tagjai egymással összetartozónak, kívülállóktól különbözőnek érzik magukat. A közösséghez tartozás azonban nem minden esetben egyéni döntés kérdése, egy adott közösség jellegadó vonásai lehetnek születésnél fogva determinált aspektusok által meghatározottak is⁸. Ebből következik, hogy míg egyes önazonossággal és önálló identitással, szervezettel és nyilvántartott tagsággal rendelkező közösségeket a jogrend jogalanyként elismer, addig a jelenlegi szabályozási környezetben más személyösszesség kollektív jogvédelemre nem számíthat. Személyiségi jogsérelemből származó igényt ugyanis csak maga a jogosult érvényesíthet, mégpedig csak egyénileg, és nem egy kollektíva részeként.

A gyalázkodás polgári jogi szabályozásáról szóló T/3719. szám alatt elfogadott, de ki nem hirdetett törvényjavaslat – melyet az Alkotmánybíróság a 96/2008. (VII. 3.) számú határozatában alkotmányellenesnek talált, és megsemmisített – az előzőekben fölvetett kérdésre kísérelt meg válaszolni. Jelesül arra, hogy mit tehet az egyén, ha őt nem csupán mint individuumot, hanem mint egy társadalmi csoport tagját sértik meg emberi méltóságában. Bár a törvényjavaslat alkotmányellenessége tény, jelentős előrelépést jelentett a szabályozásban. Az azt megsemmisítő határozatában az Alkotmánybíróság a téma szabályozási kísérletei során először iránymutatást adott a jogalkotónak a tekintetben, hogy a meg-

---

Az Alkotmánybíróság, 64/1991 (XII. 17.) számú határozatában kifejtette: „Az emberi méltósághoz való jog azt jelenti, hogy van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva az ember alany marad és nem válik eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől.”

⁵ Răducanu, R.: PhD: Protejarea dreptului la viață – drept fundamental al omului – prin norme penale. In: Annales Universitatis Apulensis. Series Jurisprudentia 10/2007 301. o. (a tanulmány angol nyelvű fordítása alapján)

⁶ 59/1991(XI. 8.) AB határozat

⁷ 45/2005 (XII. 14.) AB határozat

⁸ Individuális döntés eredménye például a vallási meggyőződés, vagy a szexuális irányultság, míg egyénen kívül álló a nemzeti, etnikai hovatartozás.

semmisített rendelkezésekkel szemben milyen alkotmányossági követelményrendszer mentén tartja megvalósíthatónak a gyalázkodás polgári jogi szabályozását.

Az Alkotmánybíróság, legutóbbi határozatában lépést tartva a társadalmi fejlődéssel, és az erre való igényvel, elismerte a szabályozási szükségletet, ezzel átlépett" korábbi álláspontján, amely szerint *„az állam pusztán azok tartalma alapján nem tilthatja be bizonyos nézetek kinyilvánítását, terjesztését, és nem nyilváníthat egyes álláspontokat más álláspontoknál értékesebbnek, azzal ugyanis sértené az egyének egyenlő méltóságú személyekként kezelésének követelményét”*⁹.

Nyilvánvaló, hogy az Európai Unió tagjaként nem engedhető meg az, hogy az egyes személyek és közösségek emberi méltóságát a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányos jogával visszaélve lábbal tiporják. Ezek a megnyilvánulások ugyanis nemcsak a célba vett közösséget sértik. Sértenek minden jó érzésű embert. Sértik ez utóbbi személyek biztonságba vetett hitét, meghazudtolva azt, hogy a kommunikációs alapjogok anyajoga, a véleménynyilvánítás szabadsága hazánk történelmét szemlélve hatalmas eredmény. A vélemény szabad kifejezése ugyanis jog, és nem pajzs, ami mögé el lehet bújni, onnan hangoztatva, hogy bármit meg lehet tenni, a célba vett személy-összességet meg lehet alázni vagy félemlíteni.

Ezért hatalmas eredmény a jogfejlődés szempontjából, hogy elvi éllel rögzíti az Alkotmánybíróság: *„ha a véleménynyilvánítás a közösség egészére vonatkoztatott, a közösség tagjainak megkérdőjelezhetetlen, lényeges tulajdonságával áll összefüggésben, és akár a közösség létét is megkérdőjelezően szélsőséges, akkor a közösséghez tartozó személy joggal várhatja a jogrend által biztosított védelmet”*.

A jelen munka mottójaként tételezett Grotius-idézet mellett – az Alkotmánybíróság határozatában foglaltakkal egyetértve – az alapkérdést újra kell fogalmazni: nem arra kell válaszolni ugyanis, hogy van-e szükség a szabályozásra, hanem arra, hogyan teremthető meg annak az alkotmányos lehetősége, hogy jogvédelemért folyamodjon az az ember, aki emberi méltóságában érzi sértve magát, azáltal, hogy azt a csoportot érte támadás, amelyhez ő tartozónak vallja magát. A feladat tehát adott: a kialakult társadalmi igénynek megfelelő szabályozás és konkrét jogi eszközök megalkotása annak érdekében, hogy immáron ne csupán az individuum élhessen sértő, durván megalázó magatartások esetén jogvédelmi eszközökkel, hanem mint annak a csoportnak a tagja, melyhez tartozik, azokban az esetekben, amikor nem csupán az egyént, hanem a csoportot éri sérelem.

Az Országgyűlés 2008. november 3. napján megtartott ülésnapján elfogadott T/6219. számú törvényjavaslat erre a kérdésre ad megnyugtató, teljes körű, és főként alkotmányossági szempontból aggálytalan választ.

---

⁹ 18/2004. (V. 25.) Alkotmánybírósági határozat

Előzmények, a Polgári Törvénykönyv kodifikációja

Ahhoz, hogy a T/6219. számú, az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról szóló törvényjavaslatot megérthessük, vissza kell nyúlnunk a témakör szabályozási kezdeteihez, a téma büntetőjogi szabályozásához, a szabályozási kísérletekhez. Bár munkánknak nem célja a büntetőjogi szabályozás elemzése, mégis utalni kell azokra a releváns alkotmánybíróági határozatokra, melyek azt a kötelezettséget rótták a büntetőjog eszközrendszerével élő jogalkotóra, hogy vizsgálja meg: a büntetőjog ultima ratiós jellege miatt nem indokolt-e inkább a büntetőjogon kívüli megoldás keresése, jelesen a gyalázkodó megnyilvánulások polgári jog rendszerén belül történő szankcionálása.

A büntetőjogi eszközrendszer Alkotmánybíróági megítélése

Az Alkotmánybíróság, 30/1992. (V. 26) határozatával¹⁰ megsemmisítette a 1989. évi XXV. törvény által szabályozott „közösség elleni izgatás”¹¹ tényállását. Az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy mi a követendő eljárás akkor, ha az egyik alkotmányos alapjog gyakorlása a másikat sérti. Ezzel kapcsolatban rögzítette a határozat, hogy *„a közösségek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet. Nem zárja ki tehát a határozat azt, hogy erről a törvényhozó akár a gyűlöletre uszítás tényállásán túlmenő büntetőjogi védelemmel is gondoskodjék. A közösségek méltóságának hatékony védelmére azonban más jogi eszköz, például a nem vagyoni kártérítés alkalmazási lehetőségeinek bővítése is alkalmas”*.

A büntető és polgári jogi eszközök mikénti alkalmazása körében fejtette ki a tetsület az 1996. évi XVII. törvény 5.§-át¹² megsemmisítő, 12/1999. (V.21.) AB határozatában¹³, hogy a büntetőjogi védelem kizárólag akkor indokolt, ha az adott gyűlöletkeltő magatartás az egyént és a társadalmat érintő hatásai, követelményei olyan súlyosak, hogy más felelősségi formák, így a szabálysértési vagy polgárjogi felelősségi rendszerek eszközei elégtelenek az ilyen magatartások tanúsítóival szemben.

Az újabb szabályozási kísérlet nyomán született 18/2004. (V. 25.) AB határozat – bár hangsúlyozta azt, hogy a faji, etnikai, vallási szempontú, alsóbb vagy felsőbbrendűséget hirdető nézetek, valamint a gyűlölködés terjesztése a civilizáció értékeit veszélyeztetik – kimondta, hogy *„a törvényhozó az emberi méltósághoz való*

¹⁰ Az Alkotmánybírósági határozat részletes elemzését lásd: dr. Szabó András Gyűlöletbeszéd és Gyűlöletre uszítás című tanulmányában (Kriminológiai Közlemények. 60., 63-68. o.)

¹¹ Ld. a közösség elleni izgatás büntetettének törvényi tényállását.

¹² A Btk. 1996. június 15. napjától hatályos szövege szerint: „Aki nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzetet,

b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen *gyűlöletre uszít, illetve gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el*, büntetett miatt 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

¹³ A 12/1999 (V.21.) Alkotmánybíróági határozat részletes elemzését lásd: Varga Zoltán: Gyűlöletbeszéd című tanulmányában (Kriminológiai Közlemények. 60., 69-77. o.)

jog és a köznyugalom védelme érdekében a becsmérés büntetőjogi szankcionálásával a véleményszabadságot nem a lehető legkisebb mértékben korlátozó eszközt választotta”.

A 95/2008. (VII.3) számú Alkotmánybírósági határozat szerint a törvényjavaslat alkotmányellenes. Ennek egyik oka, hogy mivel a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül, az uszításnál enyhébb, erőszakos magatartásra felhívást nem tartalmazó és a szólásszabadságot korlátozó büntetőjogi tiltások – mely bűncselekménynek nincs konkrét sértettje – alkotmányellenesek.

Az említett határozatokból levonható az a következtetés, hogy az Alkotmánybíróság – bár nem zárja ki a büntetőjogi szankció alkalmazhatóságát sem – a szabályozás polgári jogi vetületét tartja követendőnek.

A szabályozási kísérletek ellenére jogrendszerünk mind polgári jogi, mind pedig büntetőjogi eszközökkel csupán az egyén szintjén biztosít hatékony jogvédelmet. Ebből következően joggal merül fel az, hogy a méltóságában megsértett egyének összessége, vagyis a csoport, a közösség miért nem részesíthető ugyanilyen szintű védelemben¹⁴. Fölvethető tehát a kérdés: mivel az állam kötelessége az, hogy polgárai védelmét szolgálja, alkotmányosnak tekinthető-e az a szabályozás, amelyben a gyűlöletbeszéd címzettjei elesnek az igényérvényesítés lehetőségétől, pusztán azért, mert személyük a gyűlölködő megnyilvánulás alapján nem válik egyedileg beazonosíthatóvá.

A T/6219. számú törvényjavaslat az említett anomáliát oldja fel, amikor az egyének biztosított jogvédelmet garantálja az emberi méltóságában megsértett csoport részére.

A Polgári Törvénykönyv kodifikációja

A Magyar Köztársaság hatályos Polgári Törvénykönyve 1959-ben került elfogadásra. Szükségtelen részletezni, hogy milyen társadalmi-jogi-politikai berendezkedés mellett alkották meg a törvényt. A Ptk-t csak a rendszerváltozás óta több mint ötven alkalommal módosították, mindvégig illeszkedve azokhoz a társadalmi folyamatokhoz, melyek a szabályozási környezet megváltoztatását indikálták. A folyamatos módosítás azonban hátulütőkkel is járt: a törvény immáron nem homogén egész, hanem különböző korszakok különböző jogalkotási technikáinak összessége. A jogalkotó, fölismerve mindezt, nem folyamatos módosítások mentén, hanem új kódex megalkotásával kíván megfelelni az új évezred kihívásainak.

A téma szempontjából a koncepció személyek jogát szabályozó része releváns. A szabályozás, követve az eddigieket, a személyhez fűződő jogokat általános jelleggel védelemben részesítve, védelmet nyújt az azokat sértő megnyilvánulások minden formája ellen. A személyhez fűződő jogok megsértése esetén alkalmazható jogkövetkezmények köre azonban eltér a hatályostól, megteremtve az objektív, illetőleg a szubjektív jellegű szankciók teljes, egymástól tételesen elkülönült

---

¹⁴ Legény K.: Szólásszabadság és tolerancia, a gyűlöletbeszéd szabályozásának alternatívái (Belügyi Szemle, 2004/6. 178-94. o.)

körét. A közérdekű bírság mint közhatalmi jellegű szankció hatályon kívül helyezésével egyidejűleg megalkották a sérelemdíj jogintézményét, amely a személyhez fűződő jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja, illetve pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetése¹⁵. A javaslat új rendelkezése a 2:81§, amely a gyűlöletbeszéd elleni polgári jogi védelmet szabályozza¹⁶.

A teljesség érdekében kiemelendő, hogy a T/5949. számon jegyzett, az új Polgári Törvénykönyvről szóló javaslat benyújtására az Országgyűléshez azelőtt került sor, mielőtt az Alkotmánybíróság 96/2008. (VII.3.) számú határozatát meghozta, így az előterjesztő nyilvánvalóan nem vehette figyelembe az abban foglaltakat.

Tekintettel a következőkben részletes vizsgálat tárgyát képező T/6219. számú elfogadott törvényjavaslatra, a jövőben vizsgálni kell, hogy van-e egyáltalán helye a hivatkozott passzusnak a Polgári Törvénykönyvben, avagy a közösségek méltóságának polgári jogi eszközrendszere elegendő a személyhez fűződő jogok kollektív védelme érdekében.

Álláspontunk szerint ez utóbbi megoldás tűnik ésszerűbbnek, szem előtt tartva azt is, hogy a T/6219. számú, elfogadott törvényjavaslat az Alkotmánybíróság 96/2008. (VII.3.) számú határozatának szempontjait figyelembe véve, az alkotmányosság követelményének jó eséllyel eleget tesz, így a parlament által tárgyalt új Polgári Törvénykönyv tervezetéből a gyűlöletbeszédre vonatkozó paragrafust módosító javaslat előterjesztésével szükségesnek tartjuk eltávolítani a tervezetből. Mint azt majd látjuk, a T/6219. számú törvényjavaslat a közösségek emberi méltóságát súlyosan sértő magatartásokkal szembeni jogvédelmet komplex szabályozással, egységesen garantálja. Ez nem csupán anyagi jogvédelemben manifesztálódik, hanem testet ölt a polgári eljárásjog tereumára tartozó szabályozásban is. Álláspontunk szerint nem szerencsés szabályozástechnikai megoldás az anyagi és eljárásjogi normák keveredése a Polgári Törvénykönyvben, mint ahogyan az sem, hogy egyes jogvédelmi eszközök szétszabdaltan állnak rendelkezésre az egyén számára. Példaként említhető a sajtóperek szabályozása, nevezetesen az, hogy míg a Ptk. 79. § (1) és (2) bekezdése szabályozza a jogsértés tényét, valamint az ebben az esetben az adott médiumot terhelő kötelezettségeket, a Pp. gyakorlatilag közbeékelődve, a 342. § (1) bekezdésében rögzíti a jogvédelmi eszköz igénybevétele, valamint a helyreigazítási kérelem elutasítása esetén követendő eljárást.

---

¹⁵ Sáriné S. Á.: Az új Polgári Törvénykönyv megalkotásának jelenlegi helyzete Magyarországon (Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 2006/3. szám, 87-91. o.)

¹⁶ „(1) Az emberi személyiség valamely lényegi vonása által meghatározott társadalmi csoportra vonatkozó, nagy nyilvánosság előtt elkövetett, súlyosan sértő, a csoport tagjainak megbélyegzésére irányuló magtartás sérti a csoporthoz tartozó azon személy személyhez fűződő jogát, akinek az adott csoporthoz való tartozása – meggyőződése szerint – az önazonosság meghatározó részét képezi.

(2) Az (1) bekezdés szerinti jogsértés miatt indított eljárásokban sérelemdíj állapítható meg.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott rendelkezés nem vonatkozik azon társadalmi csoportra, amelynek csoportképző jellemzője valamely politikai meggyőződés”.

A szabályozás így nehezen átláthatóvá válik, a jogában megsértett személy adott esetben úgy mulaszt jogvesztő határidőt, hogy azt gondolja, az adott passzust helyesen értelmezve járt el. A törvényjavaslat ezt a problémát oldja meg, amikor az anyagi jogi és eljárásjogi szabályozást egy normában összegzi.

A köztársasági elnök és az Alkotmánybíróság álláspontja a T/3719. számú törvényjavaslat vonatkozásában

A valamely közösséget sértő, gyűlölködő véleménynyilvánítással kapcsolatos első, polgári jogi szankciót megállapító törvény-javaslatot a Kormány 2007. szeptember 14-én nyújtotta be az Országgyűlésnek¹⁷, és azt 2007. október 29-én elfogadták. A javaslat a kialakult, rendezést igénylő társadalmi helyzetre nyomban, talán kissé elkapkodottan reagáló, politikai igény szülte javaslat volt. A köztársasági elnöki indítványt követő alkotmánybírósági vizsgálat a Ptk.-t módosító törvényjavaslat alkotmányellenességét¹⁸ állapította meg.

A Törvényjavaslat általános indokolása a módosítás célját akként határozza meg, hogy annak elfogadásával a Polgári Törvénykönyv szabályai kiteljesednek, az új szabályok alkalmazásával nem-csak az egyén személyhez fűződő jogainak védelme, hanem a személyek adott vonással rendelkező körét sértő megnyilvánulás esetén is lehetőség nyílik a reparációra.

Így nincs szükség arra, hogy a sértő megnyilvánulás közvetlenül és felismerhetően egy adott egyén ellen irányuljon, hiszen a csoport ellen irányuló támadás is átsugárzik az annak tagjait képező adott személyekre. Ekként a csoporthoz tartozó egyénnek közvetve is lehetősége lenne arra, hogy a gyűlölködő beszédet alkalmazó személy ellen akkor is polgári peres eljárás indulhasson, ha nem konkrétan egy személynek címzett a sértő megnyilvánulás.

A törvényjavaslat „a személyiség más lényegi vonása” fogalom beiktatásával nyílt taxációt teremtett meg, a jogalkalmazó számára lehetővé téve azt, hogy adott esetben további tulajdonságokat is a személyiség lényegi vonásának minősítsenek, tekintettel arra, egy megnyilvánulás sértő volta adott esetben az összes körülmény mérlegelésével állapítható meg. A törvényjavaslat közérdekű keresetindítási jogot biztosított, lehetővé téve, hogy a sérelmet szenvedett csoport, annak tagjai szakmai tapasztalattal felvértezett személyek segítségével indíthassanak eljárást az őket ért sérelem miatt. Ez a módosítás az előkészületben lévő új Polgári Törvénykönyv alapvető igényeit célozta előkészíteni.

A köztársasági elnöki indítvány tanúsága szerint a törvényjavaslattal szemben felhozható legfőbb ellenérv az, hogy „nem valamely személy-összesség számára állapít meg személyiségi jogot, hanem ugyanazzal a lényegi személyiségvonással rendelkezők mindegyike számára saját személyiségi joga megsértését állapítja meg megdönthetetlen törvényi vélelemmel arra az esetre, ha a sértő magatartás erre a személyi-

---

¹⁷ Ld. a törvényjavaslat 76/A. §-át.

¹⁸ 96/2008 (VII.3.) számú AB határozat

ségvonásra irányul¹⁹”. Az elnöki álláspont szerint a törvényjavaslat által megjelölt személy-összesség nem rendelkezik konkrét csoportképző ismérvekkel, így az, aki egyszerűen valamely csoporthoz tartozónak vallja magát, a polgári jog bármelyik eszközét bevetheti a sérelmet okozó ellen. Ez a személy-összesség az indítvány szerint nem rendelkezik jogalanyisággal, így perbeli legitimációja kétséges. Kifogásolta továbbá, hogy a törvényjavaslat felveti a közérdekű, illetve a személyes védelem elhatárolásának kérdését, illetve aránytalanul és nagymértékben korlátozza a szólásszabadságot, továbbá álláspontja szerint a csoporthoz tartozás ténye objektíve nem bizonyítható. Erre figyelemmel a sértő megnyilvánulás több eljárást vonhat maga után, amely aránytalanul nagy terhet róna a sértő vélemény kinyilvánítójára.

Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnök indítványának helyt adott, és a Ptk. 76/A. § beiktatását célzó törvényjavaslat alkotmányellenességét megállapította. A határozat azonban nem csupán a „régie elvekhez visszanyúlva” deklarálta az alkotmányellenességet, hanem megnyitva az utat a jogfejlődés új iránya előtt, előremutató, szinte egzakt iránymutatást adott a jogalkotónak arra, hogy miként valósítható meg a kívánt cél úgy, hogy a megalkotandó norma a jövőben alkotmányossági szempontból aggálytalan legyen.

Az Alkotmánybíróság, a szükségesség–arányosság tesztjét alkalmazva arra az álláspontra helyezkedett, hogy a törvényjavaslat túlzott mértékben korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát. Visszautalva korábbi határozataira, rögzítette, hogy a szólásszabadság a kommunikációs alapjogok anyajoga, amely a társadalom demokratikus működésének egyik fontos garanciája, illetve az egyén önkifejezésének fő eszköze. Ezzel az Alkotmánybíróság által mereven kezelt megállapítással kapcsolatban jelen határozatában a következőket mondja ki: *„A véleménynnek tartalom alapú korlátja nincs. Az Alkotmány a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül részesíti védelemben, mivel a véleménynnek szorosabb a kapcsolata az azt kinyilvánító személy szubjektumával, mint annak valóságtartalmával. A véleménynyilvánítás szabadsága esetén tehát maga a véleménynyilvánítás ténye védett, korlátja pedig csak külső, azaz más alap vagy alanyi jog tiszteletben tartása, vagy egyéb alkotmányos cél lehet²⁰.”*

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a személyiségi jogi védelmet biztosító jelenleg hatályos szabályok az egyén védelmét biztosítják, így a törvényjavaslat által meghatározott személy-összesség védelme fogalmilag kizárt. Ekként a közösségek méltósága önálló alapjogként nem definiálható, így nem adhat alapot a szólásszabadság korlátozására.

Az Alkotmánybíróság rögzítette továbbá azt is, hogy *„Az embertől elválaszthatatlan méltóság jogilag megragadható azon attribútumai, amelyeket az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz fűződő jogból mint anyajogból alapjogként bontott ki (önrendelkezési jog, személyiség kiteljesítése, személyiség integritásához való jog, általános*

¹⁹http://www.keh.hu/admin/data/00000003/_fix/00000000/_fix/00000002/_fix/00000005/_file/20071113ABinditvany_ptk_modositas_gyuloletbeszed_cimerrel.pdf

²⁰ 96/2008 (VII.3.) számú AB határozat

cselekvési szabadság), szintén csak az emberhez kapcsolhatók. Mindebből az következik, hogy az Alkotmánybíróság az Alkotmány és a Ptk. alapján az általános személyiségi jog egyik megfogalmazásaként megjelenő emberi méltóság jogát szükségképpen köti a természetes személyhez, mert fogalmilag kizárt, hogy e jogot személyek, avagy személy-összességek jogaként értelmezze. Mindazonáltal az Alkotmánybíróság nem zárta ki az egyének egy bizonyos közösséghez fűződő viszonyára tekintettel viselt „méltósága” védelmének jogi lehetőségét. Az Abh1.-ben utalt arra, hogy „(...) a közösségek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet.”²¹

A jogalkotó által alkalmazott nyílt taxációval kapcsolatban kifogás a törvényjavaslattal szemben, hogy az így meghatározott személy-összesség identitásának határai bizonytalanok, nem határozható meg, hogy a csoport tagjait mely egyének képezik. Így a törvényjavaslat nem határozza meg azt sem, ami az egyén és a közösség közötti kapcsolat fennállásának, illetve a kapcsolat intenzitásának vizsgálatát jelenti. Valamely személy csoporthoz tartozását a bíróság azonban nem is vizsgálhatja, hiszen senki sem szólítható fel arra, hogy dokumentációval igazolja, mely csoporthoz tartozónak vallja magát.

Kovács Péter alkotmánybíró párhuzamos indokolásában kifejtette, hogy bár a határozat rendelkező részével egyetért, – maga is túl bizonytalanok tartja a sértetti kör, illetve az elkövetési magatartások meghatározását, amely következtében a Törvényjavaslat túllép az 1965. évi ENSZ Egyezmény vonatkozó rendelkezéseinek értelmezése során kialakítható kereteken is –, fenntartja a gyalázkodás büntetőjogi tényállásának alkotmányellenességét kimondó határozathoz (236/A/2008.) fűzött párhuzamos véleményében foglaltakat, jelesül a szabályozás igényének szükségességét.

Kovács Péter alkotmánybíró a 95/2008. (VII. 3.) számú Alkotmánybírósági határozathoz fűzött párhuzamos indoklásában részletezte, hogy a gyalázkodás büntetendővé nyilvánítását célzó törvényjavaslatokkal kapcsolatban hozott megsemmisítő határozatok mellett számos olyan határozat is született, amelyek enyhítik azt a „merevséget”, amelyet ezek a határozatok jelentettek a szabályozási koncepció terén. Kovács Péter például az önkényuralmi jelképek használatáról, illetve a kitüntetés adományozásáról szóló határozatok citálását követően arra a következtetésre jutott, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatának tükrében megállapítható, hogy az emberi élethez és méltósághoz való jog a véleménynyilvánítás szabadságát megelőzve, az Alkotmányban foglalt értékrend csúcsán helyezkedik el. Ezzel kapcsolatban elvi élel állapítja meg, hogy a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságát mindig az alkotmányos értékrendre figyelemmel kell értelmezni.

Az alkotmánybíró egy kiemelt fontosságú témára, a gyalázkodás szankcionálásának nemzetközi tendenciáira, illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságának az Emberi Jogok Európai Egyezményére épülő gyakorlatára hívja föl a figyelmet. Ez utóbbi megtagadja a jogvédelmet minden olyan megnyilvánulástól, illetve tevékenységtől, amely magának az Egyezménynek az értékrendjét tagadja.

---

²¹ 96/2008. (VII.3.) számú AB határozat

Figyelemmel tehát a vállalt nemzetközi elvárásokra, amennyiben azok teljesítése alkotmányos korlátokba ütközik, „az alkotmányozó hatalomnak kell megtennie a megfelelő lépést”²², hiszen fennáll egy nemzetközi kötelezettség, amely kötelezettségnek Magyarország csak részben tett eleget.

Trócsányi László alkotmánybíró párhuzamos indokolása is tartalmaz előremutató jeleket, hiszen – jelen Törvényjavaslat alkotmányellenességének kimondásával egyetértve – megállapítja, hogy a hatályos jogszabályok nem adnak lehetőséget a közösségen keresztül okozott sérelmek reparációjára. Szerinte a törvényjavaslat alkalmazásával kapcsolatban megfogalmazott kifogások – bár a párhuzamos perlések lehetőségét jogalkotás-technikai hiba folytán a törvényjavaslat valóban nem zárta ki – nem bírnak relevanciával, hiszen a konkrét esetek kapcsán kialakítandó joggyakorlat feladata a bíróságokra, végső soron a Legfelsőbb Bíróságra hárul.

Az Alkotmánybíróság határozatát követően a kérdést újra kellett fogalmazni. Nem arra kell ugyanis válaszolnunk, hogy kell-e szabályozni a kérdéses jogsértések szankcionálását, hiszen a társadalom jelen állapota szerint a válasz egyértelműen az, hogy igen. Az új kihívást úgy fogalmazhatjuk meg, hogy miként teremthető meg annak az alkotmányos lehetősége, hogy jogvédelemért folyamodjon az az ember, aki emberi méltóságában érzi sértve magát arra hivatkozással, hogy azt a csoportot érte támadás, amelyhez ő tartozónak vallja magát.

A T/6219. számú törvényjavaslat

A szabályozási koncepció megalkotása során és az egyedi ügyben hozott bírói ítéletnél is szem előtt kell tartani azt, hogy semmilyen jogszabály nem tud megelőzni egy káros és rossz társadalmi folyamatot, vagy eljéit venni annak. Csupán segítséget tud nyújtani ahhoz, hogy könnyebb legyen kezelni a társadalmi problémát. Látni kell ugyanis azt, hogy a jelenlegi társadalmi feszültség egy folyamat része, amely onnan indul, hogy csak gyaláznak egy társadalmi csoportot, s ott folytatódik, hogy tevékeny gyűlöletet kelteni törekszenek a csoport tagjai ellen, majd ott végződik, hogy a gyűlöletkeltés tevékeny, konkrét agresszióba fordul. A jogalkotó – a társadalom által vele szemben támasztott elvárásoknak megfelelően – akkor jár el helyesen, ha megteremti annak a jogi lehetőségét, hogy a sérelmet szenvedett csoport tagja ne legyen kénytelen addig eltűrni a jogsértést, amíg – leegyszerűsítve – testi sértés miatt följelentést tehet, mondván, ez végre egy konkrét jogsértés, melynek konkrét sértettje van.

A T/6219. számú törvényjavaslat a témakör szabályozását az Alkotmánybíróság határozatában foglaltaknak megfelelően új alapokra helyezte. A törvényjavaslat az Alkotmánybíróság által egzaktul meghatározott szempontrendszer és alkotmányossági kritériumok mentén, újragondolva a Köztársasági elnöki indítvány egyes kifogásait, részint eljárásjogi, részint anyagi jogi szempontból orvosolja a

---

²² 95/2008. (VII.3.) számú AB határozat

hatályos norma hiányosságait, és megteremti a gyűlöletbeszéd elleni hatékony fellépés komplex eszközszerét.

A törvényjavaslat a következőképpen rendelkezett:

1. § (1) *A csoport tagjának személyhez fűződő jogát sérti, aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti, etnikai hovatartozás, a vallási meggyőződés, vagy szexuális irányultság által meghatározott csoportot sértő, céljában vagy hatásában megalázó vagy félelemkeltő magatartást tanúsít. Mentésül a jogkövetkezmények alól, ha bizonyítja, hogy a csoportot sértő magatartása – az eset összes körülményeire figyelemmel – nem volt olyan súlyú, hogy az a csoport tagjai személyhez fűződő jogának sérelmét okozta.*

(2) *Nagy nyilvánosságon a magatartás sajtó, egyéb tömegtájékoztató eszköz, sokszorosítás, illetőleg elektronikus hírközlő való közzététel útján történő tanúsítását is érteni kell.*

2. § (1) *Akit személyhez fűződő jogaiban az 1 § szerint megsértének, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 84. §-a (1) bekezdésének a.)-d.) meghatározott polgári jogi igényeket támaszthatja.*

(2) *Az (1) bekezdésben meghatározott igények érvényesítése iránt a jogsértést követő 30 napos jogvesztő határidőn belül lehet a polgári pert megindítani úgy, hogy a keresetlevélnek legkésőbb e határidő utolsó napján kell a bírósághoz megérkeznie.*

3. § (1) *Az 1. §-on alapuló perekre a Fővárosi Bíróság kizárólagosan illetékes. A bíróság a perben soron kívül jár el.*

(2) *Ha a keresetindítási határidőn belül azonos ténybeli és jogi alapból több pert is megindítanak, azokat egyesíteni kell. A keresetlevél beérkezését követően a bíróság azt haladéktalanul, de legkésőbb 8 napon belül megvizsgálja abból a szempontból, hogy szükséges –e a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 124. § (1) bekezdésében megállapított intézkedések meghozatala. Az első tárgyalást a 2. § 2) bekezdésben meghatározott jogvesztő határidő elteltét követő napon kell a bíróságnak kitéznie legkésőbb az ettől számított tizenötödik napra. Ha a keresetlevél a bíróságnak a Pp. 124. §-ban meghozott intézkedése folytán válik tárgyalásra alkalmassá, akkor a tárgyalás kitézésére vonatkozó határidőt ettől az időponttól kell számítani.'*

A köztársasági elnöki indítványban, és az Alkotmánybíróság határozatában foglaltakkal egyezően a törvényjavaslat különbséget tesz a csoportot ért sérelem, és a csoportot ért sérelem miatt a magát a csoporthoz tartozónak valló személy személyhez fűződő jogaiban bekövetkező jogsérelem között²³. A csoport ellen irányuló megalázó célú vagy hatású megnyilvánulás „polgári jogi szempontból releváns jogsértést csak abban az esetben valósít meg, ha az az átsugárzó hatás intenzitása folytán sérti a csoport tagjaihoz tartozó egyének személyhez fűződő jogait²⁴”.

Míg az Alkotmánybíróság által alkotmányellenesnek kimondott törvényjavaslat a csoport sérelmét az egyén jogsérelmével azonosította, a tervezet megteremti a

²³ Az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2008. szeptember 24. napján megtartott ülésének jegyzőkönyve, dr. Gadó Gábor felszólalása

²⁴ A törvényjavaslat általános indokolása

lehetőséget arra, hogy a polgári perben a gyűlölködő vagy gyalázkodó megnyilvánulást tevő személy bizonyítsa azt, hogy a csoportot ért sérelem nem volt olyan súlyú, hogy elérje azt a mértéket, hogy egyéni jogsérelemként is megállapítást nyerjen. A bíróság ekként a bizonyítási eljárás lefolytatását követően, a bizonyítékok mérlegelése során szabad belátása szerint bírálhatja el a jogsérelem intenzitását, súlyát, és hozhat ítéletet a kereseti kérelem tárgyában.

Ezzel a szabályozási koncepcióval a jogalkotó – a köztársasági elnök kifogásainak megfelelően, az alkotmányosság elvárt követelményeinek megtartásával – megválaszolja, hogy a két alapjog kollíziója esetén melyik alapjog primátusa érvényesüljön. A kérdés ugyanis perről perre, mindig és mindenkor az adott ügy sajátosságait figyelembe véve válaszolható meg, a társadalom által elvárt és igényelt jogvédelmi garanciák mellett elismerve azt, hogy egy adott magatartás más mértékben lehet sértő a körülményektől függően.

A jogalkotó után a legnagyobb felelősség ugyanis a jogalkalmazót terheli, hiszen ítéletének meghozatala során nem csupán az adott norma alá köteles rendelni az adott cselekménynek megfelelő tényállást, hanem arra köteles, hogy a hozott ítélet – legyen az polgári vagy büntetőjogi tárgyú – túl a legalitás és az igazságosság elvárásán, megfelelően annak a társadalmi környezetnek, amelyben azt meghozták.

1. A törvényjavaslat szempontjából szignifikáns közösség csoportképző ismérvei a jelen munkában már kifejtett önazonosságon és csoport szintű identitástudaton kívül, hogy azok egyben az emberi méltóság lényegadó vonásainak is számítanak.

A törvényjavaslat egy adott csoport jellegadó ismérveit – elfogadva az Alkotmánybíróság határozatában foglaltakat – zárt taxációval határozza meg. Ennek indokaként elmondható, hogy a vallási meggyőződést és a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozást az Alkotmánybíróság említette a személyiség lényeges vonását meghatározó tulajdonságként, a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata pedig a szexuális irányultságot tekintette még ilyennek²⁵. A törvényjavaslat ezért rendelkezik az említett tulajdonságok által meghatározott csoportot sértő magatartásról²⁶. Miként azt a köztársasági elnök az előző törvényjavaslattal szemben felhozott alkotmányossági kifogásában rögzíti: „*az átsugárzás megállapíthatósága a csoport és tagjai viszonyától függ: ennek rendkívül intenzívnek kell lennie ahhoz, hogy a csoportot ért sértést a csoporttag alanyi joga megsértésének lehessen minősíteni*”. A jogalkotó tehát, elismerve a követelmény alkotmányos indokoltságát, a hivatkozott csoportképző ismérveket az Alkotmánybíróság és a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata alapján határozta meg.

A javaslat a csoport tagjának személyhez fűződő jogai megsértését akkor tartja megállapíthatónak, ha arra nagy nyilvánosság előtt kerül sor, és csak akkor, ha a tanúsított magatartás sértő, céljában vagy hatásában megalázó vagy félelem-

---

²⁵ A törvényjavaslat 2008. október 27. napján megtartott részletes vitájának jegyzőkönyve, dr. Avarkeszi Dezső felszólalása

²⁶ Az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2008. szeptember 24. napján megtartott ülésének jegyzőkönyve, dr. Gadó Gábor felszólalása

keltő. Miként azt már említettük, a jogsérelem megállapításához nem elegendő a sértő kifejezés használata, vagy az ilyen jellegű megnyilvánulás: a konkrét ügyben történő marasztaláshoz az szükséges, hogy a sérelem olyan súlyú, olyan intenzitású legyen, hogy az a csoporton keresztül a csoport tagjára átsugározzék. Felmerülhet a kérdés ezzel kapcsolatban, hogy a reménybeli gyakorlatban az, hogyan kell értékelni az „átsugárzó hatás intenzitását” a jogsértés megállapítása szempontjából, és miként értelmezendő az, hogy „a csoportot sértő magtartás nem volt olyan súlyú, hogy a csoport tagja sérelmét okozza”. A gyakorlat és a bírói mérlegelés számára támpontot jelenhet az eddigi személyiségi jogi perekben kikristályosodott elvrendszer. Jelenleg a személyhez fűződő jogok megsértésének megállapításához az adott személyről tett kijelenésnek nem csupán – bizonyos esetben, például a jó hírnév, vagy a becsület sérelménél – objektíve valótlannak, torznak vagy következetlennek, hanem kifejezőmódjában, vagy más szempont mentén *alkalmasnak* kell lennie arra, hogy az egyén értékelése vagy társadalmi elismertsége kedvezőtlenül megváltozzék. A jó hírnév védelmével kapcsolatban a jogalkotó szintén tágítja a jogsértő magatartások megállapíthatóságának a körét: a személyre vonatkozó, objektíve valótlán tényállítást kifejező közlés akkor eredményez jogsértést, ha alkalmas arra, hogy az érintett társadalmi megítélését hátrányosan befolyásolja. *„Nincs tehát szükség például arra, hogy a hátrányos eredmény bekövetkezzék. Nincs jelentősége annak sem, hogy a közlés az egyén hírnevének milyen súlyú lerombolására volt alkalmas”²⁷.*

A jelenleg hatályos Ptk.-hoz fűzött Kommentár kiemeli, hogy a véleménynyilvánítás alkotmányban is rögzített szabadsága folytán az értékítélet, a bírálattal önmagában nem lehet jogsértő, még akkor sem, ha a vélemény az érintettre nézve sérelmes, vagy ha azzal nem mindenki ért egyet. Jogellenessé akkor válik, ha a bíráló túllépi a szabad véleménynyilvánítás határait. E határokat a Ptk. 5. § (2) bekezdésében és a Ptk. 4. § (1) bekezdésében rögzített elvárások jelölik ki. *„Nem elégtí ki ezeket az elvárásokat a személyre vonatkozó értékítélet – s ekként túllépi a szabad véleménynyilvánítás határait –, ha az önkényes, nem felel meg az emberi gondolkodás, ítéletalkotás elemi szabályainak”²⁸.*

A vázolt gyakorlathoz a jelenlegi törvényjavaslat kiválóan alkalmazkodik. A csoport tagját ért jogsértés esetén éppen azt a tesztet végezheti el a jogalkalmazó, mint amit elvégez az individuális alanyok esetében azzal, hogy a csoport tagját ért jogsérelem megállapítását szigorúbb feltételhez köti: nem elegendő a jogsértés tényének megállapítása a csoporttal szemben, annak olyan súlyúnak kell lennie, hogy intenzitásában a csoport tagját érje. Ezért fontos rögzíteni azt, hogy a törvényjavaslat a csoport tagját, és nem általában a csoportot részesíti ortalomban.

Nincs érdemi különbség ugyanis a között, hogyha egy konkrét személyt néven szólítva aláznak meg, és a között, ha ezt úgy teszik, hogy egy társadalmi csoportot szidva a csoport részét képező individuumot sértik. Nem tehető minőségi különbség a csoport tagjaként sérelmet szenvedett és a név szerint megnevezett

---

²⁷ Complex CD jogtár Kommentár

²⁸ Complex CD jogtár Kommentár

személy között, tekintettel arra, hogy mindkét megnyilvánulás azonos módon sérti az adott csoporthoz tartozó egyén emberi méltóságát.

Ezzel kapcsolatban fejtette ki egyetértő véleményét dr. Halmai Gábor alkotmány-jogász, a következő példán keresztül²⁹: „Vegyük azt az előbb már említett esetet, az ifjú Hegedűs Lóránt ügyét, amiből ugye büntetőügy is, meg polgári jogi ügy is keletkezett. A polgári jogi ügyben végül is azért nem került elmarasztalásra sor, mert azt mondta a bíróság, hogy ez a bizonyos szöveg, hogy rekesszük ki a zsidókat, mert különben ők rekesztenek ki minket, nem tartalmazott egyetlen zsidó nevet sem. Azt hiszem, hogy könnyű belátni, hogy attól még nagyon sok zsidó ember érezheti úgy, hogy őt személyében sértette meg Hegedűs Lóránt akkor is, hogyha a nevét nem ejtette ki. Ez a polgári jogi vonatkozása. (...) Azok az események, amikről ma Ön is beszélt³⁰, azt igazolják, hogy ma olyan helyzetben vagyunk ebben az országban, hogy a legkevesebb szó is elég ahhoz, hogy holnap abból erőszak legyen.”

2. A jogsértés esetén érvényesíthető polgári jogi igények a Ptk.-ban³¹ szabályozottakhoz igazodnak. Különbség az általános személyiségvédelemmel szemben, hogy a tárgyi törvényjavaslat csak az objektív szankciók rendszerét tartalmazza, míg a hatályos Ptk. reparációs rendszerében a szubjektív jellegű kártérítés iránti igény is megjelenik.

Mint azt láttuk, a Ptk. kodifikációban az objektív és a szubjektív szankciók tételes elkülönülése érhető tetten, ekként elmondható, hogy a törvényjavaslat megfelelően követi a kodifikációs technikát, miközben a kártérítés szankciórendszeren kívül helyezésével garantálja azt, hogy a javaslatban szabályozott igényeket ne lehessen visszaélésszerűen, „anyagi haszonszerzés végett” igénybe venni.

Az objektív személyiségvédelmi eszközök igénybevételének a törvényjavaslat szerint is abban az esetben van helye, ha megállapítható a személyiségi jogsérelem, és ezzel kapcsolatban az, hogy e sérelem és a jogsértő magatartás között okozati összefüggés áll fenn. Nyilvánvaló, hogy a jogkövetkezmények azzal szemben alkalmazhatók, aki a jogsértést okozta, vagy annak bekövetkeztében közrehatott.

Az általános személyiségvédelmi objektív jogkövetkezmények érvényesülésére irányuló igény nem évül el. Az időmúlás ténye azonban a törvényjavaslat szerinti igényérvényesítés elé korlátot, mégpedig anyagi jogi korlátot állít. Annak érdekében, hogy a gyűlöletbeszéd ellen hatékonyan, a jogsértéssel közel azonos időben, valamennyi igényt együttesen kezelve lehessen fellépni, az igényérvényesítés iránt a pert a jogsértő magatartástól számított 30 napos jogvesztő határidőn belül kell megindítani úgy, hogy a keresetlevél a bírósághoz e határidő alatt beérkezzen. A jogalkotó célja az igényérvényesítési határidő konkrét keretek közé szorításával a visszaélésszerű joggyakorlás megakadályozása, valamint az volt, hogy a jogsértőt ne sújtsa eltúlzott joghátránnyal annak következtében, hogy a jogsérelemet szenvedettek hosszú időn át érvényesíthetnek igényt vele szemben.

²⁹ Az idézet az ATV: Az Ábra című, 2008. november 19. napján felvett műsorának szó szerinti leiratából származik.

³⁰ Ti. a beszélgetést megelőző előzetesben, illetőleg a beszélgetés korábbi szakaszában

³¹ Id. a 84. § (1) bekezdését.

Hasonló anyagi jogi határidőhöz kötött jogintézménnyel a sajtóperek szabályozásánál találkozhatunk a személyiségi jogok védelme körében, ahol a gyakorlati alkalmazás során nem okoz problémát a határidők általánostól eltérő szabályozása. A jelen törvényjavaslat és a sajtóperek keresetindítási határideje mögött ugyanaz a megfontolás húzódik meg, jelesül, hogy a jogsértésnek és az igényérvényesítésnek időben szorosan össze kell kapcsolódnia.

Abban az esetben, ha a keresetindításra nyitva álló határidőt a jogosult elmulasztja, mindkét per vonatkozásában esik a bizonyítási eljárásban részére normatív alapon garantált kedvezménytől, attól, hogy az őt védő törvényi vélelemmel szemben az alperesnek kell bizonyítania.

Kiemelendő, hogy a sérelmet szenvedett fél egyik esetben sem esik el az általános személyiségvédelmi eszközök igénybevitelétől, abban az esetben, ha annak feltételei fennállnak.

Összefoglalva elmondható, hogy az igényérvényesítés rendje vonatkozásában a jogalkotó egy jól működő, hatékony eszközt alkotott a szabályozással.

3. Ahogyan az a személyiségi jogi perekben ismert, az egységes ítélkezési gyakorlat kialakítása érdekében a megyei bíróság hatásköri szabályai érvényesülnek azzal, hogy a perre kizárólag a Fővárosi Bíróság illetékes. A Fővárosi Bíróság kizárólagos illetékessége az előzőekben kifejtett célt szolgálja azzal, hogy a jogsértés és a jogérvényesítés ne csupán időben, hanem térben is összekapcsolódjon, megteremtve ezzel az egységes ítélkezési gyakorlat kialakulása szempontjából az optimális szervezeti rendet. A bíróság a perekben a gyors és hatékony jogvédelem megteremtése érdekében soron kívül jár el.

4. Ha a harminc napos jogvesztő határidőn belül azonos ténybeli és jogi alaphoz vezető több pert is megindítanak, a pereket a bíróságnak egyesítenie kell. Ezzel a perjogi intézménnyel a jogalkotó garanciális szabályt alkotott. Abban az esetben ugyanis, ha csupán ténybeli alap azonosságának követelményét állítaná a perek kötelező egyesítése elé, ad absurdum előállhatna az a helyzet, hogy az általános személyiségi jogi alapon előterjesztett kártérítési petitum érvényesíthetőségétől eszne az, aki nem csupán mint a csoport tagja, hanem mint egyénileg azonosított individuum is pert indít. A jogi alap azonosságának konjunktív követelményével a jogalkotó ezt a problémát oldja fel.

5. Joggal merülhet fel a kérdés: miért kellett az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról új törvényt alkotni, miért nem járta a törvényalkotó azt az utat, amit eddig volt szokás, jelesül, hogy a Ptk.-t és a Pp.-t módosító normaszöveget fogad el.

A válasz két irányból közelíthető meg. Az első válasz az, hogy – miként azt már kifejtettük – azért, mert az elfogadott törvényjavaslatban egyaránt szerepelnek anyagi jogi és eljárásjogi passzusok. Abban az esetben, ha ezt a jogalkotó módosító törvényekként kívánná normaszövegbe iktatni, a Ptk-t és a Pp-t is módosítania kellene, amely azt az egységes szabályozási igényt bontaná meg, amely éppen célja volt.

A másik, gyakorlatiasabb válasz az, hogy – miként az előzőekben már említettük – jelenleg tárgyalja az Országgyűlés az új Polgári Törvénykönyv tervezetét. Az előterjesztő reményei szerint a törvény 2010-ben hatályba lép. Abban az esetben, ha a tapasztalatok szerint neuralgikus kérdést a Polgári Törvénykönyvben szerepeltetné a jogalkotó, azzal a közel 1200 paragrafusból álló törvénykönyv elfogadását kockáztatná vagy késleltetné. De igaz ez megfordítva is: az említett, és jelen munka tárgyát képező társadalmi igény szabályozást igényel, mégpedig minél előbb. Abban az esetben, ha a T/6219. számú törvényjavaslat kiállja az alkotmányosság próbáját, nem kell bevárni az alkalmazással az új Polgári Törvénykönyv elfogadását³², és bizonyosan jóval később történő hatályba lépését.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy a későbbiekben ne tartanánk megfontolásra érdemesnek a koherens jogtechnikai szabályozás megteremtését.

6. Összefoglalva, a törvényjavaslat legnagyobb vívmánya deklarálja azt, hogy léteznek olyan megnyilvánulások, melyek bár egy közösséget érnek, átsugározva a közösség tagjaira, e személyek személyiségi jogait, emberi méltóságát sértik. Ezt szem előtt tartva az arányosság követelményének eleget téve hatékony anyagi és eljárásjogi processzus mentén definiált rendben egyértelmű különbséget tesz a csoportot ért sérelem és az annak következtében, de nem szükségképpen az egyénnél bekövetkező jogsérelem között, amely által lehetővé válik a személyiségi jogsérelem esetén rendelkezésre álló jogvédelmi eszközrendszer differenciált érvényre juttatása.

Az elfogadott Törvényjavaslatot az Országgyűlés Elnöke 2008. november 11. napján küldte át a Köztársasági Elnöki Hivatalba kihirdetésre, sürgősségi kérelem nélkül. A köztársasági elnök, élve a részére az Alkotmány 26. §-ban foglalt jogkörével, a törvényt aláírása előtt azzal az indítvánnyal küldte meg az Alkotmánybíróságnak, hogy a testület a törvényjavaslatot alkotmányossági szempontból vizsgálja meg.

Prognózis

A törvényjavaslat, mint ahogyan elődje sem, nem kisebbségvédelmi eszköz. Célja nem „a” kisebbség, vagy „valamely” kisebbség védelme, hanem az, hogy abban az esetben, ha a csoporton keresztül annak tagját emberi méltóságában bárki durván sérti, ne bújhasson egyetlen kommunikációs alapjog mögé sem, tudván mindvégig, hogy annak gyakorlásával súlyosan visszaél.

Az Alkotmánybíróság 96/2008. (VII. 3.) számú határozatában kimondta, hogy a két alapjog kollíziója esetében szem előtt kell tartani azt, hogy „a társadalom toleranciája visszahat bármiféle jog gyakorolhatóságára”. Nem hagyható figyelmen kívül azonban, hogy igen szűk körben vonható meg a különbség a között, hogy mi az, amit a társadalom nem tolerál, mi az, amely esetben reparációs igénnyel

---

³² Az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2008. szeptember 24. napján megtartott ülésének jegyzőkönyve, dr. Gadó Gábor felszólalása

lép fel, és végül mi az, amely esetben a társadalom megdöbbenve áll, eszköz hiányában nem védekezik, hanem kifejezett védelemre tart igényt.

Az első esetben a jogi szabályozás szükségtelen, a társadalom nem igényli a jogi szabályozottságot, „önszabályozó” jellegénél fogva magából kiveti a számára elfogadhatatlan magatartás tanúsítóit. Az utóbbi két esetben a társadalmi önvédelem nyilvánvalóan elégtelen. Elképzelhetetlen, hogy bárki és bármely testület kívánatosnak tartana egy olyan szituációt, amikor a meleg felvonuláson tojással és más tárgyakkal megdobált személy-összesség ugyanolyan egységesen fellépve tojást, és utcakövet ragadva fejezné ki véleményét a velük szemben ellenségesen fellépő csoportosulással szemben. Az ilyen esetek tehát már a szabályozás igényét vetik föl, ahol az elhatároló szempont az, hogy mikor tekinthető a jogsértés oly mértékben súlyosnak, hogy a polgári jogi eszközrendszer már elégtelennek bizonyul, és a jogrend „szankciós zárkövéhez” kell védelemért folyamodni.

A komplex jogszabályi rendezés érdekében polgári jogi szabályozás mellett továbbra is elengedhetetlen a gyűlöletbeszéddel szembeni, a büntető törvénykönyvben megjelenő szankció megalkotása.

A törvényjavaslat megítélésével kapcsolatban egy egyszerű elvre hivatkozhatunk: a többen a kevesebb benne van. Ha az Alkotmánybíróság, a Btk.-ra jellemző ultima ratios jelleget figyelembe véve úgy gondolja, hogy csak akkor szabad büntető tényállást alkotni, ha már semmi más nem vezet eredményre, ebbe minden bizonnyal a polgári anyagi és eljárásjogi jogalkotás belefér. A jogalkotó pontosan ennek az alkotmánybírósági követelménynek felel meg, elfogadva a testület 96/2008. (VII. 3.) számú határozatában foglalt iránymutatást, amikor a közösségek méltóságának a védelmére a megfelelő polgári jogi szabályozást megalkotta.

Ahogy telik az idő, úgy kényszerül a közszereplő magyarázkodásra az Európai Unió és az egyes államok diplomáciai képviselői előtt, hogy vajon mi lehet az oka annak, hogy a problémát, bár fölismertük (vagy legalábbis a nemzetközi nyomás fölismertette velünk), nem tudjuk kezelni. A kérdés túlmutat immár a közelmúlt eseményein és a kialakult tarthatatlan társadalmi helyzeten. Túlmutat azon is, hogy a védtelen kisebbség „előre hozott szankciót”, hatékony jogvédelmet kíván az őt ért durva, radikális, szélsőséges megnyilvánulásokkal szemben. A probléma immár nem csupán egy kisebbség, vagy egy társadalmi csoport problémája, hanem a magyar nemzeté. Abban az esetben ugyanis, ha hazánk a nemzetközi elvárásokkal ellentétben, továbbra sem lesz képes megfelelően kezelni a helyzetet, az eddig belső, társadalmi és jogalkotási problémának számító kérdés a Magyar Köztársaság nemzetközi megítélését rontva, hazánk nemzetközi konfliktusainak eredőjévé válhat.

Nyilvánvaló, hogy a tágan értelmezett nemzetközi megítélés nem kezelhető a jövőben az eddigi utópisztikus elvek hangoztatásával. Ha ehhez hozzáteszük, hogy a napokban megszületett a gyűlöletbeszéd elleni fellépésről, a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni küzdelemről szóló uniós kerethatározat, egyértelművé válik, hogy Magyarország és vele együtt az uniós elvárásokkal szemben álló valamennyi korlát igen nagy problémával áll szemben. A kerethatározatban megfogalmazott cél ugyanis egyértelmű. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy büntethető legyen a nyilvánosság előtti erőszakra vagy gyűlöletre uszítás,

ha az faji, bőrszín szerinti, származás szerinti, illetve nemzeti, etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek csoportja vagy e csoport tagja ellen irányul. Mindez immár nem csupán ajánlás, és nem csupán jogelv, hanem konkrét elvárás a tagállami jogalkotástól. Ha pedig az Európai Unió a jogalkotás büntetőjogi útját követendőnek tartja, az előzőekben elmondottak tükrében be kell látnunk azt, hogy a polgári jogi szabályozás a minimum, amivel teljesíthetjük kötelezettségünket. Még akkor is, ha ez a hagyományosan értelmezett, elismerten fontos, de jelen esetben a fejlődés korlátját jelentő szükségességi-arányossági teszt újragondolásával is kell, hogy járjon. A köztársasági elnöki indítvány folytán a törvényjavaslat és vele a közösségek emberi méltósága hatékony védelmében reménykedő egyén az Alkotmánybíróság mielőbbi, pozitív döntésére vár.

Egy szelet a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények problematikájából¹

A rablás az emberiség történetének egyik legrégebbi korok óta szankcionált deviáns cselekménye, amelynek a fogalma és a tényállása kiforrott, és vélemezhető, hogy sem teoretikai, sem jogalkalmazási szempontból problémát nem jelenthet. Az élet azonban különös forgatókönyveket ír, amelyek alapján az ilyen vélelmek könnyen megdőlhhetnek.

Szolgáljon erre példaként az az ügy, melyben a Kiskunhalasi Városi Bíróság 2006. november 28-án hozott – nem jogerős – ítéletet, s amely a jelen írásban közzétett dogmatikai vizsgálódásunkhoz alapot adott.

Az ítéletben megállapított tényállás szerint 2004. február 3-án 19 óra körüli időpontban M. I. vádlott J. Z. és K. G. társaságában Kiskunhalason, az Akadémia Sörözőben a pultnál ült, itt fogyasztott alkoholt. Ez idő tájt betért a sörözőbe a 167 cm magas és 57 kg súlyú F. J. sértett, aki a pulthoz ment, és italt rendelt. F. J. már ittas állapotban volt, és az általa ismert K. G.-nek zárjegy nélküli cigarettát kínált föl eladásra, aki nem volt vevő rá. Ezt hallva a vádlott közölte, hogy őt érdekelné a cigaretta. A sértett és a vádlott megállapodtak abban, hogy a vádlott 301 euróért megvásárolja a sértett által ajánlott 500 doboz zárjegy nélküli cigarettát.

A cigaretta F. J. sértett ismerőse BMW-jének csomagtartójában volt. Miután megállapodtak a vételárban, a cigarettát átpakolták a vádlott német rendszámú személygépkocsijába. Ezt követően a vádlott és a sértett visszatértek a sörözőbe, ahol áldomást ittak, a sértett pedig kérte a vételárat. A 202 cm magas, erős testalkatú vádlott erre azt válaszolta, hogy a gépkocsiban van a pénz. Együtt kimentek a vádlott kocsijához, a vádlott beült a vezető ülésre, és a kesztyűtartóban kezdett el kotorászni. A sértett attól tartva, hogy a vádlott fizetés nélkül fog távozni, ki akarta venni a jármű indítókulcsát. A vádlott ekkor kiszállt a gépkocsiból, és megrúgta F. J. sértett jobb arcfelét, aki nem esett el, de az erőszak az akaratára bénítólag hatott, az ellenállását megtörte (vis absoluta).

A vádlott ezt követően beült az autójába, és a cigaretta árának kifizetése nélkül elhagyta a helyszínt. A sértett a bántalmazás során jobb arccsonttörést szenvedett, melynek tényleges gyógy tartama 6–8 hét volt.

A fenti tényállás alapján a Városi Bíróság a vádlott bűnösségét 1 rb. a Btk. 321. § (1) bekezdése szerinti rablás bűntettében, valamint 1 rb. a Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző, a (2) bekezdés szerint minősülő és büntetendő súlyos testi sértés

¹ Ezúton mondok köszönetet Téglás Péternek és Krammer Ágnesnek (Kiskunhalasi Városi Ügyészség) segítségükért, mellyel e cikk megszületéséhez hozzájárultak.

büntetőben állapította meg, álláspontunk szerint a rablás vonatkozásában *helytelenül*. Indokaink a következők.

Az uralkodó büntetőjogi felfogás szerint a rablás első alapesete [321. § (1) bek.] összetett bűncselekmény (*delictum compositum*), a lopás és a kényszerítés törvényi egysége. Az egységbe foglalás alapja a lopás és a kényszerítés között fennálló cél-eszköz viszony. A rablásnál ugyanis az elkövető más személyt azért foszt meg a cselekvési szabadságától (eszköz-cselekmény), hogy a célját, az idegen dolog jogtalan elvételét megvalósíthassa (cél-cselekmény).²

A rablás tényállásában tehát több, konjunktíve összekapcsolt, egymással cél-eszköz viszonyban álló elkövetési magatartás szerepel. A cél-cselekmény a dolog elvétele, melynek eszköz-cselekménye az erőszak, élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés, az öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezés.

Az *elvétel* – a jogirodalomban és a bírói gyakorlatban egységesen elfogadott értelmezés alapján – a dolog birtokbavételét (*apprehensio*) jelenti: az elkövető a dologra olyan fizikai hatást gyakorol, amelynek következtében a korábbi birtokosnak a dolog feletti tényleges uralma megszűnik, és a dolog az elkövető tényleges birtokába kerül.³ Az elvétel nem azonos az idegen dolog megérintésével, elmozdításával (*contrectatio*), sem az elkövetés helyéről való elvitelével (*ablatio*), bár az elvitel a gyakorlatban általában megvalósul. Az elvétel egy korábbi birtokviszony megszűnését és újabb birtokviszony létrejöttét, lényegében tehát a dolog feletti tényleges hatalom megszerzését jelenti (BH 1992/516). Így rablást követ el az, aki kollégiumi szobatársától annak MP3-lejátszóját jogtalan eltulajdonítás végett úgy veszi el, hogy evégből vele szemben erőszakot vagy minősített fenyegetést alkalmaz, függetlenül attól, hogy a lejátszót az elkövetés helyéről, a kollégiumi szobából ki sem viszi.⁴

Úgyszintén a rablás befejezett alakzata valósul meg – legalább is a mi olvasatunkban –, amikor az elkövető a postahivatalban fegyverrel arra kényszeríti az alkalmazottakat, hogy a trezorból a pénzt a nála lévő táskába pakolják be, akik e felszólításnak eleget is tesznek, azonban az elkövető a pénzzel megrakott táskával a postahivatalt már nem tudja elhagyni, mert a rendőrök az épületet körülzárták. Azzal, hogy a pénzt az alkalmazottak az elkövető táskájába pakolták, az kikerült a posta, ill. az alkalmazottak tényleges rendelkezési köréből, s amikor az elkövető a táskát magához vette, a pénz az ő tényleges birtokába került. Az a körülmény, hogy a rendőrök körbezárták a postát, nem a pénz elvételét, hanem legfeljebb annak megtartását akadályozta meg (vö.: BH 1992/622). Ezen példánál

---

² Lásd: Erdős-Földvári-Tóth: Magyar büntetőjog – Különös rész. Osiris Kiadó, 2004. 530-531. old.; Belovics-Molnár-Sinku: Büntetőjog – Különös rész. HVG-ORAC Kiadó, 2005. 619. old.; Horváth-Kereszty-Marázné-Nagy-Vida: A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, 1999. 762. old.; Balogh Ágnes: Büntetőjog II. – Különös rész. Dialóg Campus, 2005. 477. old.; Jakucs Tamás (szerk.): A Büntető Törvénykönyv magyarázata. KJK-Kerszöv, 2004. 1335. old.

³ Vö.: BH 1983/225, BH 1984/133, BH 1985/334, BH 1986/403, BH 1990/81, BH 1990/460, BH 1992/516, BH 1994/169, BH 1995/142.

⁴ Vö.: www.magyarorszag.hu/ugyintezo/ugyleirasok/bun/vagybun/lopas

maradva, a rablás akkor is befejezettnek minősül, ha az elkövető a pénzzel teli táskát magához veszi, ám meghallva a rendőrautók szirénázását, azt a postahivatalban hátrahagyva elmenekül. Ellenben rablás kísérletét kell megállapítani, ha a tettes a táskát nem veszi magához, ilyenkor ugyanis csak a korábbi birtokállapot megszüntetése történik meg, az új birtokállapot létrehozása elmarad. Az elvétel tehát két mozzanatból áll: az első mozzanatban a dolog kikerül a birtokos tényleges hatalmából, a második mozzanatban a dolog az elkövető birtokába kerül. Mindaddig, amíg az elvételnek csak az első mozzanata valósul meg, az elkövető kísérlet miatt felel, és fennáll – egyéb feltételek mellett – az önkéntes állás lehetősége.⁵

A fentiek alapján helytelen a Legfelsőbb Bíróságnak az a korai álláspontja, amely szerint tártstettség megállapításának van helye, ha az elkövetők előzetes megállapodás alapján úgy vesznek részt a rablás elkövetésében, hogy az egyik elkövető hajtja végre a pénz elvételét, a társa pedig a helyszín közelében gépkocsival várakozik, hogy ezzel azonnal eltávozhassanak, mert a rablás célselekményének nem az elvételt, hanem az elvitelt tekinti (BH 1978/506).

Az elvétel értelmezésével kapcsolatban még egy fontos problémára kell felhívni a figyelmet. Tapasztalatunk szerint a jogalkalmazás során gyakran összemósodik az elvétel és az *eltulajdonítás* fogalma, sőt, e kérdés még a jogelméletben sem tekinthető tisztázottnak, hiszen *A Büntető Törvénykönyv magyarázata* szerint is a rablás célselekménye az *eltulajdonítás*.⁶ Nézetünk szerint e két tevékenység közötti differenciálás nem mellőzhető, ellenkező esetben ugyanis könnyen dogmatikai tévútra tévedhetünk. Gondoljunk csak a lopás (Btk. 312. §), a sikkasztás (Btk. 317. §) és a jogtalan elsajátítás (Btk. 325. §) törvényi tényállásaira. E három bűncselekmény büntetőjogi szempontból rokon egymással, főként az elkövetési tárgyat illetően, van azonban egy alapvető különbség közöttük. A sikkasztás és a jogtalan elsajátítás esetén – szemben a lopással – az idegen dolog *jogszerűen* kerül az elkövető birtokába, aki viszont ezt követően a tulajdonost megillető rendelkezési jogot már jogosítvány nélkül gyakorolja. A tényállások szövegezésében e különbség akként jelenik meg, hogy míg a lopás elkövetési tevékenységeként a Btk. az elvételt, addig a sikkasztás és a jogtalan elsajátítás elkövetési magatartásaként az *eltulajdonítást* szabályozza. Az *eltulajdonítás* tehát – nézetünk szerint – a dologgal tulajdonosi minőségben való rendelkezést, azaz a tulajdonosi részjogosítványok közül a rendelkezési jognak a végleges és jogellenes elvonását, és ezzel együtt annak az elkövető általi megszerzését jelenti.⁷

A rablás (és a lopás) célselekménye azonban a dolog elvétele, amelynek valóban az *eltulajdonítás* a célzata, azonban megvalósul (s befejezetté válik) már a dolog *birtokbavételével*. Hogy e két cselekmény elhatárolása milyen komoly jelentőséggel bír a büntetőjogi minősítés szempontjából, jól példázza kiinduló jogesetünk is, melyre hamarosan visszatérünk.

⁵ Btk. 17. § (3) bek.

⁶ Jakucs Tamás (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. KJK-Kerszöv, 2004. 1338. old.

⁷ Nagy Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*. Korona Kiadó, 2004. 760. old.

A rablás első alapesetének elkövetési magatartásai között fennálló cél-eszköz viszonyra tekintettel egyértelmű, hogy az eszközcselekményeket a célcselekmény elérése érdekében, azt megelőzően kell kifejtetni. Az erőszakot, minősített fenyegetést, öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezést tehát a dologelvétele céljából, a dologelvétele előtt kell alkalmazni. Elképzelhető azonban olyan eset is, amikor a dolog elvételének a megkezdése megelőzi az eszközcselekmény tanúsítását. A Csemegi-kódex miniszteri indokolásában olvasható példa szerint rablás valósul meg, ha a fáról leszedett, de még a földön heverő gyümölcs elvétele előtt meglepett tolvajok az akaratot megtörő erőszakot alkalmaznak a lopás véghezvitele érdekében.⁸ A dologelvétele közben alkalmazott erőszak illetve minősített fenyegetés (öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezés) tehát a rablás első alapesetét valósítja meg.

A fenti dogmatikai alapvetést követően térjünk vissza kiinduló jogesetünkre, s lássuk, nézetünk szerint miért nem helytálló a bíróságnak a Btk. 321. § (1) bekezdése szerinti rablást megállapító ítélete. A bíróság álláspontja szerint – ahogyan ez az ítélet indokolásában olvasható – a vádlott szándéka a sértett által átadott zárjegy nélküli cigaretta jogtalan eltulajdonítására irányult, ennek érdekében alkalmazta az e szándékát felismerő sértettel szemben az akaratbénító erőszakot, majd a gépkocsijába visszaszállva elhajtott, így a cigarettát jogtalanul eltulajdonította. Véleményünk szerint a bíróság jogértelmezési tévúton jár, amikor a rablás célcselekményének az eltulajdonítást, s nem az elvételt tekinti. A történeti tényállás szerint a vádlott és a sértett a cigarettát közösen pakolták át a vádlott gépkocsijába. Ezzel a mozzanattal a sértett cigaretta feletti uralma megszűnt, s az a vádlott tényleges uralma alá került. A rablás célcselekménye, az elvétele ezzel teljes egészében megvalósult. A sértett akaratát megtörő erőszak alkalmazására csak ezt követően került sor. Márpedig a rablás első alapesete tekintetében dogmatikailag kizárt, hogy a célcselekmény megelőzze az eszközcselekmény kifejtését. A magunk részéről egyébként vitatjuk azt is, hogy a cigaretta elvétele útján került a vádlotthoz, hiszen a sértett, abban a téves feltevésben, hogy a vádlott a vételárat kiegyenlíti, önként adta át a cigarettát neki. Márpedig – álláspontunk szerint – az önkéntes átadás a rablás tényállásában szereplő elvétele fogalmán kívül esik.⁹

Természetesen nemcsak az volt a célunk, hogy a Városi Bíróság ítéletét kritikával illessük, feladatunknak tekintjük azt is, hogy e szokványosnak egyáltalán nem nevezhető jogeset megoldására is kísérletet tegyünk. A vádlott cselekményével és büntetőjogi felelősségével kapcsolatosan felmerülhet a kifosztás (Btk. 322. §) tényállása, az adott ügyben eljáró ügyész ugyanis mind a vádiratban, mind perbeszédében e minősítést látta megállapíthatónak. A kifosztás 322. § (1) bekezdés b) pont szerinti fordulatát az követi el, aki az idegen dolgot jogtalan eltulajdoní-

⁸ Corpus Juris Hungarici (az 1878. évi V. törvény indokolása)

⁹ Nem így a dolog kieroszakolt átadása vagy eladása. A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata szerint is rablást, és nem zsarolást kell megállapítani, ha a sértett az erőszak hatására, nyomban az erőszak alkalmazása után maga adja át a dolgot az elkövetőnek (BH 1976/95; BH 1993/284).

tás végett az általa más bűncselekmény során alkalmazott erőszak, avagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés hatása alatt álló személytől veszi el. A bűncselekmény elkövetési magatartása a dolog elvétele, amely cselekmény – nézetünk szerint – megegyezik a rablásnál tárgyalt magatartással. Az elvétel ebben az esetben az elkövető által előzőleg megvalósított erőszakos bűncselekményhez, jogesetünk szerint a súlyos testi sértéshez kapcsolódik. A rablástól eltérően azonban itt nincs meg a cél-eszköz viszony a dologelvétel és az ezt lehetővé tevő előcselekmény között, de egyértelmű, hogy az előcselekményt az elvételt megelőzően kell kifejtetni. Éppen ezért nem fogadható el jogesetünk megoldásaként e minősítés sem, hiszen az ugyanazon a dogmatikai tévedésen alapul, mint a rablást megállapító álláspont. A vádlott ugyanis nem az általa alkalmazott erőszak (testi sértés) hatása alatt álló sértettől vette el a cigarettát, az „elvétel” még azelőtt megvalósult, hogy az erőszak alkalmazására sor került volna.

Az általunk vélt jogértelmezési tévutak bemutatása után ideje javaslatot tennünk jogesetünk megoldására. Nézetünk szerint helyes minősítés lehet a *zsarolás* (Btk. 323. §), e bűncselekmény tényállási elemei ugyanis maradéktalanul megvalósulnak. A vádlott jogtalan haszonszerzés végett (a cigaretta ellenérték nélküli megszerzése objektíve jogtalan vagyoni előny, amivel a vádlott is tisztában volt) a sértettet arra kényszerítette, hogy az tűrje a cigaretta vételár kifizetése nélküli elvitelét, s ezzel nyilvánvalóan kárt okozott.

Hasonló jogértelmezéssel a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában is találkozhatunk. Az irányadó tényállás szerint *a terhelnél volt a Sokol típusú táskarádiója, amikor a sértettel találkozott, akinek a kezén egy svájci gyártmányú karóra volt. A terheltnek ez megtetszett, és felajánlotta cserébe a rádióját, közben az órát elkérte a sértettől. A sértett azonban nem akarta a cserét. A terhelt erre kijelentette, hogy az órát nem adja vissza, azzal eltávozik, és ha a sértett utána mer menni, megveri. A terhelt eltávozott, és az órát magával vitte. Az I. és a II. fokon eljáró bíróság is lopást állapított meg. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint azonban a terhelt részéről a jogtalan elvétel nem valósult meg. Az óra ugyanis nem elvétel, hanem felajánlott csere folytán került hozzá, azt a sértett adta át. A terhelt az órát felszólítás ellenére nem adta vissza, és a sértettet veréssel fenyegette, az óra elvitelének túréására kényszerítve ezzel. E cselekmény helyes minősítése pedig lopás helyett zsarolás (BJD, 7552. sz.).*

Ezzel tulajdonképpen megoldottnak tekinthetnénk vizsgált jogesetünket, a magunk részéről mégis aggályunknak adunk hangot. Érzésünk szerint ugyanis a zsarolás törvényi szabályozása kapcsán felmerülhet az arányosság büntetőjogi alapelveinek sérelme. A zsarolás és a rablás közötti egyik alapvető különbség, hogy a zsarolási erőszak enyhébb fokú, mint a rablási erőszak, az akaratot nem megtöri, csupán hajlítja (*vis compulsiva*), illetve a fenyegetés nem közvetlen, s nem kell az élet vagy testi épség ellen irányulnia (BH 2001/356).¹⁰ A zsarolás

---

¹⁰ A jogirodalomban egyedül Erdős Emil képvisel ettől eltérő álláspontot. Lásd: Erdős-Földvári-Tóth: Magyar büntetőjog – Különös rész. Osiris Kiadó, 2004. 542. old.

társadalomra veszélyessége tehát nem éri el a rablásét, amit a Btk. a különös részi büntetési tételekkel kifejezésre is juttat, hiszen a rablás két évtől nyolc évig, míg a zsarolás egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A zsarolás megvalósulásának azonban elképzelhető olyan esete is, amikor a fenyegetés az élet vagy testi épség ellen irányul, s közvetlen is [323. § (2) bek. b) pont]. Ilyenkor a két bűncselekmény tárgyi súlya azonos, s a rablástól való elhatárolás alapja az lehet, hogy a kvalifikált fenyegetés a dolog elvételére, vagy más vagyoni joggal kapcsolatos érdekre irányul-e, illetve, hogy a dolog átadása a fenyegetés alkalmazását követően azonnal, vagy később történik meg (pl.: BH 1995/557). Álláspontunk szerint, ha a fenyegetés vis absolutaként hathat a sértett akaratára, akkor az erőszak is elérheti a lenyűgöző, ellenállást megtörő mértéket. Hatását és tartalmát tekintve ugyanis a zsarolási erőszak megegyezik a zsarolási fenyegetéssel, a különbség csupán annyi, hogy az erőszak fizikailag, a fenyegetés pedig pszichikailag hat a sértett akaratára. A zsarolás e nyilvánvalóan súlyosabb változatára előírt törvényi büntetési tétel azonban – nézetünk szerint – nem áll arányban az elkövetett cselekmény súlyával. Ha a terhelt a sértettet durván és kitartoán bántalmazza, arra kényszerítve ezzel, hogy írásban mondjon le egy harmadik személlyel szemben fennálló, egymillió forint összegű követeléséről, a vis absolutaként ható erőszak ellenére cselekménye csak a zsarolás alapeseleként minősülhet, s egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető, ellenben ha arra kényszeríti a sértettet, hogy a részére száz forintot adjon át, rablásért felel, s kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható. Nézetünk szerint e törvényi szabályozás az arányosság követelményének sérelmét jelenti. S éppen ezért nem tartjuk megnyugtató megoldásnak jogesetünk vonatkozásában sem a zsarolás szerinti minősítést, helyette megfontolásra ajánljuk a Btk. 321. § (2) bekezdésének alkalmazását, vagyis a *rablás második alapesetének* megállapítását. Bár a tényállás szövegezése szerint a rablás e változatát tettesként csak a „*tetten ért tolvaj*” követheti el, megítélésünk szerint a szigorú nyelvtani értelmezés helyett ez esetben a logikai, illetve teleologikus értelmezés teszi lehetővé a jogszabály valódi, immanens jelentésének feltárását. Az kétségtelen, hogy a vádlott nem lopás, hanem *csalás* (Btk. 318. §) útján szerezte meg a cigarettát (hiszen a sértett a megtévesztés hatására önmaga rendelkezett a vagyontárgy átadásáról),¹¹ azonban a tettenérés ténye, s az is vitathatatlan, hogy az erőszakot a cigaretta megtartása (illetve részben a menekülés) érdekében alkalmazta. Ha a vádlott a cigaretta birtokába nem a sértett tévedésbe ejtése, hanem jogtalan dologelvétel útján kerül, a rablás második változata aggálymentesen megállapítható. A magunk részéről a két eset között sem az elkövető, sem a cselekmény társadalomra veszélyessége tekintetében nem látunk különbséget. Megkérdőjelezhetőnek tartjuk ezért azt a jogértelmezést, amely az egyik esetben a rablást, a másikban pedig az enyhébb tárgyi súlyú zsarolást állapítja meg.

---

¹¹ A lopás és csalás elhatárolásához lásd: BH 1975/357; BH 1994/648.

A nyomozás folytatása a nyomozási bíró előtti eljárásban

(Észrevételek Góth Kármén cikkéhez¹)

Álláspontom szerint a Be. 191. §-ának (3) bekezdésének alkalmazásakor kizárólag az ügyész indítványára rendelheti el a bíróság a nyomozást. A következőkben be kívánom mutatni azt az érvrendszert, amelyen e sommásnak tűnő kijelentésem alapul.

1/ Elsőként azt célszerű tisztázni, hogy a nyomozásról egyébként ki rendelkezik? A válasz egyértelmű: az ügyész [Be. 165. § (1) bek.], ugyanis az ő közvádloi funkciójához kapcsolódik az, hogy az ügyész a vádemelés feltételeinek megállapítása végett maga végez nyomozást, vagy nyomozást végeztet [Be. 28.§ (3) bek.]. A Be. tételesen rögzíti, hogy e feladata ellátása érdekében milyen jogosultságok illetik meg az ügyészt [Be. 28. § (4)-(6) bek., 165. § (1)-(4) bek.]. Ha a nyomozó hatóság maga rendeli el a nyomozást, akkor erről huszonnég órában belül értesítenie kell az ügyészt [Be. 170. §. (3) bek.]. Ebben az esetben megszüntetheti a nyomozást az ügyész, ha azt nem találja indokoltnak.

Tehát az rögzíthető, hogy az ügyész „akarata”, illetőleg „tudta” nélkül nincs nyomozás.

2/ Számtalan ok indokolhatja, hogy a már előzőleg megszüntetett nyomozás ellenére az eljárást utóbb folytassák. Ahogy a nyomozás elrendelése, úgy a nyomozás folytatása sem nélkülözheti az ügyészi „akaratot”. Ez abban jut kifejezésre, hogy a nyomozás folytatásának elrendelésére – főszabályként – az ügyész vagy a felettes ügyész jogosult [Be. 191. (2) bek.]. A nyomozás folytatásának elrendelését követően is maradéktalanul érvényesülnek a fenti 1/ pontban írt – az ügyészt a nyomozás során megillető – jogosultságok, ekkor is az ügyész rendelkezik a nyomozásról.

3/ Eddig eljutva azt a kérdést kell feltenni, hogy – közvádas ügyben és a vádirat benyújtása előtt – az ügyészen kívül rendelkezhet-e más is a nyomozásról, a nyomozás folytatásáról. A nyomozó hatóság tevékenységének vizsgálatánál megállapítható, hogy az csak az ügyész „tudtával” láthatja el feladatát. Így már csak a bíróság jöhetne számításba, amely utasíthatná az ügyészt a nyomozásra, tehát – feltéve, de meg nem engedve – a nyomozásról rendelkezhetne. [A „nyomozásról rendelkezés” természetesen nem azonos a „nyomozás elrendelésével”.] Ám ezt kizárja a Be. 1. §-a, amely alapvető normaként írja elő a vád és az ítékezés egymástól való elkülönülését. Ebből egyenesen következik, hogy ha a bíróság – az ügyész „akarata” ellenére – nyomozásra kötelezhetné az

¹ Lásd: Ügyészek Lapja 2008/3. szám

ügyészt, s rajta keresztül a nyomozó hatóságot, akkor ezzel a vádemelés folyamatába avatkozna be, holott az kizárólag csak az ügyész jogosultsága, hiszen az ügyész a vádemelés feltételeinek megállapítása végett nyomozást végeztet vagy nyomoz.

„Az ügyész közzvádlói funkciójából következően a vádemelésről vagy annak elejtéséről kizárólag az ügyészség dönthet; ezt a döntését más szerv nem vizsgálhatja, és nem kényszerítheti az ügyészséget vádemeléssel vagy a vád elejtésével kapcsolatos döntésének megváltoztatására” [3/2004. (II. 17.) AB határozat 3.5.3. pont].

„A vádemelést megelőző bírósági hatáskör azonban nem jelenti a nyomozó hatóság és az ügyész tevékenysége feletti „törvényességi” felügyeletet. Ilyen bírósági jogkör nem vezethető le sem az Alkotmánynak a bíróság feladatait rögzítő rendelkezéseiből – sőt azzal ellentétes lenne –, sem a bírósághoz fordulás jogát alapjogként biztosító 57. § (1) bekezdésből. A nyomozás és a vádemelés ura az ügyész marad, akinek teljes szakmai kompetenciával és felelősséggel kell teljesítenie a bűnüldözéssel és a közzvádlói szereppel összefüggő, az Alkotmány 51. § (1) és (2) bekezdésén alapuló feladat- és jogkörét” [62/2006. (XI. 23. AB határozat D)2. pont].

Az ügyésznek a nyomozással kapcsolatos monopóliumát fejezi ki egyébként a Be. 209. § (4) bekezdése is, amely szerint: „ha a nyomozási bíró azt észleli, hogy a nyomozás felfüggesztésének vagy megszüntetésének van helye, erről az ügyészt értesíti”. Következésképp: a nyomozási bíró a nyomozás lefolytatásával kapcsolatban semmiféle intézkedést sem hozhat, és indokolt esetben csupán értesítheti az ügyészt.

4/ Álláspontom szerint a Be. 191. § (3) bekezdésének alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha az ott írt feltételek mellett az ügyészségnek megvan az „akarata” a nyomozás folytatására. Ellenkező esetben a bíróság sem hivatalból, sem indítványra – vagy egyéb kérelemre – nem rendelheti el a nyomozás folytatását, mert ezzel sértené az előző, 3/ pontban kifejtett alapvető rendelkezést.

5/ A Be. 191. § (3) bekezdése – értelmezésem szerint – kizárólag garanciális szempontból került a törvénybe annak érdekében, hogy az ott rögzített feltételek esetén a bíróság vizsgálja meg: a nyomozás folytatására irányuló ügyészi „akarat” – ténylegesen az ügyészi indítvány – megfelel-e a törvényi feltételeknek. A bíróság – így a nyomozási bíró – feladata kizárólag ez. Ezzel kiszűrhető az a feltételezett helyzet, hogy pl. az ügyész megszünteti a nyomozást, a felettes ügyész elrendeli a nyomozást az ellen, akivel szemben korábban megszüntették, majd újra megszüntetésre kerül a nyomozás, és ez a folyamat akár „vég nélkül” eltarthat.

A garanciális szempont ilyenén való elvi megközelítését támasztja alá a (4) bekezdés is, amikor kimondja, hogy ha a bíróság a nyomozás folytatásának elrendelése iránti indítványt elutasította, változatlan alapon a nyomozás folytatásának elrendelése iránti ismételt indítvány előterjesztésének nincs helye.

Egyébként a (3) bekezdésben foglaltakon kívüli esetekben – a nyomozás és az elévülés határidejének lejártáig – az ügyész vagy a felettes ügyész minden további

nélkül elrendelheti a nyomozás folytatását, ugyanis azokban nem konkrét személy elleni nyomozás megszüntetésére került sor.

6/ Ahogy azt már kifejtettem, nézetem szerint – az alkotmányossági szempontokat figyelembe véve – csak ügyészi „akarat” esetén folytatható a nyomozás. Ezzel szemben van olyan jogalkalmazói felfogás – ide tartozik Góth Kármén –, hogy a Be. 191. § (3) bekezdésére hivatkozva indítványozhatná a nyomozás folytatását más is [pl. a sértett, a gyanúsított és mindkettő képviselője], igaz ekkor hiányzik az ügyészi „akarat”, de a nyomozási bíró mégis elrendelheti a nyomozás folytatását. Szerintük előállhatnak az alábbi esetek:

A sértett – aki bár nem tett panaszt a nyomozás megszüntetése ellen –, az utóbb tudomására jutott, a gyanúsított bűnösségét alátámasztó bizonyítékok alapján indítványozhassa a nyomozás folytatását.

A gyanúsított ellen „bizonyítottság hiányában” szüntette meg a nyomozást a hatóság, ez ellen a gyanúsított nem élt panasszal. Ám ezt követően olyan tanút lel fel, aki kétséget kizáróan alibit tud számára igazolni. A gyanúsított tehát a „bűncselekmény hiányában” történő megszüntetés érdekében indítványozhassa a nyomozás folytatását.

Az ügyészség nem rendelte el a nyomozás folytatását, annak ellenére, hogy a sértett már minden erre irányuló törvényes eszközét felhasználta, ám ilyenkor indítványozhassa a nyomozás folytatását.

Ezek arra példák, amikor a sértett vagy a gyanúsított [és mindkettő képviselője] a számára kedvezőtlen – esetleg meg sem panaszolt –, nyomozást megszüntető határozat ellenére a nyomozás folytatását szeretné elérni. Szerintem ez lényegében nem más, mint a nyomozás megszüntetését kimondó korábbi határozat elleni jogorvoslat.

7/ Mármost az a kérdés, hogy a Be. 191. § (3) bekezdés kvázi jogorvoslati lehetőségként is értelmezhető-e?

A nyomozás során érvényesíthető jogorvoslati lehetőségekről és fajtákról a Be. IX. Fejezetének IV. Címe [195–199. §] rendelkezik, úgymint a panasszal élés, a felülbírálati indítvány előterjesztése és a pótmagánvádlóként való fellépés. Az utóbbi jogorvoslati eszköz érvényesíthetőségi határidejét a Be. 229. § (1) bekezdése tartalmazza.

A nyomozás során érvényesíthető más jogorvoslati lehetőségek és fajták között még utalás sincs a Be. 191. § (3) bekezdésre, megjegyzem, hogy nagyon helyesen. Mindebből – számomra – az következik, hogy a Be. 191. § (3) bekezdésnek nincs jogorvoslati értelmezése, olvasata.

8/ Visszatérve a 6/ pontban írt első példához, az ezt felhozók arra is hivatkoznak, hogy ha a sértett kérelme ellenére az ügyész a nyomozás folytatásával nem ért egyet, illetőleg e kérdésben nem akar állást foglalni, akkor ennek ellenére a sértett a nyomozási bírótól még kérheti a nyomozás folytatásának elrendelését. Ha átmenetileg el is tekintenék az itt felmerülő – már korábban kifejtett – alkotmányos aggálytól, akkor ez a megoldás más szempontból is támadható lenne.

Amennyiben ismeretlen tettes ellen indult eljárásban szeretné a sértett, hogy a nyomozás folytatódjék, akkor a Be. 191. § (2) bekezdése az eljárás alapja, és így az ügyészségnek a sértett kérelmét elutasító határozata ellen föl sem merülhet a nyomozási bíróhoz való fordulás lehetősége. [Megjegyzem: ugyanez a situáció akkor is, ha a bűncselekmény elkövetésével más személy gyanúsítható, mint akivel szemben a nyomozást megszüntették.]

A más álláspontot vallók szerint viszont, ha az ügyben már megtörtént a gyanúsított kihallgatása, de az ügyész nem akarja folytatni az eljárást, úgy a nyomozás folytatását elrendelhetné a nyomozási bíró. Amennyiben ez a gyakorlat érvényesülne, akkor az a sértett nem fordulhatna a nyomozási bíróhoz, akinek az ügyében ismeretlen volt a tettes a nyomozás megszüntetésekor, szemben azzal, akinek az ügyében konkrét személlyel szemben szüntették meg a nyomozást. Az első eset sértettje - ahol ismeretlen volt a tettes -, tehát hátrányosabb helyzetbe kerülne, mert ő nem fordulhat a nyomozási bíróhoz, ám ahol már volt gyanúsított, ott a sértett kérhetné a nyomozás folytatását a nyomozási bírótól, az ilyen egyenlőtlenség nem megengedhető.

9/ Érvelnek a tőlem eltérő álláspontot vallók azzal is, hogy a Be. 207. § (2) bekezdés c) pontjában nincs nevesítve, hogy az ügyész indítványára dönt a nyomozási bíró a nyomozás folytatásának elrendeléséről. Ebből szerintük az következik, hogy ilyen indítványt előterjeszthet a sértett vagy a képviselője.

Az ügyész valóban nincs megnevezve itt, szemben e jogszabályhely (2) bekezdés d) pontjában, (3)-(5) bekezdésében foglaltakkal. Nincs nevesítve azonban a (2) bekezdés a) és b) pontjában az sem, hogy ki tehet előterjesztést. Az előterjesztők köre azonban többnyire szerepel az ott felhívott jogintézményekre vonatkozó jogszabályhelyeknél [pl. 130. § (1) bek., 147. § (3) bek. 107. § (1) bek., 203. § (1) bek.].

Az nem vitatható, hogy ez a Be. 191. § (3) bekezdéséből hiányzik, de itt nem is szükséges az ügyészséget megnevezni, ha az ezt megelőző bekezdésekkel összefüggésben vizsgáljuk. A lényeg az (1) bekezdésben van, amely a nyomozás folytatásának lehetőségét tartalmazza, ennek végrehajtási módjában tesz csak különbséget a (2), (3) és az (5) bekezdés, az ott írt feltételek szerint.

A Be. 190. §-át megelőzően az „A nyomozás megszüntetése” szövegrész található. A jelzett szakasz felsorolja a nyomozás megszüntetésének feltételeit, valamint az ügyész vagy a nyomozó hatóság ezzel kapcsolatos feladatait. A nyomozás megszüntetésének speciális esetét taglalja a Be. 192. § (1) és (2) bekezdés. Az nem vitás, hogy ha a nyomozást csak e szervek szüntethetik meg, akkor logikus, hogy a nyomozás folytatásának elrendelése, illetve ennek indítványozása is kizárólag e szervek részéről lehetséges.

Ha az indítványozó személye megjelölésének hiányára tekintettel azt a megállapítást tennénk, hogy az ügyészen kívül más is indítványozhatja a nyomozás folytatását, akkor ez a jog miért korlátozódik kizárólag a sértettre? Miért nem élhet ezzel a gyanúsított, aki a nyomozás folytatását azért kéri, hogy ne a bebizonyítottság okából, hanem bűncselekmény hiányában szüntessék meg a nyomozást. Tágabb értelemben bárki indítványozhatná a nyomozást

folytatását, akinek a jogérzékét sérti a nyomozás megszüntetése. Ennek megfelelően, pl. a minősített emberölés büntette miatti ügyben a nyomozás megszüntetését sérelmezhetné az „újságolvasó” honpolgár, akit bánt, hogy nincs meg a „gyilkos”, illetve a zendülés megakadályozásának elmulasztása büntette miatti nyomozás megszüntetése esetén indítványozhatná a nyomozás folytatását a korábbi gyanúsított anyósa is, mondván: ő csak tudja, hogy milyen csibész a veje. Messzire vinne tehát az olyan értelmezés, amely szerint: ha nincs az ügyész nevesítve, akkor a sértett is indítványozhatja a nyomozás folytatását.

Továbbá nem lenne szükség a nyomozás során érvényesíthető jogorvoslati rendszer ide vonatkozó részére, hiszen „bármikor” és „bárki” kérhetné a nyomozási bírótól a nyomozás folytatását. Indokolatlan lenne a pótmagánvádló vádindítványának a Be. 231. § (2) bekezdés a) pontja szerinti elutasítási okának a törvényben szerepeltetése, mert a határidő eltelte után mint sértett kérheti a nyomozás folytatásának elrendelését a nyomozási bírótól.

Ugyanez a helyzet adódna akkor is, ha a bíróság azért utasítja el a pótmagánvádló vádindítványát, mert azt nem az arra jogosult nyújtotta be. Ebben az esetben a bíróság az elutasító határozatában – bizonyára – megnevezi azt, aki jogosult lett volna a vádindítvány előterjesztésére, aki ennek tudatában „kényelmesen”, semmiféle határidőtől nem „veszélyeztetve” – a bűncselekmény elévülésén belül – a nyomozási bírótól kérheti a nyomozás folytatásának elrendelését.

10/ Tétélezzük fel, hogy a sértett a nyomozás folytatását indítványozza a nyomozási bírónál. Tekintettel arra, hogy ekkor csak a sértett által becsatolt iratok állnak a bíró rendelkezésére, ezért a nyomozási bíró kérni fogja az ügyésztől a megszüntetett nyomozás iratainak megküldését. Erre is figyelemmel nem lenne tartható a Be. 214. § (1) bekezdésében írt határidő, tehát a nyomozási bíró az ott előírt három napon belül nem tudja meghozni az indokolt végzést.

Ezzel szemben a pótmagánvádló fellépése [Be. 229-232. §] részletesen szabályozott eljárás keretében történik. Ez tartalmazza a jogorvoslati folyamatra vonatkozó határidőt, valamint más mellett például nyomozati iratoknak a sértett általi megismerését, a pótmagánvádló vádindítványának előterjesztését, a bíróság [nem a nyomozási bíró!] ezzel kapcsolatos eljárását.

11/ A pótmagánvádló fellépésének többek között az az indoka, hogy a már megszüntetett nyomozás folytatódjék [Be. 229. § (1) bek.]. Ugyancsak a megszüntetett nyomozás folytatásának elrendelése a célja a Be. 191. §. (3) bekezdés alapján előterjesztett indítványnak is. A kívánt joghatás tehát mindkét esetben lényegében azonos. Az alapvető különbség mégis abban van, nézetem szerint, hogy amíg a pótmagánvádló fellépése esetén hiányzik az ügyészi akarat, addig ez megvan a Be. 191. § (3) bekezdés szerinti eljárásban.

12/ Ismételten hangsúlyozom, hogy a 3/ pontban írtakat tartom a legfontosabbnak a kérdéskör megítélésénél, mert a vitatott jogszabályhely értelmezése nem ütközhet a Be. 1. §-ába, különben ez alkotmányossági aggályt vetne fel!

13/ Kétségtelen, hogy a Legfelsőbb Bíróság véleménye mást tartalmaz, amikor a sértett választási lehetőségét taglalja [közöttéve: Bírósági Határozatok, 2004. 8. „Fórum”]. Az ott kifejtett álláspont szerint a sértett eldöntheti, hogy a nyomozás megszüntetése után a nyomozási bíróhoz fordul a nyomozás folytatásának elrendelése iránt, illetve pótmagánvádlóként lép fel.

Konkrét ügyben a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettese a közlekedési balesetben elhunyt sértett édesanyjához írt levelében kifejtette: mivel a nyomozás megszüntetését nem panaszolta meg a sértett édesapja, valamint a sértettet képviselő ügyvéd, ezért az elhunyt édesanyja a nyomozás folytatásának elrendelése iránt a nyomozási bíróhoz fordulhat. Ez azt jelenti, hogy nemcsak a sértett, illetve képviselője, hanem más is élhetne a nyomozás folytatásának indítványozásával.

Mindezek fényében a szükségesnek látom a Legfelsőbb Bíróság ezen véleményének felülvizsgálatát.

14/ A pótmagánvádló indítványát ténybeli és jogi alapok hiányára tekintettel elutasító – nem nyomozási bíró által meghozott – határozat több konkrét büntetőügyben azt tartalmazta, hogy a sértett a nyomozási bírótól kérheti a nyomozás folytatásának elrendelését. A pótmagánvádló indítványának elutasítását követő ilyen tartalmú felhívás – nézetem szerint – a Be. 232. § (4) bekezdésben írottak téves jogértelmezésén alapul. A törvényi rendelkezés ugyanis csak arra utal, hogy a pótmagánvádló vádindítványának elutasítása nem akadályozza meg a nyomozás folytatásának esetlegesen később történő elrendelését. Ez a jogszabályhely tehát csupán azt rögzíti, hogy – ha fennállnak az ahhoz szükséges feltételek – az elutasított pótmagánvádlói indítvány ellenére is sor kerülhet a nyomozás folytatására. Ám ez nem ad semmiféle „biztatást” a sértettnek arra vonatkozóan, hogy bár a bíróság az „egyik szobájában” elutasította az indítványát, ugyanaz a bíróság a „másik szobájában” esetleg helyt ad annak. Az előbb jelzett törvényhely valójában a büntetőeljárásban részt vevő valamennyi személynek szóló figyelemfelhívás. E személyek közül kiemelendő a gyanúsított, aki számára a pótmagánvádló indítványának elutasítása még nem jelentheti a büntetőeljárás folyathatóságának végérvényes kizárását.

Az említett bekezdés így a sértettnek nem nyújt újabb jogosultságot, hanem csak tájékoztatást ad az eljárásban érintettek részére – a gyanúsítotton kívül neki is – az eljárás esetleges további menetéről.

15/ A Magyar Jog 2006. évi 10. számában (608.o.) Lőrinczy György főügyész „Büntető igazságszolgáltatás és az „„olcsóbb állam”” címmel megjelent tanulmányában írt álláspontja az, hogy a nyomozás továbbfolytatását kizárólag az ügyész kezdeményezheti. E megállapítás kifejtésekor a szerző rámutat arra, hogy amennyiben a nyomozási bíró elrendeli a nyomozás folytatását, annak ellenére, hogy az ügyész azzal nem ért egyet, akkor a nyomozás irányításának jogkörét már nem az ügyész gyakorolja, hanem a nyomozási bíró. Az utóbbinak erre viszont nincs felhatalmazása. Továbbá a Be. IX. Fejezetéhez fűzött magyarázat [Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. Szerk.: Berkes György, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2008.] 10. pótlásában, az 560/94.

oldalon dr. Láng László, a Legfőbb Ügyészség főosztályvezetője rá-mutatott arra, hogy „ha a Be. 191. § (3) bekezdést pusztán mint jogorvoslatot értelmeznénk, akkor az ügyész a bíróságra hárítaná a vádelőkészítésért, végső soron a vádemelésért viselt felelősségét. A nyomozási bíró, döntésével tehát nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy az ügyészt a vádelőkészítésre (nyomozásra), közvetve vádemelésre készítse.”

Látható, hogy ügyészi berkekben is van Góth Kármén nézetétől eltérő vélemény.

16/ Összefoglalásul: A Be. 191. § (3) bekezdésével kapcsolatban értelmezési kérdés feloldásaként javaslom, hogy a Be. 207. § (2) bekezdés c) pontja a következő szövegrésszel kezdődjön: „c) az ügyész indítványára ...”.

Az így kiegészített jogszabályhely megfelelne az aggálymentes, alkotmányos értelmezésnek.

Góth Kármén ugyanebben a tanulmányában kitér a nyomozási bíró döntésének meghozatalát követő eljárásjogi helyzetre is. Ennek körében tényként kezeli azt, hogy a nyomozási bíró végzése – mivel az nem ügydöntő – a Be. 347. § (3) bekezdése értelmében fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható. A nyomozás folytatásának időpontját így az elsőfokú bíróság végzésének keltétől – és nem jogerőre emelkedésétől – kell számítani, állítja a szerző. Ebből viszont az következik, hogy előállhat: mire fellebbezés folytán a másodfokú bíróság meghozza azt a döntését, amelyben az első fokú bíróságnak a nyomozás folytatását elrendelő határozatát esetleg hatályon kívül helyezi, addigra a nyomozó hatóság már különböző nyomozási, bizonyítási cselekményeket is elvégezhetett. A főszabály szerint viszont az ekként felvett bizonyítást nem lehet figyelembe venni.

E kérdéskört tekintve másként látom a Be. 347. § (3) bekezdésének alkalmazhatóságát a nyomozási bíró eljárásában.

1.) A Be. 209. § (1) bekezdése szerint a nyomozási bíró eljárására a bírósági eljárás általános szabályai az e címben [Be. IX. Fejezet VI. Cím] foglalt eltérésekkel alkalmazandók. Itt az merül fel kérésként: vajon melyek „a bírósági eljárás általános szabályai”. A válasz számomra egyértelmű, hogy mindazok, amelyeket a Be. Harmadik Részében foglalt XI. Fejezetébe tartoznak, ugyanis e fejezet címe sokatmondó: „A bírósági eljárás általános szabályai”. Nézetem szerint tehát csak a 234. §-tól 262/B. §-ig terjedő szakaszok tartoznak ide, ennél fogva a 347. § (3) bekezdése már nem.

2.) Amint arra a szerző is helyesen utal, a nyomozási bíró határozata elleni jogorvoslat lehetőségéről a Be. 215. §-a rendelkezik. A főszabály szerint [(1) bek.] az jelenthet be fellebbezést a nyomozási bíró határozata ellen, akivel a határozatot közölték. A (4) bekezdés felsorolja azokat a jogszabályhelyeket, amelyek alkalmazásával hozott határozatok ellen nincs helye fellebbezésnek. Az (5) bekezdés pedig arról rendelkezik, hogy milyen esetekben fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható a nyomozási bíró határozata. Ebbe a jogorvoslati rendszerbe beilleszthető valamennyi, a nyomozási bíró döntési körébe tartozó eljárás [Be.

207. § (2)-(5) bek.]. Ennek megfelelően leszögezhető: ha nem kizárt a fellebbezés, akkor csak egy meghatározott szűk kört – a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés elrendelését – kivéve, valamennyi nyomozási bírói határozat elleni fellebbezés halasztó hatályú.

Mindezek ellentétben állnak a Be. 347. § (3) bekezdésének alaprendelkezésével, amely szerint a végzés a fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható.

3.) Tételezzük fel, hogy a Be. 347. § (3) bekezdésében foglaltak – az előző pontokban kifejtettek ellenére is – érvényesülhetnének a nyomozási bíró eljárásában.

A nyomozás folytatásának elrendeléséről szóló határozat megfellebbezését követően – a szerző által exponált példa szerint – nem törvényesek azok az eljárási, bizonyítási cselekmények, amelyeket a nyomozó hatóság az első fokú végzés meghozatala után elvégzett, ha a nyomozási bíró végzését a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte.

Hasonló helyzet állhat elő a zár alá vétel elrendelésekor is [Be. 159. §]. A nyomozási bíró dönt a zár alá vétel elrendeléséről, s mivel a Be. 347. § (3) bekezdésére tekintettel e végzés, fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható, s a bírósági végrehajtó máris foganatosíthatná a zár alá vételt. Adott esetben a másodfokú bíróság azonban a nyomozási bíró zár alá vételt elrendelő határozatát hatályon kívül helyezi, akkor a végrehajtó eljárása sem volt törvényes. Ez az anomália kiküszöbölhető, ha nem alkalmazzuk a Be. 347. § (3) bekezdését a nyomozási bíró előtti eljárásban.

Megjegyzem, hogy a törvényalkotóban is felmerülhetett az a gondolat, hogy a zár alá vétel elrendeléséről szóló végzés jogerőre emelkedéséig eltelt idő alatt esetleg okafogyottá válik e kényszerintézkedés, mert „eltűnik” a terhelt vagyona. Bizonyára ez vezette a törvényhozót a biztosítási intézkedés [Be. 160. §] megalkotására, amely ezt a problémát kiküszöböli.

A sor folytatódhat a védő kizárásával is, ha a védőt nem jogerős végzés alapján kizárják, s ezt a végzést a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi. Ekkor a köztes eljárási cselekmények lesznek törvényellenesek, hiszen a gyanúsított nem élhetett alapvető alkotmányos jogával, a szabad védőválasztással.

Véleményem szerint e példák is kellően illusztrálják azt, hogy a Be. 347. § (3) bekezdése nem alkalmazható a nyomozási bírói eljárásban.

4.) Összegezve: A nyomozási bíró döntési körében meghozott valamennyi végzés ellen előterjesztett fellebbezés – álláspontom szerint – halasztó hatályú, kivéve a Be. 215. § (4) és (5) bekezdésében felsorolt eseteket. Kizárólag akkor foganatosítható tehát a nyomozás folytatásával kapcsolatos bármely eljárási cselekmény, ha a nyomozás folytatását elrendelő végzés jogerős, s így nem is kerülhet sor a szerző által felvetett jogalkalmazói bizonytalanságra.

A közép- és kelet európai ügyészi egyesületek regionális konferenciája az ügyészség és az ügyész polgári jogi felelőssége tárgyában

A Nemzetközi Ügyészi Szemináriumon az ügyészség és az ügyész kártérítési felelősségének elméleti és gyakorlati kérdései, valamint az ehhez kapcsolódó munkajogi felelősség tárgyában elhangzott előadás. A Polgári Törvénykönyv, 349.§-ában hatályba lépése óta szabályozza az államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősséget, és ezeket a szabályokat kell alkalmazni a bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre is, ha a jogszabály másként nem rendelkezik.

Megállapítható azonban, hogy az ügyészi jogkörben okozott kár érvényesítése érdekében indított perek száma a rendszerváltást követően mutat jelentős emelkedést, egyidejűleg folyamatosan növekszik a kereseti követelések összege, és meglehetősen eltérést mutat az egyes megyei bíróságok gyakorlata, mely polarizációt tovább erősítette a táblák felállítását követően tapasztalható ítélkezési gyakorlat. A vázolt körülmények az ügyészi szervezetben új szervezeti megoldásokat igényeltek. A képviselőlet ellátása több változást követően ma közvetlen a legfőbb ügyésznek alárendelt Jogi Képviselői Önálló Osztályon történik.

Az alábbi szám adatok és azok ábrázolásai nagyvonalakban bemutatják

- a Legfőbb Ügyészség ellen 2006–2007. években folyamatban volt ügyek megoszlását; *(ld. Melléklet, 1. számú táblázat);*
- a jogerősen elbírált kártérítési ügyek alakulását a kereseti kérelem eredményessége szempontjából a 2005, 2006 és a 2007-ben folyamatban volt kártérítési jellegű ügyek megoszlását beérkezésük ideje és elbírálása szerint; *(ld. Melléklet, 2/1. és 2/2. számú táblázatok);*
- a Legfőbb Ügyészség által a 2004, 2005, 2006 és 2007-es években kifizetett kártérítések személyre szabott áthárítását *(ld. Melléklet, 3. számú táblázat);*
- a 2007. évben ismertté vált bűncselekmények, bűnelkövetők, megvádoltak és elítéltek, illetve az ügyészség ellen folyamatban volt ügyek számát és kereseti követeléseket, továbbá a marasztalások arányát *(ld. Melléklet, 4. számú táblázat).*

Az ügyészi szervezettel szemben a közhatalmi tevékenysége kapcsán érvényesített polgári jogi felelősség okán indított perek kártérítési, vagy személyhez fűződő jogok megsértése miattiak. E körben érintem a kártalanítás kérdését összehasonlítással, illetőleg kitérek az ügyészek személyes perelhetőségének kérdésére.

Az ügyészséggel szemben indított kártérítési pereknek általános és különös feltételei vannak.

Általános feltétel – a Ptk. 339. §-a szerint – az ügyészség részéről a jogellenes, felróható magatartás, kár bekövetkezése, a kettő közötti ok-okozati összefüggés, melyeket a károsult felperesnek kell bizonyítania. Az alpereseknek a polgári perrendtartásról szóló törvény 164. §-a alapján pedig azt kell bizonyítaniuk, hogy úgy jártak el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ez az oka annak, hogy nem automatikus a kártérítés a vádemelés, majd az azt követő felmentés esetén sem.

A különös feltételek között említendő, hogy az ügyészi jogkörben okozott kárért való felelősség a munkaviszonnyal összefüggésben okozott kárért való felelősség speciális formája, mellyel kapcsolatos kárigények a munkáltatóval szemben érvényesíthetők. Csak a közhatalom gyakorlása során kifejtett tevékenység vagy mulasztás miatt bekövetkezett kár adhat okot a kereset indításra, és az is csak akkor, ha a kár rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható, illetve a károsult a rendes jogorvoslatot igénybe vette. A pert minden esetben a Legfőbb Ügyészséggel szemben kell megindítani, akkor is, ha a kártérítésre a felperes szerint okot adó magatartást vagy mulasztást bármely szervezeti egysége követte el. Itt utalok a kártérítés és a kártalanítás közötti alapvető különbségre.

A kártérítés, ahogy azt láttuk, vétkességi-felróhatósági, avagy szubjektív felelősség, míg a kártalanítás a személyi szabadságtól való megfosztás miatti objektív felelősség. Az utóbbi esetében a felperes a terhelt vagy örököse, az alperes pedig a magyar állam, akit az igazságügyi miniszter képvisel. A perben az ügyészség nyilatkozata beszerezhető, illetőleg az alperes indítványára azt be kell szerezni.

Már a bevezetőben utaltam arra, hogy a rendszerváltást követően jelentősen emelkedett az ügyészi jogkörben okozott kár megtérítése miatt indított kereseteknek a száma, amihez jelentős segítségül szolgált két alkotmánybírósági határozat. Az egyik az 53/1992. (X.29.) AB határozat, melynek nyomán az államigazgatási jogkörben okozott kár körében az elévülés a korábbi 1 évről az általános elévülési időhöz igazítva 5 évre emelkedett.

A másik az 59/1993. (X.29.) AB határozat, ami kimondta a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 130.§ i./ pontjának alkotmányellenességét, vagyis azt, hogy nyilvánvaló alaptalanság miatt, idézés kibocsátása nélkül nem utasítható el a keresetlevél. Ez viszont egyidejűleg azzal is jár, hogy a mentesüléshez nem elégséges a közhatalom gyakorlására hivatkozni.

Általánosan megállapítható, hogy az ügyészi szervezet marasztalására fő szabály szerint akkor kerülhet sor, ha döntései során a rendelkezésre álló tényeket kirívóan okszerűtlenül értékelte, illetőleg lényeges anyagi vagy eljárásjogi szabályszegés történt, mégpedig a döntéshozatal vagy a vélt mulasztás pillanatában, tehát nem visszafelé értékelve az esetleges felmentő ítélet tükrében az addig keletkezett minden bizonyíték értékelése mellett.

A mentesüléshez azt kell bizonyítani, hogy úgy jártak el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható volt. Az érdemi védekezés elkészítéséhez be kell szerezni a perre okot adó ügyészség alapügyi iratait, ezzel egyidejűleg részletes véleményes jelentést kérni, és a szakfőosztályok álláspontját is meg kell ismerni.

Az ezzel kapcsolatban alkalmazandó eljárást és feladatokat a jogi képvislettel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 10/2007. (ÜK.5.) legfőbb ügyészi utasítás szabályozza.

Kérdésként merül fel ezek után, hogy a kártérítés iránti perekben meddig terjed a polgári bíróság kompetenciája a büntetőeljárás felülvizsgálatában.

A Legfelsőbb Bíróság egy felülvizsgálati határozatában úgy foglalt állást, „hogy a bíróságnak azt kell feltárnia és értékelnie, hogy milyen adatok álltak az ügyészség rendelkezésére az adott intézkedés megtételekor és az irányadó jogszabályok megtartásával, vagy azoknak felróhatóságot is eredményező, nyilvánvaló és kirívó megsértésével hozta-e meg az adott döntést. Ez utóbbi esetben további feltételként vizsgálendő, hogy a jogellenes tevékenységgel összefüggésben milyen hátrány érte a felperest, és az hogyan kompenzálható”.

Ugyancsak a Legfelsőbb Bíróság, egy másik ügyben hozott döntésének indoklásában úgy fogalmazott, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény szerint a büntetőeljárásban közreműködő hatóságok kötelezettségei tételesen szabályozottak. „Téves azonban az a jogértelmezés, hogy a vádemelés csak akkor jogszerű, ha teljes bizonyosságon alapul. Ebből következően nyilvánvalóan nem koncepció és jogellenes, amennyiben a büntetőeljárás felmentéssel zárul. Ilyen követelményt az ügyészséggel szemben törvény nem támaszt, a terhelt bűnösségét – mindenkivel szemben hatályos határozatával – csak bíróság állapíthatja meg”.

Az ismertetett, illetőleg más ügyek kapcsán hozott, leginkább ítéletáblai és legfelsőbb bírósági döntések indokolásai további alapját képezik az indítványoknak, ellenkérelmeknek, perbeli nyilatkozatoknak, melyeket egyébként messze a pernyertességhez szükséges mértéket meghaladó alapossággal igyekeznek kidolgozni, segítve ezzel a bírói gyakorlat alakítását, illetőleg a feltárt hibák és azok okainak visszacsatolásával az ügyészi alaptevékenység színvonalának emelését.

Az elméletről áttérve a gyakorlatra azt állapíthatjuk meg, hogy a jelenleg folyamatban lévő ügyeinkben a leggyakoribb perlési okként szerepel továbbra is a – felperesek szerinti – megalapozatlan vádemelés, ahol az eredményes védekezést gátló tényező, hogy a felmentéssel zárult ügyekben a rövidített indokolású ítéletek nem tartalmazzák, hogy bűncselekmény vagy bizonyítottság hiányában történt-e a felmentés.

Vezető helyen szerepel továbbra is a lefoglalás-kiadás szabályainak nem megfelelő alkalmazása, ezen belül kiemelkedő és marasztalást is maga után vonó körülmény, amikor olyan dolog lefoglalásáról határoz a nyomozó hatóság, és utasítja el az ügyész az ellene bejelentett panaszt, ami nem volt a bűncselekmény tárgya, következésképpen nem a lefoglalás megszüntetésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, hanem a lefoglalásról rendelkező határozat hatályon kívül helyezése mellett az eredeti állapot helyreállításáról kell rendelkezni.

Gyakran perre okot adó körülmény az előzetes letartóztatás, annak foganatosítása, végrehajtása, a feljelentések panaszként való elbírálása, illetve bizonyos kérelmezett intézkedések nem teljesítése. Értve ez alatt például óvás, felszólalás benyújtását, illetve adott esetben a feljelentés alapján vádemelést vagy annak hiányát.

A benyújtott kereseteket első lépésben eljárási oldalról vizsgáljuk, ugyanis gyakran előfordul a jogorvoslat kimerítésének hiánya az alapügyben, ami a kártérítési kereset indítás különös feltételének hiányát is jelenti egyben. Eredményes eljárásjogi hivatkozás továbbá a felperesi legitimáció hiánya, illetőleg az idő előttiségre hivatkozás, amikor a szerződéses jogviszonyból eredő kártérítési igénynek meg kell előznie a szerződésen kívüli károkozásból eredő igényt, illetőleg az elévülési kifogás.

Gyakran tehát eljárási okból, de az esetek jelentős részében – mint ahogy azt a statisztikai adatokból is láttuk – a kereseteket a bíróságok érdemben is elutasítják. Az sem ritka, hogy az első és/vagy másodfokú marasztalást felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság annulálja.

A kártérítési perek mellett vagy azokkal együtt egyre gyakrabban indítanak a felperesek az ügyészséggel szemben pert személyhez fűződő jogaik megsértése miatt.

Perindítási ok gyakran az egyenlő bánásmód, a lelkiismereti szabadság, a jó hírnév megsértése, munkához való jog, testi épség, becsület, az emberi méltóság, valamint a tisztességes eljáráshoz való jog megsértésére hivatkozás. Ez utóbbi főleg akkor merül fel, ha az ügyészség – tartalmát tekintve – nem a felperesnek megfelelő, illetve az ő álláspontjával egyező döntést hoz.

Ezekben az ügyekben formailag és tartalmilag is nehezebb a védekezés, mivel megfordul a bizonyítási teher, valamint a bíróságok ítéletekben megfogalmazott álláspontja szerint az objektív igény nem évül el. Azért is nehezebb ezekben az ügyekben a védekezés, mert a bíróságok legtöbbször a kereset alapjául szolgáló, a felperesre nézve nem sok pozitívumot tartalmazó vád vagy határozat tartalmáról döntenek.

E körben lehet hivatkozni dr. Kónya István legfelsőbb bírósági kollégiumvezető úr maradéktalan állásfoglalására, miszerint a közhatalmi tevékenység jogellenesség hiányában nem minősülhet becsületsértésnek, rágalmazásnak, és álláspontom szerint, többletcelekmény hiányában a személyhez fűződő jogokat sem sértheti. Sajnos, e tekintetben nem egyértelmű a joggyakorlat, bár további eligazítást nyújt a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati ügyben nemrég hozott ítéletének indoklása, miszerint: „Csak az egyes hatóság előtti eljárások keretei között dönthetők el az ezekben az eljárásokban releváns tények valóságával kapcsolatos viták, illetve csak ezeknek az eljárásoknak a keretei között értékelhetők a hatósági eljárásokban keletkezett bizonyítékok. A hatósági eljárásokhoz kapcsolódó tények valósága és az egyes jogi álláspontok helyessége tehát személyiségvédelmi perben nem dönthető el”.

Ezekben a perekben a jogsértés megállapítása természetesen presztízaveszteséggel jár az ügyészség részére, de ahhoz, hogy kártérítést is fizetni kelljen, a kereseti követeléseknek meg kell felelni a már említett szigorú, általános és különös feltételeknek.

Személyhez fűződő jog megsértése miatt jogerősen marasztalták a bíróságok az ügyészi szervezetet olyan ügy kapcsán, ahol a vádiratban büntetlen előéletű vádlottat büntetettnek tüntetett fel az ügyész, más ügyben még vádemelés előtt a médiának tett nyilatkozatban a terhelt jó hírnevét sértő ügyészi állítást közöltek.

A Legfelsőbb Bíróság állapította meg továbbá azt, hogy a fegyelmi marasztalás, illetőleg később munkaügyi bíróság által történt hatályon kívül helyezése önmagában, jogellenesség hiányában is sérti a jó hírnévhez és – a munkából történt felfüggesztésre tekintettel – a munkához való jogot is.

Gyakori perlési okok ebben a körben az ügyészi nyilatkozatok az ügyben és az ügyszö kapcsolódóan, valamint a cselekvés hiányának kifogásolása. Ez utóbbi tekintetben kialakulni látszik a gyakorlat, miszerint senkinek nincs alanyi joga ahhoz, hogy feljelentése alapján az ügyészség vádat emeljen, ami polgári jogi igénye érvényesítésének egyébként sem feltétele.

Az ügyészek személyes perelhetősége kapcsán a jelenlegi bírósági gyakorlat ellentétes a közhatalmi tevékenységért viselt felelősség általános fejlődési irányával.

Nem megfelelő alperes perlése miatt a bíróságok korábban idézés kibocsátása nélkül utasították el a keresetet a közhatalmi tevékenysége miatt személyében perelt bíróval, ügyésszel, rendőrrel szemben, mígnem 2000-ben hozott a Legfelsőbb Bíróság egy ezzel ellentétes döntést, és azóta a bíróságok befogadják az ilyen kereseteket, és érdemben bírálják el.

Nehezíti a helyzetet, ha az ilyen keresetet személyhez fűződő jog megsértése miatt nyújtják be a felperesek, és a Legfőbb Ügyészség nem pertárs, mert így az ügyész képviseletét sem tudják ellátni.

Az ilyen ügyek érdemi elbírálása körében további eligazítást nyújt a civilisztikai kollégiumvezetők 2007 januárjában közölt állásfoglalása, miszerint „Az ítélező tevékenységgel összefüggő sérelmek miatti ilyen kereseteket ítélettel érdemben kell elutasítani, az alperesi legitimáció hiányában szükség esetén akár részítélettel is, már az első tárgyaláson. Nem szolgálhatnak ezek a perek a más jogterületen befejezett ügyek újratárgyalásának eszközéül”.

A gyakorlatban ennek az állásfoglalásnak az eredménye, sajnos, még nem érzékelhető.

Néhány gondolat a munkajogi kártérítési felelősség érvényesítéséről, a már ismertetett ügyek kapcsán:

Amennyiben a bíróságok, az ügyészséget akár kártérítési, akár személyhez fűződő jogok megsértése miatti perben marasztalják, meg kell vizsgálni az alapügyben eljáró ügyészségi alkalmazottal szemben a munkajogi felelősség alkalmazásának szükségességét.

A felhatalmazást alapvetően a szolgálati törvény adja, miszerint az ügyész az ügyészségi szolgálati viszonyából eredő kötelességének vétkes megszegésével okozott kárért felelősséggel tartozik.

2005 májusában hozott az akkor hivatalban volt legfőbb ügyész döntést arra vonatkozóan, hogy a bekövetkezett kárért felelős ügyészségi alkalmazottal szemben, amennyiben annak feltételei fennállnak, fegyelmi, kártérítési felelősségre vonást kell alkalmazni, illetőleg élve az ugyancsak a szolgálati törvény által adott egyéb lehetőségekkel, különféle munkáltatói intézkedéseket kell megfontolni. Ez utóbbiak körében említést igényel a vezetői tisztségbe történő kinevezés, címadományozás kérdése, illetőleg esetleg jutalom megvonás, vagy a rosszallás kifejezése az illető alkalmazott minőségében.

Ugyancsak a munkajogi felelősség érvényesítését írja elő az ügyészségen folytatott állami számvevőszéki vizsgálatról készült jelentés kapcsán elfogadott intézkedési terv, aminek elsődleges célja az ügyészi tevékenységgel összefüggésben a lehetséges kockázatsökkentés.

A veszített perekben sem automatikus azonban a felelősségre vonás, a munkajogi szabályok alkalmazásával lefolytatott eljárás eredményeként hozható döntés.

Gondatlan károkozás esetén a kártérítés az érintett személy egyhavi illetményének 50%-ig terjedhet, meg kell jegyezni, hogy általában ezt a mértéket nem éri el, míg szándékos károkozás esetén a teljes kár megtérítendő. Ez utóbbi azonban már túlmutat a kártérítési felelősség kérdéskörén.

A gyakorlatban ténylegesen történt a marasztalásra okot adó alkalmazottakkal szemben fegyelmi felelősségre vonás, kártérítésre kötelezés és jutalom megvonás is.

Az ide vonatkozó adatokról készült táblázat (*ld. Melléklet*) mutatja, 2004-ben nem történt áthárítás, 2005-ben az ügyészi szervezet által kifizetett 30.000.000 Ft kártérítésből 570.000 Ft áthárítása történt meg öt marasztalással zárult ügyből háromban, a másik két ügyben nem voltak meg az áthárítás munkajogi feltételei. Az 570.000 Ft-ból 340.000 Ft volt munkajogi kártérítésre kötelezés, további 130.000 Ft pedig bírói úton érvényesített követelés, mivel időközben a korábban ügyészségi szolgálati viszonyban lévő alkalmazott bírói kinevezést kapott.

Láthatjuk, hogy a munkajogi felelősség alkalmazása a kártérítési ügyekben a munkáltató részéről nem elsősorban pénzügyi igényeket szolgál, a munkavállaló részéről pedig fő szabály szerint nem érint egzisztenciális kérdéseket. A munkajogi felelősség alkalmazása azonban azok érdekeit is szolgálja, akik hosszú távon, magas színvonalon, jogszerűen járnak el. Nagyságrendje miatt azonban összességében megállapítható, hogy nem akadályozhatja az ügyészeket a kártérítésre kötelezéstől való aggodalom szakszerű döntéseik meghozatala során az indokolt mérlegelésben.

Végül néhány gondolattal szeretnék utalni a Polgári Törvénykönyv lehetséges, az ügyészi szervezet és az ügyész polgári jogi felelősségét érintő változásaira.

Minden, a tevékenységünket érintő, részben az új Ptk. tervezetére szövegjavaslatot is tartalmazó észrevételt tettünk.

Felhívtuk a figyelmet a kártérítés, kártalanítás összefüggéseire, a hatóságok tagjainak személyhez fűződő jog megsértése jogcímén történő perelhetőségének szabályai lehetséges kiegészítésére. Megoldandó feladatként jeleztük az egyetemlegesség szabályozásának átgondolását, mivel szükséges lenne az egyetemlegesség feloldásával az eljáró hatóságok közrehatásának alaposabb vizsgálata, ami egyébként a felpereseket a kereset jelenleginél jóval pontosabb előkészítésére is rászorítaná.

A jelenlegi tervezet szerint a közhatalmi jogkörben megsértett személyhez fűződő jogokat a közhatalmi tevékenységért felelős jogi személlyel szemben lehet érvényesíteni. Ugyanez vonatkozik a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősségre is, tehát a közhatalmat gyakorló jogi személy vagy a közigazgatási szerv tartozik felelősséggel, amelynek vezetője a közhatalmi jogkör gyakorlója.

A közhatalmi jogkörben okozott kártérítési felelősség feltételei közé emelte a tervezet azt a bírói gyakorlatban kialakított feltételt, hogy a közigazgatási jogkörben hozott döntések, megtett intézkedések jogalkalmazási, jogértelmezési tévedései csak akkor alapoznak meg kártérítési felelősséget, ha azok kirívóan súlyosak. Ugyanígy a közhatalmi jogkörben vagy azzal összefüggésben hivatalos eljárás során tett nyilatkozat, illetve a bizonyítékok mérlegelésén alapuló tényállítás is csak akkor valósít meg jogsértést, ha súlyos jogalkalmazási vagy jogértelmezési tévedésen alapul, avagy indokolatlanul durva, sértő, megalázó és a sérelem rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható. Itt is feltétel tehát a súlyos jogalkalmazási vagy jogértelmezési tévedés.

Sajnos, nem mondhatjuk el, hogy eredménnyel kezdeményeztük az egyetemleges felelősség megváltoztatását.

Az eredeti szövegtervezet a hatályos szabályozáshoz hasonlóan rendelkezik az egyetemleges felelősségről. Ez azért okoz zavarokat, mert a büntetőeljárásokban több hatóságnak is szerepe van, az egyetemlegesség szabálya folytán azonban a kártérítési per bármelyikük ellen megindítható, így végső soron bármelyik alperes helytállni tartozik a teljes eljárással okozott összes kárért.

Bárhogyan alakul is azonban a szabályozás, tény, hogy a büntetőügyek egy része továbbra sem a büntetőbírószágon fejeződik be, ezért fokozott odafigyelést kell tanúsítani mind az alapügyekben eljárva, mind a perképviselőt során.

Mellékletek

1. számú táblázat:

A Legfőbb Ügyészség ellen 2006–2007. években folyamatban volt ügyek megoszlása

	A 2006. évben folyamatban lévő 308 ügy megoszlása	A 2007. évben folyamatban volt 482 ügy megoszlása
A LÜ-el szembeni kártérítési perek	147	255
Előzetes igény	–	15
Munkaügyi vita	7	10
Kárfelelősség áthárítása	7	5
Perköltség behajtás	8	26
Rendőri elővezetési költség	96	55
LÜ személyiségi jogának megsértése	1	6
Igazgatási és egyéb ügyek	42	110

2/1. számú táblázat:

A 2005, 2006 és a 2007-ben folyamatban volt kártérítési jellegű ügyek megoszlása beérkezésiük ideje és elbírálása szerint

	kereseti követelés (M Ft)	megítélt kártérítés (M Ft)
2005	676,70	29,50
2006	1 267,60	2,24
2007	1 561,36	0,60

2/2. számú táblázat:
A 2007-ben folyamatban volt kártérítési jellegű ügyek megoszlása
beérkezésük ideje és elbírálása szerint:

Beérk. éve	Összes ügyek száma	Kereseti követelés /M Ft	Jogerősen elbírált /2007	Elbírált kereseti követelés /M Ft	Folyamatban maradt	Kereseti követelés (M Ft)
1999	2	29,37	0	0	2	29,37
2000	5	37,20	1	5,00	4	32,20
2001	10	192,60	5	120,50	5	72,01
2002	19	2 114,56	8	396,90	11	1 717,66
2003	14	244,60	7	117,42	7	127,80
2004	23	475,56	8	58,69	15	416,87
2005	42	1 174,01	23	270,82	19	903,18
2006	56	583,00	17	126,54	39	456,46
2007	84	18 391,45	30	465,49	54	17 925,96
Össz.	255	23 242,35	99	1 561,36	156	21 681,51

3. számú táblázat:
A Legfőbb Ügyészség által a 2004, 2005, 2006 és 2007-es években kifizetett
kártérítések személyre szabott áthárítása

	kereseti követelés /millió Ft	kifizetett kártérítés /millió Ft	áthárított kárfelelősség /millió Ft
2004-ig	1 005,40	0,90	0
2005	676,70	29,50	0,57
2006	1 267,60	2,24	0,05
2007	1 561,36	0,60	0

4. számú táblázat:
A 2007. évben ismertté vált bűncselekmények, bűnelkövetők, megvádoltak és elítéltek,
illetve az ügyészség ellen folyamatban volt ügyek száma és kereseti követelések,
továbbá a marasztalások aránya

Ismertté vált bűncselekmények	426.914
Ismertté vált bűnelkövetők	116.161
Összes vádlott	94.125
Összes elítélt	86.706
2007-ben folyamatban volt kártérítési kereset /darab	255
A kártérítési keresetek követelése /millió forint	23242,35
2007-ben született marasztalás /darab	1
2007-ben született marasztalás /millió forint	0,6

Ki ölte meg Dely Márit?

Beszámoló a Magyar Jogászegylet
Bács-Kiskun Megyei Szervezetének üléséről

A Magyar Jogászegylet Bács-Kiskun Megyei Szervezete *A Magyar Tudomány Napja* alkalmából 2008. november 13-án, a Kecskeméti Városi Ügyészség székházának tanácskozótermében *A jog és a néprajz kapcsolata* címmel előadást szervezett. Az előadó *Lancendorfer Zsuzsanna PhD* egyetemi docens volt, aki a győri Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar Bölcsész- és Társadalomtudományi Intézetéből érkezett. Az etnográfia kiváló szakértője régóta foglalkozik a balladák, illetve más folklórszövegek és a valóság viszonyával. Kutatói módszere egyedülálló, hiszen a tradicionális gyűjtést, a levéltári források feltárását és az összehasonlító folklór filológiát együtt használja, és mindezeket igen nagy szakértelemmel kezeli.

Az előadó minden szavát, minden mondatát áthatotta hazánk XIX. századi vidéki életének bódító illata. Látványos szónoki stílusra emlékeztető beszéde megelevenítette az akkori Nyugat-Magyarországon élők sorsát, lelki problémáját. Mélyére nézett a bonyolult szerelmi kapcsolatoknak, és kitűnő lelki mikroszkópja segítségével meglátta bennük az örök emberit. Már pár perc is elég volt ahhoz, hogy az ügyészség tanácskozóterme benépesedjen a Lancendorfer Zsuzsanna által megidézett XIX. századi alakokkal. Anekdotikus, hamisítatlan népi jegyekben bővelkedő előadásban volt tehát részünk.

Előadásának első felében egy megtörtént gyilkosság valós tényeit és a háttérben lévő hiteles dokumentumokat vetítette ki a szájhagyományban élő folklórra.

Lancendorfer Zsuzsanna előadását Dely Mária rövid életéről és haláláról szájtátva hallgattuk végig, és közben arra gondoltunk, hogy talán álruhába öltözött vérbeli kriminalistával találkoztunk, aki a Dely Mária sértett ellen elkövetett emberölés történeti tényállását úgy rekonstruálta, hogy attól a jelenlévő jogalkalmazók lélegzete is elállt. Nemcsak az érdekelte ugyanis, hogy a múltban valóban megtörtént-e a balladai cselekmény, vagyis tényleg élt-e Dely Mária, vízbe fulladt-e annak idején, hanem az is, hogy halála bűncselekmény következménye volt-e, azt ki, hogyan és miért követte el. Olyan kérdésekre kereste tehát a választ, amelyek után a büntetőeljárásban a nyomozó is kutakodik.

Az elemzett ballada konkrét jogesetében előadónkat nem(csak) a szájhagyományban élő történetek általános megismerhetősége foglalkoztatta, hanem az adott tényállás rekonstruálhatósága. Az elsődleges célja az ügy felderítése volt, és ezt igyekezett hiteles dokumentumokkal, vagyis bizonyítékokkal alátámasztani.

A megismerés kezdetén csakúgy, mint bármely jogalkalmazó, Lancendorfer Zsuzsanna is több verzióból indult ki, ezért számára azok a bizonyítási eszközök is értékesek voltak, amelyek a különböző változatokhoz tartoztak. Milyen felte-

vésekről van itt szó Dely Mária esetében, és mi is történhetett valójában: baleset, avagy gyilkosság? Ez utóbbi esetében mi volt a motívum: szerelemfáltés, erős felindulás, netán aljas indok? Esetleg előre kiterveltség?

A ballada különböző változatai és a könyv végén szereplő igaz történetek összegyűjtése az egyes feltevések, a különböző verziók kiindulási alapjául szolgáltak. Például:

1. „Szegény Deli Mári, / De sokat szenvedtél, / Mikor a malomból / A Dunába estél! / Már kiúszott volna! / Megszabadult volna, / Molnár a csákyával / Bejebb taszította.”¹
2. „Amikor örültek a molnárok segítségnek köllött menni. Azelőtt vízi malmok vótak. Egy családba meg vót egy igen szíp leán, s aszonták csak úgy örlik meg ha a leán megy segítségül. A leán elment segítségül, a leánnak vót szeretője. Ezek mégis erőszakoskodtak vele, és hát kényszerítették, a leán meg védekezett és beledobták a Dunába, beletaszították.”²
3. „Nekem úgy mesélte a család, hogy udvarlója volt, tény és való, hogy udvarúlt a lánynak. Dely Mári nem véletlenül ment oda. És a lány nem először volt nála a malomba. (...) Azt mondták nekem, hogy ottan beszélgettek, csónakáztak. (...) A leány megmondta, hogy szakítanak, akkor összeveszttek. A ladikbúl beledobta a vízbe (...)”³
4. „Iskolás koromban édesanyámtól tanultam. Mesélte, hogy a Dunán sok malom volt. (...) Dali Márit ott érte a baleset. A molnár a ladikból Dunába lökte. (...) Ladikban hordták be a malomba a gabonát. Leány meg a legény dógáról szólt. ‘Ezér köll leányom vigyázni, nem szabad mindenkinben meghinni’ Példának adták elő. (...)”⁴

Az első kiindulás pont az volt, hogy Lanczendorfer Zsuzsanna megkereste a balladákban és az elmondásokban szereplő Dely⁵ Mária tényleges adatait a Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltárában, és a Fel-Péczi Evangélikus Gyülekezet Anya Könyvei között rá is bukkant azokra. Eszerint a balladában szereplő leány a nemes Dely István és Takács Éva gyermekeként látott napvilágot Felpécen, 1854. szeptember 13-án, és meghalt 1874. szeptember 8-án, vízbefúlás következtében. Az előadónak nagy segítséget jelentett a Győr Vármegye Csendbiztosi Hivatal Iratainak tanulmányozása, mivel ezekből kiderült, hogy „10-én Az egész rendőr csapat kiküldetett a tettes⁶ szolgabíró ur⁷ rendelete folytán, miszerint fo hó 8 és

¹ Deli Mária balladája. Kenesei Ilona kézírata, 1910. MTA ZTI KR 23.065. In: Lanczendorfer Zs.–Gülch Cs.: A vérző Liliom

² Győrzámoly, 1969. Varga Józsefné, 70 éves és Pincés Mária, 68 éves. Gyűjtő: Váray László, Bíró Ibolya. Lelőhely: XJM. N. H. 44. 69. In: Lanczendorfer–Gülch: i.m.

³ Győr, 2001. Török József leszármazottja. Gyűjtő: Lanczendorfer Zsuzsanna. In: Lanczendorfer–Gülch: i.m.

⁴ Kunsziget, 2003. Karácsonyi Lajosné. Gyűjtő: Lanczendorfer Zsuzsanna. In: Lanczendorfer–Gülch: i.m.

⁵ A balladában a Dely vezetéknev i-vel szerepel, de mivel nemesről van szó, ezért az igazi neve Dely. Ezt a megtalált dokumentumok is alátámasztják.

⁶ tekintets

9-dik közti éjjel, a vefszősi malom csoport egyikéből, Dely Mária fölpétzi hajadon-nő a dunába esett, és hogy a hullát szemmel kísérik, s föltalálása esetén azonnal jelentsék.”⁸

Előadónknak a kutatásai során, az ún. bizonyítási eljárás alatt eszébe jutott egy kérdés: vajon miért vitték Delyék abba a bizonyos malomba a búzát, amikor lakófalujukban, Felpécen is működött malom?

Az egyik verzió szerint azért itt őrlötték a gabonát, mert ez a malom jobb volt a többinél. A másik verzió viszont azt a tényt támasztja alá, hogy talán tényleg nem véletlenül ment Dely Mária ebbe a malomba. Talán tényleg ismerték és szerették egymást a molnár legénnyel.

A következő számban történetünket innen folytatjuk, *Miért ölték meg Dely Márit?* címmel.

(Kiss Anna)

---

⁷ Jankó Elek „Győrmegeye Csendbiztosához írt jelentés.

⁸ Lanczendorfer-Gülch: i.m.

Gyere holnap is!¹

Panni igyekezett a sövény mögött megbújni, hogy az út túloldaláról ne vegyék észre, térdét egy kissé megroggyantva, sietős léptekkel haladt. Szíve hevesen kalapált, amikor feltűnt neki, hogy Maris nénye a járdát kémleli. Tudta, hogy észre fogja venni, és akkor megint be kell hozzájuk menni.

Mindjárt Kürtiek kapubejárójához ér, ott pedig megszakad a sövény jótékony folytonossága. Elhatározta, hogy rohanni fog, és történnék bármi is, ma nem megy be, és soha többet nem megy be...

– Pannikáám! – hallotta Maris nénye elnyújtott hívó szavát. Lábai megbénultak.

– Csókolom – köszönt engedelmesen.

– Jössz hazafelé?

– Igen – nyögte a választ.

– Gyere be egy kicsit! Van finom málnaszörp meg nápolyi.

Panni bábuként mozogva ment át az úton, és borzongás járta át testét Maris nénye nyálas puszipjától.

– Öreg sógorod örülni fog neked.

A kislány szíve egy pillanatra megállt. Futni kéne. Tudta, hogy futni kéne, nagyon messzire, ki a világból. De nem lehet. Maris nénye nagypapának a húga, hát nem szaladhat el. Mit szólnának hozzá? Hogy magyarázná meg? Nem, erről nem beszélhet soha, senkinek – maradnia kell. A szülei, a család, a felnőttek soha nem hinnének neki, a gyerekeknek.

Tudta, hogy bűnös, még ha nem is ismerte a bűnét, mely némaságba zárta.

Szégyellte magát. Szégyellte a gondolatát, a félelmét, és azt is szégyellte, ami történni fog.

Maris nénye bement a házba, őt pedig öreg sógor mellé ültette a verandára, a gesztenyefa árnyékába.

Öreg sógor széles vigyorral fogadta a kislányt, és szorosan magához húzta. Panni érezte az öreg bűzös leheletét. Irtózott tőle, az érintésétől pedig sikoltott minden porcikája, de a száját mégsem hagyta el a legkisebb nyikkanás sem, mert öreg sógor szőrös, görbe mutatóujját a szája elé tette.

Panni megadta magát. Csak essen túl rajta mielőbb. Fél szemmel a ház felé sandított, hátha kijön Maris nénye az ígért málnaszörppel, vagy csak úgy. De tudta jól, hogy nem jön. Ilyenkor az asszony sosem jön ki.

Öreg sógor bal keze a kislány combját simogatta, aztán erőszakosan bepréselte magát a nadrág alá, be egyenesen a lányka bugyijába. Lihegett és nyögött, és csurgott a nyála.

Panni a felhőket nézte. Szép, szelíd bárányfelhők voltak az égen. „Jó lenne felhőnek lenni, és tovalibegni, soha vissza nem térni!” – gondolta könnyes szemmel.

¹ A 2008-as novellairó pályázat 2. helyezettje

– Csináld te is! – nyögte rekedten öreg sógor a kislány fülébe.

Panni összerándult. Tudta, hogy mi következik, és azt is tudta, hogy elkerülhetetlen, mégsem mozdult. Még mindig volt benne valami, ami tiltakozni tudott. Pedig már megszokhatta volna. Két éve, minden héten két-három alkalommal megtette.

Most eszébe jutott az első alkalom: hatéves volt akkor, első osztályos. Az iskolából tartott hazafelé, és Maris nénye beinvitálta, mint most, aztán ugyanígy magára hagyta öreg sógorral.

Amikor az öreg ráncos, görcsös, vén keze először tévedt Panni bugyijába, a kislányt megbénította a döbbenet. Nem, ez nem történhetik velem! – tiltakozott benne valami.

És mégis megtörtént.

Panni úgy érezte akkor, mintha egy óriás porszívó kiszívott volna belőle mindent a száján keresztül, a kiáltást, a sikolyt is. Csak az üresség maradt. Hideg volt az üresség. Fagyos és mérhetetlenül hatalmas. A lelke pedig kizáródott valahová a testén és a világot kívülre.

Csodálkozva nézte utána az embereket, hogy tudtak mosolyogni, örülni, élni. Csodálkozva nézte a világot, hogy nem állt meg; hogy még mindig felkel a Nap minden reggel, és járnak a buszok, és énekelnek a madarak.

Két éve kizáródott a lelke egy darabja, talán a lényege, és azt már ebből a világból semmi és senki nem érintheti meg.

Öreg sógor aszott, ráncos combjához húzta Panni kis kezét, aztán alsónadrágja mélyébe terelte. Panni megérezte az ismerős keményhúst, és engedelmesen ráfonta ujjait. Öreg sógor hördült egyet, azután felnyögött. Panni megszorította a keményhúst, és mozgatni kezdte a kezét, ahogy az öreg tanította. Közben a vén körmök mélyen belevájódtak ijedten remegő combjai közé, és befúródott egy görbe ujj a nedves nyílásba.

Panni halkán feljajdult, majd összeszorította ajkait és szégyellte magát, amiért nem tudott parancsolni a fájdalomnak.

A keményhús megrándult a gyermektenyérben, majd újra rándult, és meleg ragacs ömlött a lányka kézfejeire. Öreg sógor hörögve lihegett.

Végre vége volt. Panni tudta, hogy most már elmehet.

Remegő térdekkal lépett a kerti csaphoz, megmosta a kezét, és elindult a kapu felé.

– Gyere holnap is! – szölt még a lány után az öreg kedvesen.

Európai mérce a büntetőeljárásban

V/E. rész

3./ Az Egyezmény 6. cikkének 3. pontja egy sor egymással szorosan összefüggő, egymást kölcsönösen feltételező eljárási garanciák rendszere, amelyek célja ugyancsak nyilvánvaló, illetve egy irányba mutat a korábbi cikkekkel: védje az egyént a hatóságokkal, a hatósági visszaélésekkel, önkénnyel szemben.

„Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább arra, hogy a) a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól, b) rendelkezék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel, c) személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet, d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúhoz és kieszközhesse a mentő tanúk megidézését, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják, e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.”

a) A 3. pont tehát mindenekelőtt a gyanúsításról, a vádról való tájékoztatás jogát biztosítja a terheltnek. (Be. 43. § (2) bek. a) pont)

A gyanúsításról, a vádról való tájékoztatás fogalma mindenekelőtt a tényekről, vagyis a vád/a gyanúsítás indokairól való tájékoztatást foglalja magában.

A vádat úgy lehet meghatározni, mint „az illetékes hatóságtól eredő hivatalos tájékoztatást arról, hogy valaki – az adott egyén – bűncselekményt követett el, és ez a megfogalmazás megfelel a gyanúsított/vádlott „helyzetére vonatkozó jelentős ráhatás” fogalmának. (Reinhardt és Slimone – Koid Franciaország elleni ügye – BH. 1999/2.)

„Nem lehet megállapítani – adott magyar vonatkozású ügyben – azt, hogy a vádlott tudhatott arról, hogy a megyei bíróság sikkasztás helyett a jelentős kárt okozó csalás alternatív ítéletet hozhatja meg. A vádlott vádról történő értesítése speciális figyelmet tesz szükségessé... a csalás nem alkotta a vád szorosan hozzátartozó elemét. ... A bűncselekmény egyedi körülményei döntő fontosságúak a büntetőeljárásban ...” (Dallos Zoltán Magyarország elleni ügye – BH. 2001/5.)

A gyanúsításról/vádról való tájékoztatás másrészt a tények – az indokát adó tények – jogi minősítéséről, vagyis a vád természetéről való tájékoztatást is magában foglalja. A gyanúsításról/vádról való tájékoztatás csak akkor felel meg az Egyezménynek, ha az egyaránt kiterjed a vád indokaira és a vád természetére. A „jogi minősítés”, a vád természete azonban olykor értelmezési vitára adhat okot.

A Bíróság szerint nem sértették meg az Egyezmény 6. cikkének 3/a. pontját azáltal, hogy a vádiratban a vád tárgyává tett bűncselekmény jogi minősítésekor – leírási hiba miatt – a büntető törvénykönyvnek nem azt a bekezdését hívták fel,

mint amelyre a bíróság az elítélést alapozta. „A téves hivatkozás abszurd volt, illetve a helyes hivatkozás következtetéssel megállapítható lett volna”. (Gea Catalán Spanyolország elleni ügye – EJF. 1997/3.)

Nem szenvedett sérelmet az Egyezmény akkor sem, amikor a fellebbviteli bíróság olyan súlyosító körülményre tekintettel súlyosította jelentősen a kiszabott büntetést, amely kifejezetten nem szerepelt a vádiratban. A terhelt ugyanis tudatában volt az adott körülménynek, illetve annak, hogy azt súlyosítóként értékelhetik. (Salvador Torres Spanyolország elleni ügye – BH. 1997/6.)

A gyanúsításról/vádról való tájékoztatás ugyanakkor nem egyszeri kötelessége a hatóságoknak, – mint ahogy ez már a Dallos ügyből is kiderül – hanem olyan, amely a „vád bármiféle módosulása” esetén fennáll.

„Megsértették az Egyezmény 6. cikke 3/a. pontját ... mivel a vádlottakat nem tájékoztatták arról, hogy a terhükre rótt cselekmény a vádtól eltérően minősülhet. (Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügye – EJF. 2000/1.)

Az eljárás ugyanis folyamat, amely nem zárja ki – éppen ellenkezőleg feltételezi – a változások lehetőségét, s gyakran együtt is jár a módosulásokkal. A védekezés sem lehet más egy jogállamban, mint folyamat, amelynek követnie kell, lehetővé kell tennie, hogy kövesse az eljárás – a gyanúsítás, a vád – fordulatait. Vagyis az Egyezmény 6. cikkének 3/a. pontja összefügg a 3/b. pontjával.

„... a vád természetére és okára vonatkozó tájékoztatáshoz való jogot a vádlott védekezésre való felkészüléséhez fűződő jogának fényében kell megítélni...” (Dallos Zoltán Magyarország elleni ügye – BH. 2001/5.)

Megsértették az Egyezmény 6. cikke 3/a. és 3/b. pontját, mivel a „vádlottakat nem tájékoztatták arról, hogy a terhükre rótt cselekmény a vádtól eltérően minősülhet.

Amikor a másodfokú bíróság a cselekmény átminősítésére vonatkozó vitathatatlan jogát gyakorolta, lehetőséget kellett volna adnia arra, hogy a védelemhez való jogokat konkrét és eredményes módon szükséges időn belül gyakorolhassák. Arra egyáltalán nem biztosított lehetőséget, hogy a védelmet az újabb minősítéssel szemben szervezzék meg. (Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügye – EJF. 2000/1.)

A tájékoztatásnak ugyanakkor részletesnek kell lennie. Ha ugyanis nem felel(ne) meg ennek a feltételnek, a védekezés – a hatékony érdemi védekezés – csupán látszólagos lenne.

A részletesség pedig csak akkor felel meg az Egyezmény céljainak, ha „kielégítő”, ha „megkívánt mértékű”, „teljes körű”, vagyis lehetővé teszi azt, hogy a bűncselekménnyel gyanúsított/vádolt személy az adott tájékoztatás alapján felkészülhessen védelme előkészítésére.

A tájékoztatás minősége tehát annak alapján ítéltethető meg, hogy szolgáltatta-e a védekezés érdemi, s hatékony megszerzéséhez szükséges információkat, avagy sem.

A tájékoztatáshoz való jog, illetve a tájékoztatás kötelezettsége azonban nem jelenti azt, hogy a hatóság ismertesse azokat a bizonyítékokat is, amelyekre a gyanúsítást, a vádat alapozták.

A tájékoztatásnak részletesnek kell lennie, a mértékét pedig az adott ügy összes körülménye alapján kell megítélni, ezért az a különböző ügyekben eltérő lehet.

A tájékoztatásnak azonban mindig alkalmasnak kell lennie arra, hogy a gyanúsított/vádolt világosan megértse, mivel vádolják, másrészt arra, hogy fel tudjon készülni a hatékony védekezésre. Az átadott információk részletességét tehát a 6. cikk 3/b. pontjára figyelemmel kell értékelni. E követelmények megfelelően irányadóak akkor is, ha az eljárás során megváltoztatták a gyanúsítást, a vádat.

Ugyanakkor soha nem lehet előre tudni, hogy melyik bizonyítási eljárás bizonyul célravezetőnek, és az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a terhelt az ellene felhozott vád megváltozott indokaira – adott esetben – már csak a másodfokú eljárásban tudott volna reagálni.

Az első fokú bíróság második tárgyalásán olyan új tényállási elemek merültek fel, amelyek alapján a bíróság ugyanazon a napon kihirdetett ítéletében már azt állapította meg, hogy a bűncselekményt más/másik időpontban követte el a vádlott, a mentő tanúk vallomásai nem tekinthetők hitelesnek. A bíróság tehát egyáltalán nem vette figyelembe azt a nehézséget, amelyet a vád váratlan módosítása a védelemnek okozott. (*Matoccia Olaszország elleni ügye – BH. 2001/8.*)

A tájékoztatásnak végezetül a „legrövidebb időn belülnek” kell lennie. A védekezés szempontjából tehát nem lehet megkésett, a tájékoztatásnak lehetővé kell tennie, hogy a védelemhez fűződő jogokat konkrétan, s eredményesen a „szükséges időn belül gyakorolhassák”. (*Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügye – EJF. 2001/1.*)

A tájékoztatás egyébként nem kötött semmilyen különleges formához.

b) A 3. pont az a/ pont után, azzal egységben, szoros összefüggésben a „védekezés előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel” garantálja, hogy az eljárások tisztességesek legyenek (*Be. 43. § (2) bekezdés b), c) pont*).

Az esetjog és a bizottsági anyag nem különösebben gazdag, amit a „védekezéshez szükséges idő és eszközök” értelmezéséről belőlük tudni lehet, azt tartalmazzák a HVG–Orac már ismertetett kiadványai [*Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strasbourgi esetjogról 120–121. oldal, Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezéstről: 195–198. oldal*]

Ami lényeg ezekből kiemelhető, az relatív természeténél fogva a mérlegelés magas iskoláját, kultúráját tételezi fel a jogalkalmazók, a hatóságok részéről. Tudniuk kell ugyanis helyes arányérzékkel különbséget tenni „a terhelt és külön a védelme számára megteremtett általános helyzet” között akkor, amikor a védekezéshez szükséges időt és eszközöket szolgáltatják, garantálják. Annak eldöntésekor, hogy adott esetben mennyit tesz ki a védekezés előkészítéséhez szükséges idő, képesnek kell lenniük az ügy összes körülményének – így az ügy természetének, összetettségének, bonyolultságának, s az eljárás adott szakaszának – együttes és gondos mérlegelésére.

A szükséges idő tehát ügyenként más és más lehet, egyszerű ügyekben például lehet nagyon rövid, 5–15 napos, igen bonyolult csálások esetében viszont a 10 nap is különösen rövid.

Megsértették az Egyezményt azáltal, hogy „a bűncselekmény súlyossága – kábítószerek-kereskedelem – és az ügy bonyolultsága ellenére igen korlátozott időtartamot biztosítottak az ügyvédnek arra, hogy az ügy iratait tanulmányozza, és felkészüljön a terhelt védelemre. Az adott ügyben a vádlottnak a társát képviselő ügyvédet rendelték ki. Tekintettel azonban arra az állítására, hogy érdekellentét áll fenn közte és társa között, az időszak rövidegét nem lehetett azon az alapon megmagyarázni, hogy az ügyvéd már ismerte az ügyet”. (*Twalib Görögország elleni ügye – BH. 1999/7.*)

Nem adható „abszolút válasz arra a kérdésre sem, hogy konkrétan milyen eszközök szükségesek a védekezés elősegítéséhez, legalábbis általánosságban nem. Ez is – nagymértékben – az ügyek összes körülményétől függ, de egyes eszközökről már elmondható, hogy elengedhetetlenek.

De mit is kell érteni „eszközök” alatt? Lényegüket tekintve lehetőséget arra, hogy a terhelt (s védője) a védekezés előkészítése, megszervezése érdekében megismerhesse a nyomozás, az eljárás egészének eredményeit”, hogy „rendelkezzék” minden olyan bizonyítékkal, amely saját maga igazolására szolgál, vagy a büntetőjogi felelősségének csökkenéséhez vezethet, vagy arra, hogy a bizonyítékok vizsgálatát elősegítsék.

Az eszközök közül elengedhetetlen a terheltnek a védőjével való kapcsolattartáshoz, konzultációhoz fűződő joga.

„A terhelt és a védő közötti levelezés bizalmas, s ezt a voltát tiszteletben kell tartani. Korlátozása e jog gyakorlásába a hatóság általi beavatkozás azonban az Egyezmény 8. cikkének 2. pontja alapján igazolható.” (*A.B. Hollandia elleni ügye – BH. 2002/9.*) Erről egyébként a 8. cikk tárgyalása során lesz bővebben szó.

Megsértették a 6. cikk 3/b. pontját – és a 8. cikkét – azáltal, hogy a börtönben levő személy levelezését – beleértve az ügyvédjével folytatott levelezését is – ellenőrizték a börtönhatóságok, s a fogva tartottnak az ügyvédhez írt, a panasza, illetve a fellebbezése benyújtásához szükséges indokolást tartalmazó levelét felbontották, és csak a „jogorvoslatra nyitva álló határidő után adták csak át, az ügyvédnek, aki így csak késve tudta azt továbbítani”. (*Domenichini Olaszország elleni ügye – BH. 1997/9.*)

A Bíróság ugyancsak a 6. cikk 3/b. és 3/c. pontjának sérelmét látta abban, hogy „a terhelt az előzetes fogva tartása első két hónapja alatt csak a vizsgáló bíró ellenőrzése mellett érintkezhetett védőjével”. (*Lanz Ausztria elleni ügye – BH. 2002/11.*)

A tisztességes eljárás sérelmét okozza az, „... ha egy rendőr hallótávolságon belül van akkor, amikor a terhelt az őrizetbe vétele után először beszél ügyvédjével. A rendőr jelenléte ugyanis szükségszerűen akadályozhatta az érintett személyt abban, hogy az ügyvédjével nyíltan beszélhessen, és okot adhatott arra, hogy vonakodjon szóba hozni olyan kérdéseket, amelyek az ellene folyó ügyben esetleg jelentősek lehetnek. A terheltet és védőjét ugyanakkor arra is figyelmeztették, hogy nem említhetnek neveket, s hogy a megbeszélést azonnal megszakítják, ha bármi olyan elhangzik, amiről a rendőrség úgy ítéli meg: akadályozza a nyomozást.” Mindezt akkor és ott, amikor és ahol „a terheltnek jogi tanácsra volt szük-

sége”. (*O’ Hara Egyesült Királyság elleni ügye és Brennan Egyesült Királyság elleni ügye – EJF. 2002/2.*)

Az eszközök közül jelentőségénél, s elengedhetetlenségénél fogva ugyancsak kiemelkedik az iratok – a nyomozás, illetve az eljárás eredménye – megismerésének joga, a bizonyítékok hatóság általi feltárásához fűződő jog.

A tisztességes (fair) eljárás követelménye, hogy a rendőrség a terhelt/a vádlott bűnösségének elbírálása szempontjából lényeges minden bizonyítékot tárjon fel a védelem előtt. „A vádhatóságnak (is) a védelem előtt fel kell tárnia valamennyi, a vádlott ellen felmerült bizonyítékot, ennek elmulasztása sérti a 6. cikk 1. pontját, a tisztességes eljáráshoz való jogot, amely különleges oldala a 6. cikk 3. pontjában foglalt biztosítékoknak”. (*Case of Edwards v. The United Kingdom – BH. 1993/9.*)

Megsértették az Egyezményt, amikor a „vádhatóság a közérdekre hivatkozva – az eljáró bíró tudta és hozzájárulása nélkül – fontos bizonyítékokat nem bocsátott a védelem rendelkezésére” ... Az ügyre vonatkozó egyetlen, akár a vádlottat terhelő, akár mellette szóló bizonyítékot sem lehet a védelemtől elzárni. (*Rowe és Davis Egyesült Királyság elleni ügye – EJF. 2001/1.*)

Megsértették a hatóságok az Egyezmény 6. cikkének 1. pontját a 3. pontjával együtt azzal, hogy „megtagadták a büntető aktához való hozzáférést, elutasítva a benne lévő, a terheltre vonatkozó dokumentumok kiadását a rendőrhatalóság előtt folyó ... eljárásban, amelyben a kérelmező védte saját magát.

A terhelt csak így, ez esetben tudta volna megkérőjelezni az egyik hivatalos jelentés rá vonatkozó részét...” (*Foucher Franciaország elleni ügye – EJF. 1998/3.*)

Bizonyos természetű iratok, információk persze garanciák mellett visszatartathatók, a védelem elől elzárhatóak, avagy anélkül tagadható meg azokról másolatok készítése, átadása, hogy ez az Egyezménybe ütközne.

Nem sértették meg az Egyezmény 6. cikkét, mert bár a bizonyítékokat nem bocsátották a védelem rendelkezésére, „...az ügyet tárgyaló bíró – az adott információk természetét is figyelembe véve – döntött a bizonyítékok visszatartásáról, és egyébként a lehető legtöbb bizonyítékot tették hozzáférhetővé a védelem számára anélkül, hogy a közérdek védelme érdekében titokban tartott információk nyilvánosságra kerültek volna. ... Az, hogy a bizonyítékok rendelkezésre bocsátásáról mérlegelés alapján bíró határozott, fontos jogi biztosítékot jelentett”. (*Jasper és Fitt ügye – EJF. 2001/1.*)

A terhelt védelemhez való joga nem szenvedett sérelmet azáltal, hogy nem kapott másolatot a nyomozás során készített videofelvételekről.

Az, hogy a védelem csak felvételekről készített jegyzőkönyvek másolatát kaphatta meg, nem jelent önkényességet, amely a terhelt védelemhez fűződő jogait sértette volna. A felvételeket le is játszották a bíróság előtti eljárásban, ily módon tehát hozzáférhetőek voltak mind az ügyészség, mind pedig a védelem számára, akit így nem fosztottak meg a védekezéshez szükséges eszközöktől. (*Tánczos Gábor kontra Magyarország – BH. 2005/8.*)

(Folytatása következik)

Ki ölte meg Bárczi Benőt?

(Amikor a holt testvére jön – a holttest vére jön)

Arany János Tetemre-hívás című balladájában célszerűnek látszik annak jogi értelemben vett tettesét felkutatnunk, már csak azért is, mert a korábbi elemzők közül ezt még – kriminalisztikai szempontból is meggyőző módon – senki sem tette meg.

Az eddig megjelent tanulmányok két lehetőséget említenek: vannak, akik szerint (tisztán) öngyilkosság történt, mások szerint pedig Abigél segédkezett ebben azáltal, hogy tört adott neki. Egyik megoldási javaslat sem vezet el bennünket az igazsághoz. Miért?

Vegyük az elsőt: bizottsággal állíthatjuk, hogy Benő nem forgatott a fejében ilyet. Az élet számkivetettjei, elesett emberek fontolgatják azt, hogy véget vessenek életüknek. Öngyilkosságot hosszú tőrrel elkövetni nehéz és szokatlan dolog. A statisztika is alátámasztja ezt, mivel az adatok szerint ez az eset a 7%-át sem éri el. Persze talán szerelmi fölindulásban, mintegy rövidzárlatos cselekvésként végzett Benő magával, mivel nem lett a lány az övé esküvőjük előtt.

Az öngyilkosság ugyanakkor túl „kommersz” megoldás lenne, esztétikailag laposítaná el a balladát, ahogyan Zollman Péter, a ballada egyik angol fordítója ezt megjegyezte. Itt kell megemlíteni Goethe egyik megállapítását is, miszerint, ha a festő kutyát ábrázol, és az a kutya „csak” egy kutya, akkor ezzel nem a művészet gazdagodna egy művel, hanem a zoológia lenne több egy ebbel. Arany „csak” azért, hogy élénk tárjon egy öngyilkossági esetet, nem hogy balladát nem ír, de még a ceruzáját sem hegyezi ki.

A legfrappánsabb, legkézenfekvőbb és legcáfolhatatlanabb érvet az öngyilkosság lehetőségének kizárására mindazonáltal Bagoly Csilla szolgáltatja, az Új Holnap 1997-es szeptemberi-októberi hasábjain. Logikusan fölépített megállapításával egyet is érthetünk. Ha Benő ténylegesen öngyilkosságot követett volna el, akkor a halottnak a vers első sorától az utolsó sorig véreznie kellene, mert a versben lévő feltétel szerint a vérzés akkor indul újra el, ha a tettes megjelenik. (Erre a „Legyen a seb vérzése tanú” sorból gyanakodhatunk.)

Ha tehát Benő pusztá jelenlététől nem váltódik ki vérzés, akkor következképp nem ő a tettes. A ballada elején elhangzó „Ime, bizonyág Isten előtt/Gyilkos erőszak ölte meg őt” sorok is azt sugallják, hogy gyilkosság történt.

„Hát ki?” – kérdezzük együtt az öreg Bárczival. Ki lehet az elkövető? A második változat Abigél felé tereli a gyanút. Őt bűnösnek nevezni azonban logikai és pszichológiai szempontból is hibás döntés.

Szabó T. Attila három, udvarhelyszéki tetemrehívásról készült korabeli oklevelet vizsgál.¹ Ezek közül kettőből az derül ki, hogy e régi jogszokás gyakorlatakor

¹ Szabó T. A.: A szó és az ember, Kriterion KVK, 1972. 510-516. o.

arra nemhogy a tettes, de a társtettes, a fölbujtó, de még az orgazda sem megy el, sőt azok jogi képviselője sem. Érthető okokból: a középkori babonás népi tudat azt súgja, úgy tudja, hogy ha az embernek rejtegetnivalója van, ne menjen tetemrehívásra, mert akkor az újra elinduló vérzés rávall.

A Szabó által elemzett esetekben mindig nagyon súlyos volt a büntetés: fő- és jószágvesztés, tehát vagyonekbobzás és halálbüntetés. Itt kell megjegyeznünk, hogy megítélésünk szerint Szabó harmadik esete a mozgásszabadságában korlátozott nőről, akihez a halott csecsemőt viszik, nem a tetemrehívás kategóriája, mivel ott hiányzik a szabad akaratból az idézésen történő megjelenés vagy meg nem jelenés lehetősége, amely a lelkiismeretvizsgálat színteréül szolgáló ballada sine qua nonja. A kibuggyanó vérzés más körülmények között váltódik ki, mint a balladái. Ennek lényegének megértése szempontjából nem előrevivő, hanem abban akadályozó analógia a Szabó T. Attila által könyvében idézett harmadik lehetőség.

Más szóval: ha Abigél megölte volna Benőt, vagy közreműködött volna a férfi öngyilkosságában, akkor a lány az istenítéletet messze elkerülte volna. Föltéve, ha Abigél a normális, köznapi – azaz középkori tudatbefolyásoló – logikai és pszichológiai törvényszerűségeknek engedelmeskedik. Szerintünk – s egyéb, a későbbiekben ismertető jel szerint is – Abigél Benő halálában jogi szempontból ártatlan. Ennek egyértelmű bizonyítéka, hogy megjelenik az idézésen. (Erkölcsei ártatlanságáról most nem beszélünk. Jogi és erkölcsi bűnösség vagy ártatlanság nem feltétlenül esnek egybe. Ennyiben már a modern kort idézi Arany, mintegy lezárva a romantikát.)²

Amikor Abigél tört ad a fiúnak, nem öngyilkosságra biztatja, hanem másra.

Ennek bizonyítéka, hogy a versben a 'magát' szó nem feltétlenül visszaható névmás, hanem azt ragos névszóként is érthetjük, s így mintegy az 'önt' párja lehet. Akkoriban ugyanis még nem volt önözés.

Abigél Benőt tehát arra biztatja, hogy ölje meg a házasságukat gátló-akadályozó, azaz a monológját hallgató apát, magát az öreg Bárczit.

„Bárczi Benőt én meg nem öltem/ Tanum az ég, s minden seregi!/ Hanem e tört én adtam neki./ Bírta szivem' már hű szerelemre –/ Tudhatta, közöttünk nem vala gát:/ Unszola mégis szóval 'igenre',/ Mert ha nem: ő kivégzi magát./ Enyelegve adám a tört: nosza hát!”

„Riedl két alapvető beszélgető módot különít el az epikus művekben: a retorikait és a lélektanit. A retorikus beszélgetés során a megszólaló szereplő logikusan, kapcsolatos rendben, ésszerűen beszél, mintha kérdésekre válaszolna. Arany nem így beszélgeti figuráit. A személy nem a helyzet logikája, hanem saját lélektana szerint nyilatkozik meg.” Tehát váltogat, pl. a felindultságtól, ijedelemtől odagondolható mondatrészeket a monológban. „Arany drámai kompozícióhoz való hajlama eseménygócokat teremt, olyan kiemelkedő pontokat, amelyek rálátást biztosítanak a történetekre, a balladai párbeszéd nem technikai fogás nála, hanem 'a személyek izgalmának lélektani folyománya', s az elbeszélés lázas lüktetése és hézagossága is a fölkavart rend, a szétzilálódó (vagy legalábbis erősen veszélyez-

² Lásd Nyilasy B.: Irányzatok a 19. század második felének Arany-recepciójában

tetett) normavilág, a tépett tragikusság 'egyenértékese'. (A balladák az esemény-centrizmust háttérbe szorító lelki érdekeltségnek már csak azért is iskolapéldái, mert bennük többnyire az esemény következményét látjuk, magát az eseményt csak egy-egy sugár világítja meg.)³

Abigél feldúltságának, ijedelmének tudhatjuk be, hogy monológjában váltogatja tárgyait. Az 'unszola' szó elbeszélő múlt ideje határozatlan (és nem csak határozott, azaz tárgyias) ragozásúnak is érthető; ez után a valakit – és nem csak az engem elhallgatott – névmást is odagondolhatjuk. Benő 'unszola' valakit igenre: ha konkretizáljuk, az apját unszolta volna a házasságukba beleegyező atyai áldásra, amit láthatólag nem kaptak, nem kapott meg. Az igenre, így az atyai áldásra – és nem a testi szerelemre – utal elsődlegesen. Régen az atyai áldás nagy jelentőséggel bírt, nem úgy, mint ma.

Abigél monológja alatt ne csak Benőre gondoljunk tehát, az 'unszola' szó után odagondolható valakit névmásról a konkrétan is odaírt 'magát'-on át ténylegesen az apára terelődik a figyelem. Ezek azok a „láthatatlan tintával a fejér sorok közé” odaírt gondolatok, amelyekről Petőfinek írt egy levelében Arany. Az elhallgatás-kihagyás fontos balladai kellékek.

Ha a valóságban történt volna az eset, Abigélt ítélték volna el, tekintet nélkül az egyéb körülményekre. Éppen ezen egyéb körülményekre szeretnénk fölhívni most a figyelmet, és ezzel mintegy a védőügyvéd szerepét is elvállaljuk.

A Lukács által különösségnek nevezett, az általános és egyedi között létező, az irodalmi műveket létrehozó (egyik legfontosabb) irodalomelméleti kategóriát nem hagyhatjuk ki az elemzésből: általában ilyen esetben azt vélték bűnösnek, aki jelenlétében a halott újra vérzésnek indult. A ballada különösségét az általánostól elütő volta adja. Erre természetesen egy különös – mert nyelvi! – magyarázat adódik majd. Arról van szó, hogy az apa nem akart belemenni, hogy fia olyan lányt vegyen el, amilyen Abigél.

Milyen is ő? A költői eszközök számbavételekor a fokozás nem kerülheti el figyelmünket. Minél többen jelennek meg a ravatalnál, annál inkább nő a várakozásunk és bennünk a feszültség, amelynek kíváncsiságunk a hajtőereje. Van viszont egy másik költői eszköz is, a körülírás.

Abigélt jellemzi, írja körül Arany azzal, hogy nagy k-val kezdődő nevet ad neki, amely u-val folytatódik (Kund), egy utolsó, hiszen utolsónak érkezik („Jöjjön utolszor szép szeretője”), bárcai (v.ö. bárcás). Beszél a lábairól („Arca szobor lett, lába gyökér”) is, és mondandójába nem teljesen szalonképes elemek csúsznak: „Tudhatta, közöttünk nem vala gát” (összeolvasva: valag), vagy a dáma, amely örömházak madámját asszociálja: „Enyelgve adám a tört”. E szóhatár-téveszthetőségekre sokan és sokszor kitértek már, de mindenfajta összefüggés feltárása nélkül.

Ennyi talán elég annak kimutatásához, hogy Abigél bizony prostituált, és fellépésében van valami kacér és mondén. Talán a balladához készült Zichy-illusztráció is befolyásolja az elemzőt ehelyütt, de ennek ismerete nélkül is kijelenthető, hogy Abigél a kurtizán vonásait hordja magán. Ezért Bárczi Benő szerelme a korábban

³ uo.

keletkezett Szőke Pannihoz hasonlít. Sőtér István is megjegyzi: az öregkori balladák egy magasabb szinten ismétlik meg az ifjúkoriakat, azok lényege azonos.⁴ Lassan elérkezünk a teljes motiválatlan gyilkosságtól a nagyon is logikus, jól megokolható tethez, és annak valódi elkövetőjéhez.

Érthető és belátható, hogy az öreg Bárczi nem akar egy „ilyet” menyeként befo-gadni. Fiával nem tud beszélni, őt teljesen elvakította a szerelem.

Ugyanakkor az apát fűti kíváncsisága is, mivel felmerül annak valószínűsége, hogy Abigél az ő lánya.

Itt ugorjunk vissza pár évtizedet a tetemre hívás balladai idejéhez képest: ha ugyanis nem iktatjuk közbe a következő „segédtörténet”, sok részletre nem derül fény. Pl. arra, mitől is vérzik a halott.

Nagyon régen történt, egy részeg éjszakán. Két gróf megerőszkolt Bárcától nem túl távol, de ahhoz nem is nagyon közel, egy faluban, az átmulatott éjszaka után egy cselédlányt. (Talán Radványon történt mindez.) Ebből ikrek születtek, de oly módon, hogy a lánynak az apja Bárczi, a fiúnak az apja a másik gróf volt. (Ez biológiailag ki nem zárható.) Az ikerpárt azonban a cselédlány csak megszülte, nevelni nem ő nevelte őket – ő a balladákban több szerepet nem kap –, hanem elvitte a gyerekeket Bárcra, letette Kundék ajtaja elé, akik köztudottan gyermeke-ten házaspár voltak. Ők nevelték föl az ikreket. A fiú intellektuális típus volt, be is került a Bárczi-kastélyba íródeáknak; testvére, Abigél viszont rossz útra tért.

Térjünk vissza a kastélyba, a ballada téridejébe. Bárczi elgondolkodik azon, vajon Abigél az ő lánya-e, s ha igen, akkor Benővel testvérek.

Az elénk tárt tetemrehívás előtt van egy kis közzjáték a balladában, lezajlik ugyanis egy zártkörű tetemrehívás is. Azon csak Bárczi vesz részt, „lányával” – nem az ő lánya –, Benő húgával, azzal a gyermekkel, aki majd később elszalad, mielőtt még bejönne. („Jöjjön az anyja, hajadon huga! / Künn a leány, már mesz-sze, sikolt.” Előre bocsátjuk: erről a lánygyermek Veronikáról – a valóságról – fog szólni A kép-mutogató.) Ezen az előzetes vizsgálaton próbálja ki a vérzést kiváltó varázsmondatot. A lányának a szemét bekötve – ezáltal Justíciát idézve – vezeti őt az „oltárhoz”, ahol Benő az áldozat. (A tudomány oltárán hozott áldo-zat itt nyerhet valós értelmet.) S máris világos lesz az a momentum is, miért nem volt szabad megmosni a holttestet a kastélyba kerülése után: nehogy kiderülhes-sen, hogy az már vérzett annak fölhozatala óta is, ezen a bizonyos zárt körben megtartott vizsgálaton. („Ki se terített, meg se mosatja”)

Az egész zártkörű tetemrehívásra a „Vissza, neki” alapján gondolhatunk. („Hát-ha az anyja, szép huga már most / Jönne siratni?” Vissza, neki ...”)

A négy alabárdos által őrzött terembe az anya-lánya kettős közül tehát csak a kislányt hívja magához egy ürüggyel. Őt vádolja Bárczi, szinte nyíltan, a gyl-kossággal. Ez persze ad abszurdum, de természetesen teljességgel ki nem zárható. Hogy elszalad(hat) a második idézőkor a lány, megint csak koncepciónkhoz jól illeszkedő mozzanat. Senkinek nem lesz gyanús, hiszen tudják: Bárczi már úgysis tisztában van az eredménnyel. S ha nem futna el a kislány, lehet, hogy az ő fejére olvasná Bárczi a szentenciát: „Lyányom, ez ifjú gyilkosa vagy.” Ugyanis a vérzés

⁴ Bevezető – Arany János balladái – Szépirodalmi KVK, 1985

akkor is kiváltódna. (Innen is látszik: nem őt akarja hóhérkézre adni, hanem a falu rosszát.)

Ha a halott (holt) testvére jön, azaz ha Abigél közelít, az vajon kiváltja-e majd a vele hangalakilag egybeeső, izomorf történést (a holttest vére jön, azaz elkezd a halott újra vérezni)? Mert ha igen, akkor talán van összefüggés a szó hangalakja, a szó jelentése és a valóság között (Itt egyúttal a mondatra is gondolunk persze, hiszen a szó és a mondat is a nyelvi jelek kategóriájába tartozik)

Vannak⁵ (misztikus) nézetek, s ezek szerint a három (nyelvi jel-valóság-hangalak) összefügg. „Egy régi feltevés szerint: a szó a gondolat teste, a jelentés annak a lelke. De hol van köztük a határvonal? Itt felmerülhet néhány nézet. A racionalisták táborá az azt vallja: a „hangzat” minden jelentésalakulása önkényes és a véletlen eredménye. Az ellentábor, a mágusok és misztikusok a név és lényeg, a logosz és lélek egybetartozásáról beszélnek. Tartalom és forma, test és szellem, lélek és test viszonyának örök pszichofizikai kérdése ez. Nem mindenki vallja Pállal: a betű öl, a lélek élte.”⁶

Ez a mondat megmagyarázza a holttest vérzését, de arra is rámutat, hogy bizony a kettő, sőt a három testvérei egymásnak. (Valóság, jelentés és hangalak, de Benő, Veronika és Abigél is.)

Abigél Bárczival való rejtett összefüggésére (gyakorlatilag: apa-lánya) utal az is, hogy mindkettejüket egy ragadozóval hozza összefüggésbe Arany: az öreg Bárczit a szöveg elején ölyvhöz hasonlítja, a lányt pedig a szöveg végén vércséhez. Az öreg, így szándékos justismordot elkövető, gonosz fekete mágus választ kapott egy kérdésre, erre szolgált tehát ez a középkori apasági vizsgálat. De egyúttal hóhérkézre is adta a falu szegyenfoltját, a rosszlány Abigélt. Ugyanakkor megszabadult fiától is, akit nem szeretett. Bárczi ki nem állhatja a gyerekeit, csakúgy, mint Szaturnus, aki föl is falta azokat.⁷

Összegezve

A mű szigorú szerkezeti rendjéből következőleg csak három ember közül kerülhet ki a tettes: Benő, Abigél, az idős Bárczi. Ha kettőt ki tudunk zárni a gyanúsítottak közül, pl. logikai alapon, akkor egy gyanúsítottunk marad, a harmadik személy.

---

⁵ Dornseiff, F.: Das Alphabet in Mystik und Magic, Nachträge und Berichtigungen, Zu S.1f, Fourier Verlag

⁶ u.o.: 169. s.

⁷ Lásd ehhez illusztrációként pl. Beham híres fametszetét: Szaturnusz gyermekei – látható pl. Boll-Bezold: Csillaghit és csillagfejtés, Helikon Kvk, 24-es ábráján –; vagy Goya festményét. A legújabb, Pap Gábor-féle népballada-kutatások fényt derítenek arra, hogy népballada-hőseink megfélemlítették bolygóminőségeknél. Ebből átmentve Arany balladáira egy gondolatot: Bárczi egy ilyen planéta tulajdonságait hordja magán: a Mérlegben fontos szerephez jutó, benne erejét kifejező Szaturnuszét.

A Mérlegről – a bíróságok jelképe – még azt kell megemlíteni, hogy benne a Mars bolygó van száműzve, ezért az ő képviselte tulajdonságok hiányozni fognak. Mars és vér könnyedén asszociálódna (hisz az hadisten, ahol ő megjelenik, vér folyik), tehát ez magyarázhatja a vers elejében hiányként feltűnő, el nem induló vérfolyást. Mihelyt azonban átlépünk egy másik jegyre – erre a fellépő jegyes szolgálhat támpontként –, megváltoznak a viszonyok: a Mérleg jegyét követő Skorpióban az annak kerettulajdonságait adó Mars lesz ezúttal uralmon, ez pedig egy elerődő vérzést nagyon is indokol.

Benő semmiképpen sem követhetett el öngyilkosságot a fentebb kifejtettebbek alapján.⁸ Abigél sem lehet az elkövető, és öngyilkosságra sem biztatja Bárczi Benőt, mert nem áll érdekében a fiú halála. Sőt, éppen a vele való házasság emelné ki őt a nyomorából. Abigél ártatlanságának további bizonyítéka, hogy elmegy a tetemrehívásra.

Abigél Benőt arra biztatja, hogy ölje meg az apját. Mint láttuk, a „magát” szó minden további nélkül érthető úgy, hogy „Önt”.

Abigélt tehát a ravasz Bárczi törbe csalja.

A jogász feladata, hogy megtalálja az elkövetőt, és bizonyítékokkal alátámassza annak bűnösségét. A nyelvész feladata, hogy a szavakat és a mondatokat vizsgálja. Azt a cselekvést, hogy mi lesz, ha a holt testvére jön, akkor vajon a holttest vére jön? Mert ha igen, akkor van összefüggés nyelvi jel és annak jelentése között. Tehát ha egy nyelvészeti alapkérdésre hamis választ adunk, nem fogjuk érteni a ballada eseményeit, történéseit.

---

⁸ Bagoly Cs.: Új Holnap, 1997 novemberre

Városi bűnözés: új esélyek a védekezésre

Beszámoló Barabás A. Tünde

Épített környezet – Bűnözés – Szituációs bűnmegelőzés című könyvéről

Magyarországon a bűncselekmények közel 80 százalékát a nagyvárosokban, és azokon belül is elsősorban a sűrűn lakott városrészekben követik el. Az Országos Kriminológiai Intézet munkatársai (Barabás A. Tünde, Irk Ferenc és Windt Szandra) éppen ezért reprezentatív vizsgálatot végeztek 1500 ember megkérdezésével arról, hogy milyen a bűnözési helyzet Budapest két ismert lakótelepén, az ott élők hányszor, milyen körülmények között, hogyan válnak bűncselekmény áldozatává, és miként védekezhetnek, hogy elkerüljék például megtámadásukat, vagy vagyonuk megkárosítását. A kutatás alapján a Barabás Tünde által szerkesztett könyv részletesen ismerteti az eredményeket, összehasonlítva más európai nagyvárosok (Amszterdam, Berlin, Bristol és Krakkó) lakótelepeinek bűnözési helyzetével és az arra adott válaszokkal. A kötet elkészítésében a kriminológusok mellett más szakemberek (Dallos Endre mérnök és Kovács Róbert szociológus) is részt vettek. Rámutattak arra, hogy bár idehaza országszerte nagy erővel folyik a paneldzsungelek rekonstrukciója, ez azonban többnyire a falak szigetelésének, fűtési rendszerének felújítására korlátozódik. Eközben Nyugat-Európában széles körben alkalmaznak új és korszerű biztonság- és biztonságérzet-növelő megoldásokat, mert igazolt tény, hogy a bűncselekmények egy jelentős része építészeti tervezéssel és átalakítással elkerülhető.

A kutatás alapja az Európai Unió AGIS-programja által támogatott, nemzetközi összefogásban megvalósuló, az épített környezet szerepét a lakótelepi bűncselekmények megelőzésében vizsgáló úgynevezett Crime Prevention Carousel (CPC) volt. Ebben a lakótelepek bűnözési helyzetét és az adott környezet átalakíthatóságát – mint prevencióes eszközt – vizsgáló nemzetközi projektben olyan kutatási anyag született, amely a szituációra és az arra adható válaszokra fókuszál. A közelmúltban megjelent könyv ennek a kutatásnak a rövidített változata.

A vizsgálat során képet kaptunk a résztvevő országok (Németország, Magyarország, Lengyelország és az Egyesült Királyság) adott városrészeinek bűnözési helyzetéről. Kiderült, hogy a vizsgált lakótelepek mindegyikében túlnyomórészt helyben történtek a megemlített bűncselekmények. Ez rámutat a szituációs bűnmegelőzés fontosságára és arra, hogy milyen jelentős szerepet játszhat az épített-ültetett környezet a sértetté válásban, illetve annak megelőzésében, azaz milyen, viszonylag egyszerű és tervezhető eleme is van a bűnmegelőzés összetett folyamatának.

A szituációs-építészeti bűnmegelőzés a bűnmegelőzésnek a külföldön mindinkább előtérbe kerülő ága. Jelentősége abban rejlik, hogy a bűncselekményt ott próbálja megelőzni, ahol előállhat, vagyis elsősorban a nagyvárosokban, ahol a bűncselekmények jelentős része történik. Mivel a potenciális bűnözőnek a legnagyobb

kockázat a lebukás veszélye, ezért a kialakítandó bűnmegelőzési stratégiában ezt kell növelni. Az építészeti bűnmegelőzés építészeti, településfejlesztési, táj- és kert-építési, forgalomtechnikai, fénytechnikai, pszichológiai és kommunikációs módszerek együttes alkalmazásával, az épített környezet utólagos átalakításával, valamint tudatos tervezéssel és megvalósítással törekszik csökkenteni, illetve megszüntetni a bűnelkövetés lehetőségeit.

Nem csak bűnügyi szempontból kezelendők kiemelten a városokban a lakótelepek. Mivel a 60-70-es évek panel „csúcstechnikájának” eredményeként viszonylag kis területen emberek sokasága él, ezért a jelenlegi gondok fő forrásai egyrészt a fizikai problémák, amelyek a házak technikai állapotának rohamos romlásában jelentkeznek, ezek kijavítására viszont kevés pénz jut. Másrészt a lakótelepeken társadalmi problémák is megjelennek: a szociális gondokkal küszködő, csökkenő, stagnáló jövedelmű vagy munkajövedelemmel nem rendelkező csoportok aránya növekszik. Ez azután a helyi devianciák kialakulásához vezethet (például a cselengő, munkanélküli fiatalok rongálása, garázdasága, drogfogyasztás stb.). A jól szituáltak által lakott lakások ugyanakkor nappalra kiürülnek, felügyelet nélkül maradnak.

A várostervezés bár nem értékelhető jelentőségén felül, vagyis nem okolható a bűnözésért, számos bűncselekmény mégis megelőzhető általa. Nyilvánvaló, hogy e bűnmegelőzési forma olyan széles körű szakmai összefogást igényel, amely a rendőrséget és a helyi civilszervezeteket, önkormányzatokat éppúgy bevonja a probléma megoldásába, mint a kriminológusokat, pszichológusokat, városépítészeket, kertészmérnököket stb. Egy ilyen projekt megvalósítása a vizsgált területeken nagyban hozzájárulhatna a lakótelepekhez társuló negatív képzetek javításához, miközben jobbíthatná az ott lakók közérzetét, és erősíthetné a helyi közösségi aktivitásokat.

A kutatás főbb eredményeit bemutató tanulmánykötet végén található azok az elképzelések és ajánlások, amelyeket az AGIS kutatás résztvevői a projekt végén megfogalmaztak, tekintetbe véve a helyi sajátosságokat és problémákat. A javaslatok többsége az épített környezet olyan adottságain kíván javítani, amelyek jelenleg a situációs bűnözés melegágyai, indikátorai lehetnek. Emellett olyan közösségépítő, kapcsolaterősítő szempontokat is figyelembe vesznek, amelyek már rövidtávon is a bűnalkalmak csökkenését okozhatják.

Ez a paletta nem helyettesítheti az önkormányzat által megfogalmazott, illetve az önkormányzat és a rendőrség kompetenciájába tartozó kérdéseknek a felelős hatóságok általi megoldását, de megfelelő helyi program esetén jól kiegészítheti, ezzel segítve a bűnmegelőzés eredményesebbé tételét.

Sümeгинé Tóth Piroska:

Válogatás a szakirodalomból

BÜNTETŐJOG

Czine Ágnes – Szabó Sándor – Villányi József:
Strasbourggi ítéletek a magyar büntetőeljáráásban
HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

Fenyvesi Csaba:
Szembesítés. Szemtől szemben a bűnügyekben
Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008.

Kiss Anna:
Bűnbe esett irodalmi hősök. Jog és irodalom.
Publicitas Art Média K., Budapest, 2008.

KÖZIGAZGATÁSI JOG

Bándi Gyula – Csapó Orsolya – Kovács Végh Luca – Stágel
Bence – Szilágyi Szilvia:
Az Európai Bíróság Környezetjogi ítélezési gyakorlata
Szent István Társulat, Budapest, 2008.

MUNKAJOG

Breznay Tibor (lec.):
A Munkajog nagy kézikönyve. 2., átdolgozott kiadás
CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2008.

POLGÁRI JOG

Bujáki József – Dósa Imre – Dudás Gábor – Friedler Gábor –
Sum Szabolcs – Szabó Imre – Szentkúti Dániel – Tarján Gábor:
Az informatikai jog nagy kézikönyve
CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2008.

Elek Balázs:
A vadászszenvedély bűncselekményei
Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Gellén Klára:
A színlelt szerződés
Pólay E. Alapítvány, Szeged, 2008.

Görög Márta:

A kegyeleti jog és a nem vagyoni kártérítés
Pólay E. Alapítvány, Szeged, 2008.

Herger Csabáné:

A nővértől az állami anyakönyvvezetőig. A magyar házassági köteléki jog és az európai modellek
Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008.

Somfai Balázs:

A kapcsolattartás mint a gyermek emberi joga
HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.

ÁLTALÁNOS TÉMA

Andor László – Farkas Péter:

Az Adóparadicsomtól a Zöldmozgalomig. Kritikai szócikkek a világgazdaságról és globalizációról
Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.

Benisné Győrffy Ilona (szerk.):

Jogásznapló 2009
Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2008.

Boóc Ádám:

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás
HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):

Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IX.
Pécs, 2008.

Görgényi Ilona (szerk.):

Lectiones Honoris Causa – Újkihívások Európában, a jogtudomány válaszai
Miskolci Egyetem – Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008.

Halász György (főszerk.):

Britannica Hungarica. Világenciklopédia XX. kötet (2. kiegészítő kötet)
Lexikon Kiadó, Budapest, 2008.

Hermann Péter (főszerk.):

Ki kicsoda 2009.
MTI, Bp., 2008.

Juhász László – Makai Lajos – Winkler Bernadett (szerk.):
*A Pécsi Ítéltábla kollégiumi véleményeinek és publikált
határozatainak gyűjteménye*
2003-2008. Pécs, 2008.

Kiss Eliza:
Borjogász. Kézikönyv a gyakorlat számára
Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Mika Ágnes:
Jogtudorka könyve
Holnap Kiadó, Budapest, 2008.

Nótári Tamás:
*Jog, vallás és retorika. Második, bővített és
átdolgozott kiadás*
Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Pléh Csaba – Boross Ottília:
*Pszichológia. A pszichológia legfontosabb fogalmai magyar
és angol nyelven*
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008.

Stipta István (szerk.):
Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 9.
Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008.

Tóth Tihamér (lec.):
A reklámjog nagy kézikönyve
CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2008.

Új Európai börtönszabályok és magyarázatuk – VI. rész

(összeállította: Vókó György)

Élelmezési rezsim

22. Szabály:

- 22.1. *A fogvatartottaknak az életkorukat, az egészségi állapotukat, a fizikai állapotukat, a vallásukat, kultúrájukat és munkájuk jellegét figyelembe vevő élelmezési rezsimben kell részesülniük.*
- 22.2. *A belső jognak meg kell határoznia az élelmezési rendszer mennyiségi követelményeit, különösen energiatartalmát és minimális fehérjemennyiségét pontosan előírva.*
- 22.3. *A táplálékot higiénikus körülmények között kell elkészíteni és felszolgálni.*
- 22.4. *Mindennap ésszerű időközönként három étkezést kell felszolgálni.*
- 22.5. *A fogvatartottaknak mindenkor hozzáférést kell kapniuk az ivóvízhez.*
- 22.6. *Orvos vagy ápoló(nő) előírhatja a fogvatartott étrendjét, étkezési rendjének módosítását, ha az egészségügyi okok miatt szükséges.*

A büntetés-végrehajtási hatóságok fontos feladata ügyelni arra, hogy a fogvatartottak kielégítő élelmezést kapjanak. A szabályok ezen része címének változása („Élelmezési rendszer” „Élelmezés” helyett) ennek a ténynek a kiemelését célozza. Azokat a megoldásokat, amelyek szerint a fogvatartott egyénileg biztosítja az élelmezését, a szabály nem tiltja meg, de ha ezt a megoldást kellene alkalmazni, örködni kell afölött, hogy a fogvatartott naponta háromszor étkezzék. Egyes államokban a büntetés-végrehajtási hatóságok megengedik a fogvatartottaknak, hogy maguk készítsék el ételeiket, ha az a közösségi élet pozitív érzetét kelti bennük. Ilyenkor a hatóságok megfelelő felszereléseket bocsátanak rendelkezésükre, valamint a táplálkozási szükségleteik kielégítésére elegendő élelmiszer mennyiséget.

A 22. szabály most specifikusan arra kötelezi a nemzeti hatóságokat, hogy a belső jogban jelenítsék meg az élelmezési rendszer minőségi követelményeit. Ezeknek a kritériumoknak figyelembe kell venniük a különböző fogvatartotti kategóriák igényeit. E specifikus normák meghatározása után a belső felügyeleti rendszerek, továbbá a nemzeti és nemzetközi ellenőrző szervek olyan alappal rendelkeznek majd, amely lehetővé teszi számukra annak megállapítását, hogy a fogvatartottak élelmezési szükségletei a törvénynek megfelelően kerülnek-e kielégítésre.

Jogi tanácsadás

23. Szabály:

- 23.1. *Minden fogvatartott jogosult jogi tanácsot kérni és a büntetés-végrehajtási hatóságok kötelesek ésszerűen segíteni ennek a tanácsadásnak az igénybe vételében.*

- 23.2. Minden fogvatartott jogosult saját költségére a választása szerinti ügyvédtől bármely jogi kérdéstről tanácsot kérni.
- 23.3. Amikor a jogszabályok ingyenes jogsegély-szolgáltatásról rendelkeznek, a büntetés-végrehajtási hatóságoknak minden fogvatartott figyelmét fel kell hívniuk erre a lehetőségre.
- 23.4. A fogvatartott és az ügyvédje között jogi kérdéstről folytatott konzultációk és más közlések – ide értve a levelezést is – bizalmasak.
- 23.5. Bíróság, kivételes körülmények között, a bizalmasság alapelve alól kivételeket engedélyezhet súlyos bűncselekmény vagy a büntetés-végrehajtási intézet biztonsága és biztonságossága elleni súlyos vétség vagy súlyos támadás elkövetésének megakadályozása végett.
- 23.6. A fogvatartottaknak lehetőséget kell kapniuk arra, hogy betekintsenek az őket érintő bírósági eljárásokra vonatkozó iratokba, vagy engedélyezni kell, hogy azokat birtokukban tartsák.

Ez a szabály a fogvatartottak jogi tanácsadáshoz való jogáról szól. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fogvatartás valamely formája vagy a szabadságvesztés büntetés hatálya alá tartozó minden személy védelméről szóló Alapelv-gyűjteményének 18. alapelvén alapul, nem pedig a régebbi nemzetközi büntetés-végrehajtási normákon, amelyek a büntetőper előtt álló fogvatartottakra összpontosultak és nem ismerték el kifejezetten a fogvatartottnak a jogi tanácsadáshoz való jogát. A jogi tanácsadás vonatkozhat mind büntető-, mind pedig polgári jogi ügyekre, továbbá az olyan kérdésekre is, mint például a végrendelet-készítés. Pontosabban, a „jogi tanácsadás” meghatározása és a jogi tanács adására jogosult személy országonként kissé különbözhet, és azokat inkább a belső jog szabályozza.

A 23. szabály arra irányul, hogy gyakorlati tartalommal töltse meg az egyes fogvatartottaknak a jogi tanácsadáshoz való jogát. Azt kéri a büntetés-végrehajtási hatóságoktól, hogy hívják fel a fogvatartottak figyelmét a jogsegélyre, és más módokon is segítsék őket, például azzal, hogy jegyzetek készítéséhez ellátják őket a szükséges eszközökkel és az ügyvédjüknek címzett postai küldeményeket bérmentesítik, ha a fogvatartottak saját maguk nem tudják ezt megtenni [lásd a Cotlet kontra Románia ügyet (a kérelem száma: 38565/97 – 2003. 06. 03.)]. A nem elítélt fogvatartottaknak/az előzetes letartóztatásban lévőknek a jogi tanácsadással és az annak igénybe vételével kapcsolatos külön igényeit a 98. szabály világítja meg.

A büntetés-végrehajtási hatóságoknak a jogi tanácsadás szolgáltatását annak bizalmas jellege biztosításával is meg kell könnyíteniük. A fogvatartottaknak a bizalmas jellegű jogi tanácsadáshoz és az ügyvédjükkel való levelezés bizalmas jellegéhez való jogát az Emberi Jogok Európai Bizottsága és az Emberi Jogok Európai Bírósága egy sor határozatában állapította meg és ismerte el (lásd különösen a Golder kontra Egyesült Királyság – a kérelem száma: 4451/70 – 1975. 02. 21.) és Silves kontra Egyesült Királyság – a kérelem száma: 5946/72, stb. – 1983. 03. 25.) ügyeket). A gyakorlatban különböző eszközök alkalmazhatók ezen jog tiszteletben tartása érdekében. A büntetés-végrehajtási normák már hosszú ideje úgy rendelkeznek, hogy például a fogvatartott és az ügyvéd közötti beszélgetése-

ket a büntetés-végrehajtási személyi állomány láthatja, de nem hallhatja (lásd az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fogvatartottakkal való bánásmódról szóló minimális szabályainak gyűjteményét, 93. szabály). Kétségtelenül ez a legjobb mód arra, hogy a fogvatartottak bizalmas jellegű jogi tanácsadáshoz jussanak, de más megoldások is elképzelhetők ennek az eredménynek az eléréséhez. A jogi levelezés bizalmas jellegét szavatoló, specifikus módszereket is létre kell hozni.

Csak akkor indokolt, hogy a büntetés-végrehajtási hatóságok megszorításokat alkalmazzanak a bizalmas jelleg vonatkozásában, ha azt kényszerítő körülmények szükségessé teszik és a korlátozásokat fölül kell vizsgálni (lásd a Peers kontra Görögország – a kérelem száma: 28524/95, 2001. 04. 19., 84. bekezdés és A.B. kontra Hollandia – a kérelem száma: 37328/97, 2002. 01. 29., 83. bekezdés – ügyeket). Amikor kivételesen bíróság korlátozza a jogi tanácsadóval való kommunikáció bizalmas jellegét konkrét esetben, pontosan meg kell határozni a korlátozás indokául szolgáló okokat és azokat a fogvatartottal írásban közölni kell.

A 23.6. szabály a fogvatartottak segítségét célozza azzal, hogy betekintést biztosít számukra az őket érintő jogi dokumentumokba. Amikor biztonsági és rendfenn tartási okok miatt nem fogadható el, hogy ezeket a dokumentumokat zárkájukban őrizzék, intézkedni kell annak biztosítására, hogy azokhoz hozzáférhessenek.

A külvilággal való kapcsolatok

24. szabály:

- 24.1. *A fogvatartottaknak engedélyezni kell, hogy amilyen gyakran lehet, érintkezzenek – levélben, telefonon vagy más kommunikációs módok révén – családjukkal, harmadik személyekkel és a külső szervezetek képviselőivel, valamint, hogy fogadják az említett személyek látogatását.*
- 24.2. *A kapcsolattartás és a látogatások a bűnüldözés, a nyomozás, a helyes rend, a biztonság és a biztonságosság fenntartása, a bűncselekmények megakadályozása és az áldozatok védelme miatt szükséges minden korlátozásának – attól függetlenül, hogy büntetés-végrehajtási hatóság, vagy bíróság által kibocsátott specifikus határozat rendelte el – azonban lehetővé kell tennie a kapcsolattartás elfogadható minimumát.*
- 24.3. *A belső jognak meg kell határoznia azokat a nemzeti és nemzetközi szervezeteket, valamint tisztviselőket, amelyekkel és akikkel a fogvatartottak korlátozás nélküli érintkezhetnek.*
- 24.4. *A látogatási módozatoknak lehetővé kell tenniük a fogvatartottak számára, hogy a lehető legtermészetesebb módon tartsák fenn és fejlesszék családi kapcsolataikat.*
- 24.5. *A büntetés-végrehajtási hatóságoknak segíteniük kell a fogvatartottakat a külvilággal való megfelelő kapcsolattartásban és ehhez megfelelő szociális segítséget kell nyújtaniuk.*
- 24.6. *A fogvatartottat az értesítés kézhezvételekor haladéktalanul tájékoztatni kell közeli hozzátartozója haláláról vagy súlyos betegségéről.*

- 24.7. Amikor a körülmények lehetővé teszik, a fogvatartott számára engedélyezni kell, hogy elhagyja a büntetés-végrehajtási intézetet – akár őrizet mellett, akár pedig szabadon – beteg hozzátartozója meglátogatása, annak temetésén való részvétele végett vagy más humanitárius okok miatt.
- 24.8. Minden fogvatartottnak jogosultnak kell lennie arra, hogy haladéktalanul értesítse családját fogva tartásáról vagy másik intézetbe történő átszállításáról, valamint minden olyan súlyos betegségről vagy sérülésről, amelyben szenved.
- 24.9. Fogvatartottnak büntetés-végrehajtási intézetbe történő befogadása, halála, súlyos betegsége, komoly sérülése vagy kórházba szállítása esetén, a hatóságoknak – a fogvatartott ellentétes kérelme kivételével – haladéktalanul értesíteniük kell házasársát, élettársát; ha az érintett egyedülálló, a legközelebbi hozzátartozóját vagy bármely más olyan személyt, akit a fogvatartott előzetesen megjelölt.
- 24.10. A fogvatartottaknak lehetőséget kell kapniuk a közügyekről való rendszeres tájékozódásra, a napilapokra, folyóiratokra vagy más kiadványokra való előfizetésre és ezek olvasására, illetőleg rádió- és televízióadások hallgatására, nézésére, feltéve, hogy egyedi esetben és meghatározott időtartamra bíróság eltiltást nem rendelt el.
- 24.11. A büntetés-végrehajtási hatóságoknak figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy a fogvatartottak részt vehessenek a választásokon és a népszavazásokon, valamint a közélet más eseményein; feltéve, hogy ennek a jognak az érintett általi gyakorlása nem korlátozott a belső jog szerint.
- 24.12. A fogvatartottaknak lehetőséget kell kapniuk a médiumokkal való kapcsolatra, feltéve, hogy nyomós okok nem állnak ezzel szemben a biztonság és a biztonságosság, a közérdek, illetőleg az áldozatok, a többi fogvatartott és a személyi állomány védelme érdekében.

A szabadság elvesztésének nem kell szükségszerűen a külvilággal való kapcsolatok hiányával együtt járnia. Ellenkezőleg, minden fogvatartottnak joga van bizonyos kapcsolatokhoz és a büntetés-végrehajtási hatóságoknak törekedniük kell olyan feltételek megteremtésére, amelyek a leginkább lehetővé teszik a kapcsolattartást. Hagyományosan ezek a kapcsolatok levelek, telefonhívások és látogatások formájában jelennek meg, de a büntetés-végrehajtási hatóságoknak tudatában kell lenniük a modern technika kínálta elektronikus kommunikációs lehetőségeknek. Ezeknek a lehetőségeknek a fejlődésével az ellenőrzésüket biztosító eszközök is megjelennek, olyannyira, hogy az elektronikus kommunikáció új módjai akképpen használhatók, ami nem veszélyezteti sem a biztonságot, sem a biztonságosságot. A külvilággal való kapcsolatok elengedhetetlenek a börtönlét potenciálisan káros hatásai elleni küzdelemhez [lásd szintén az életfogytiglanra ítéteknek és más hosszú időtartamban fogvatartottaknak a büntetés-végrehajtás vezetése általi kezeléséről szóló (2003)23. ajánlás 22. és 23. bekezdéseit is]. A 99. szabály egyértelműen kimondja, hogy a terhelteknek szintén lehetőséget kell kapniuk a külvilággal való kapcsolattartásra, és a kapcsolatokban esetleg alkalmazott minden szigorítást szigorúan korlátozni kell.

A „család” szót tág értelemben kívánatos értelmezni, hogy az magában foglalja azt a kapcsolatot is, amelyet a fogvatartott valakivel kialakított; a családtagokkal való kapcsolathoz hasonlítható kapcsolatot is, bár lehet, hogy az nem formalizált. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikke elismeri az ember magán- és családi élete, továbbá levelezése tiszteletben tartásához való jogát, és a 24. szabály akképpen olvasható, mint amely meghatározza a büntetés-végrehajtási hatóságok felelősségét ezen jog tiszteletben tartása tekintetében a börtön alapvetően korlátozó feltételei között. A szabály a látogatásokra is kiterjed, amelyek a kommunikáció rendkívül fontos formáját jelentik.

Az Európai Emberi Jogi Egyezménynek a hatóság által a magán- és családi élet, továbbá a levelezéshez való jog gyakorlásába történő beavatkozást a 8.2. cikkében meghatározott korlátoknak megfelelően, a kommunikáció szigorításait a minimumra kell szorítani. A 24.2. szabály azonban elismeri, hogy minden fajta kommunikációt a büntetés-végrehajtási intézet helyes rendjéhez, biztonságához és biztonságosságához fűződő szigorú követelmények miatt korlátozni és figyelni lehet (ezeknek a fogalmaknak az általános kifejtését lásd a IV. Részben). A kommunikációk korlátozása szükséges lehet a folyamatban lévő bűnügyi nyomozások érdekében, újabb bűncselekmények elkövetésének megakadályozása és a bűncselekmények sértettjeinek védelme érdekében is. Különös óvatosság szükséges azonban az ilyen típusú korlátozásokat illetően, mivel a korlátozások olyan kérdésekre vonatkozó döntéshozatalt tesznek szükségessé, amelyek általában nem tartoznak a büntetés-végrehajtási hatóságok hatáskörébe. Bírósági határozat lehet tehát szükséges az ilyen indokokon alapuló korlátozás bármilyen elrendelése előtt. A figyelésnek is arányosnak kell lennie a fenyegetéssel, amelyet az adott kommunikációforma jelent és nem szolgálhat a kommunikáció közvetett korlátozására. Azokat a külön nehézségeket és késedelmet, amelyekkel az adott nyelvet nem ismerő fogvatartott szemben találkozhatja magát, a minimálisra kell szorítani.

A korlátozások elleni jogorvoslatot meghatározó szabályok szintén fontosak: ezeket egyértelműen, világosan, a törvénynek megfelelően kell megfogalmazni a 8.2. cikkben megköveteltek szerint és nem szabad a büntetés-végrehajtási vezetők mérlegelésére hagyni (lásd az Európai Emberi Jogi Bíróság Nagytanácsa által 2000. április 6-án a Labita kontra Olaszország ügyben hozott ítéletet, a kérelem száma: 26772/95 – 2000. 04. 06.). A korlátozásoknak a lehető legkevésbé tολakodóknak kell lenniük, az elrendelésük alapjául szolgáló veszélyre figyelemmel. A levelezés például ellenőrizhető annak megvizsgálása végett, hogy a levél nem tartalmaz-e tiltott tárgyakat, de csak akkor olvasható el, ha specifikus ok miatt gyanú áll fenn arra nézve, hogy a tartalma jogellenes lehet. A látogatások sem tilthatók meg, ha biztonsági kockázat áll fenn, hanem a látogatásokra arányosan megnövelt felügyeletet kell biztosítani. Ezen kívül, a kapcsolattartást korlátozó intézkedés alátámasztásához a veszélynek kimutathatónak kell lennie; a levelezés meghatározatlan időtartamú cenzúrázása például nem fogadható el. A gyakorlatban a korlátozások a célzott kommunikáció-típusok szerint változnak. A leveleket és telefonbeszélgetéseket modern technológiával könnyű ellenőrizni. Az elektronikus kommunikációfajták – például az elektronikus posta – biztonsági

szempontból még nagyobb kockázatot jelentenek és az ezekhez való hozzáférést a fogvatartottak szűk kategóriája számára kell fenntartani. Mivel a biztonsági kockázatok tovább nőhetnek, a szabályok ezzel kapcsolatban nem tartalmaznak specifikus irányelveket.

A 24.2. szabály további szűkítést állapít meg az ilyen típusú korlátozásokhoz annak szavatolására, hogy még azoknak a fogvatartottaknak is, akik korlátozások hatálya alatt állnak, engedélyezzék a külvilággal való bizonyos kapcsolatok fenntartását. Kívánatos lenne, hogy a belső jog pontosan meghatározza azoknak a látogatásoknak, leveleknek, telefon-beszélgetéseknek a minimális számát, amelyet minden esetben engedélyezni kell.

A 24.2. szabályban a „bíróság által kibocsátott specifikus végzés” kifejezés azokra a helyzetekre adandó válaszokra irányul, amikor előzetes letartóztatásban lévő személyek számára további korlátozásokat kell elrendelni a nyomozás eredményes lefolytatásával kapcsolatos követelményekre tekintettel. Még ezeket a fogvatartottakat sem szabad azonban teljesen elkülöníteni/elszigetelni.

A kommunikáció bizonyos formái egyáltalában nem tilthatók meg. Az Emberi Jogok Európai Bírósága kifejezetten szembeszállt a fogvatartottaknak az európai emberi jogi intézményekkel való levelezésének korlátozására irányuló próbálkozásokkal (lásd például a Campbell kontra Egyesült Királyság ügyet – a kérelem száma: 13590/88 – 1991. 03. 25.) és a 24.3. szabály pontosan kimondja, hogy a belső jognak engedélyeznie kell az ilyen típusú kommunikációt, de a nemzeti ombudsmannal és a nemzeti bíróságokkal is.

A 24.4. szabály a látogatásoknak nemcsak a fogvatartottak, hanem a családjaik szempontjából is különösen fontos voltát hangsúlyozza. Amikor lehetséges, hosszú időtartamú (72 óráig terjedő időtartamú, mint például számos kelet-európai országban) családi látogatásokat kell engedélyezni. Ezek a hosszított látogatások lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy partnerükkel intim kapcsolataik legyenek. Az ilyen célból engedélyezett rövidebb időtartamú „háztársi látogatások”-nak megalázó hatásuk lehet a két partnerre nézve.

A 24.5. szabály határozottan arra kötelezi a büntetés-végrehajtási hatóságokat, hogy segítsenek a fogvatartottak számára a külvilággal való kapcsolatokat megtartani. A büntetés-végrehajtási hatóságoknak különösen arra kell törekedniük, hogy minden fogvatartott számára engedélyezzék a börtönnek humanitárius okokból történő elhagyását, mint arról a 24.7. szabály rendelkezik. Az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondta, hogy amikor semmiképpen sem áll fenn a szökés veszélye, a fogvatartottnak engedélyezni kell a börtön elhagyását közeli hozzátartozója temetésén való részvétel céljából (lásd a Ploski kontra Lengyelország ügyet – a kérelem száma: 26761/95 – 2002. november 12.). Családi események (például gyermek születése) olyan humanitárius okok, amelyek indokolják a fogvatartottnak a börtönből való kimenetelét.

A 24.6., 24.8. és 24.9. szabályok annak szavatolására irányulnak, hogy a fogvatartottak kapják meg a közeli családtagjaikra vonatkozó fontos információkat és a rájuk vonatkozó lényeges tájékoztatások jussanak el az érintett személyekhez a börtönön kívül. Kívánatos a fogvatartottak segítése ilyen információk közlésében. A szabály egyensúly megtartására törekszik a fogvatartottaknak a számukra

fontos, börtönön kívül lévő személyeknek bizonyos eseményekről való tájékoztatásához való jogának elismerése, - bizonyos esetekben a hatóságok kötelessége ezeket a személyeket értesíteni - és a fogvatartottak azon jogának figyelembe vételével, hogy egyes rájuk vonatkozó információkat ne közöljenek, ha azt kívánják. Abban az esetben, amikor fogvatartottak önként jelentkeznek a börtönbe, nem szükséges, hogy a hatóságok értesítsék családjukat befogadásukról.

A 24.10. szabály a külvilággal való kapcsolatok egyik aspektusára vonatkozik, a tájékozódás lehetőségének aspektusára, amely az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke által szavatolt szólásszabadsághoz való jog egyik eleme.

A 24.11. szabály újdonság az európai büntetés-végrehajtási szabályokban: annak biztosítására irányul, miszerint a büntetés-végrehajtási hatóságok tartásukban a fogvatartottaknak az Emberi Jogok Európai Bírósága által egyre gyakrabban elismert azon jogát, hogy részt vegyenek a választásokon [lásd a Hirts (2) kontra Egyesült Királyság (2) ügyet, a kérelem száma: 74025/01, ítélet 2004. március 30.]. A büntetés-végrehajtási hatóságok ebben az esetben is megkönynyíthetik és kötelesek is könnyebbé tenni a dolgok menetét, továbbá mellőzni, hogy akadályozzák a fogvatartottaknak a választásokon való részvételét (lásd az Iwanczuk kontra Lengyelország ügyet - a kérelem száma: 25196/94 - 2001. 11. 15.). Ez a szabály egy régi határozaton alapul, a fogvatartottak választási, polgári és szociális jogairól szóló (62) 2 határozaton. Ennek „B” fejezete az alábbiakat mondja ki: ha a törvények lehetővé teszik a választó számára, hogy a szavazóhelyiségben való személyes megjelenése nélkül szavazzon, a fogvatartottaknak engedélyezni kell, hogy éljenek ezzel a kedvezménnyel. Kivéve, ha törvény, vagy bírósági határozat kifejezetten megfosztotta őket a szavazáshoz való joguktól (5. bekezdés). Azoknak a fogvatartottaknak, akik számára engedélyezték a szavazást, lehetőséget kell kapniuk arra, hogy tájékozódjanak a helyzetről, joguk gyakorlása végett (6. bekezdés).

A 24.12. szabály kiegyensúlyozott helyzet meghatározására törekszik a fogvatartottak kommunikációjának egyik igen vitatott aspektusával kapcsolatban. Bár a szólásszabadság alapjogi norma, a hatóságok jogosultak ezt a szabadságot korlátozni az európai emberi jogi egyezmény 10. cikke (2) bekezdésének megfelelően. A „közérdek” kifejezés lehetővé teszi az ilyen típusú kommunikáció megtiltását a belső biztonságra és biztonságosságra vonatkozó kérdéseken kívüli okok miatt is. Az e területen érvényesítendő korlátozásoknak többek között a sértettek, más fogvatartottak és a büntetés-végrehajtási személyi állomány integritásának védelme lehet a céljuk. A „közérdek”-et azonban meglehetősen szűken kell értelmezni a fogvatartottaknak a médiumokkal való kommunikációja teljes megakadályozásának elkerülése végett, amelyet a jelen szabály engedélyez.

(Folytatása következik)

Alapítva, 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviseleti folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)
A kiadásért felel: Mária Molnár Mária, az ÜOE elnöke
A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.
Főszerkesztő: Kiss Anna PhD
Főszerkesztő-helyettes: Fazekas Géza, Központi Nyomozó Főügyészség
(Egyesületi Hírek Rovat)
Felelős szerkesztő: Fürcht Pál, Budapesti Nyomozó Ügyészség
Olvasószerkesztő: Sümeгинé Tóth Piroska, Legfelsőbb Bíróság
(Anyanyelvi Ügyelet és Könyvajánló Rovat)
A szerkesztőség elnöke: Hadler Andrea, Budakörnyéki Ügyészség

A szerkesztőség tagjai:

Auer László, Legfőbb Ügyészség (Tanulmányok Rovat)
Fónay Tamás ügyész, Siklói Városi Ügyészség (Hazai kapcsolatok)
Jaguzstin Tamás, Budakörnyéki Ügyészség (Ügyészi Hírek Rovat)
Lajtár István, Legfőbb Ügyészség (Tanulmányok Rovat)
Nánási László, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség
Törő Andrea, OKRI (Európai Figyelő Rovat)
Venczl László ügyész, Katonai Főügyészség (Nemzetközi kapcsolatok)
Virág Mária, Legfőbb Ügyészség

Jogi lektorok:

Belovics Ervin PhD, Legfőbb Ügyészség
Finszter Géza, MTA doktora, OKRI
Mészáros Ádám PhD, OKRI
Varga Zs. András PhD, Legfőbb Ügyészség
Vókó György PhD, Legfőbb Ügyészség

Munkatársak

Balogh Ernő – lapterv
Sándor Viktória – grafika
Giricz Anna – tördelés

Közlési feltételek

A Szerkesztőség olyan tanulmányok közzétételét vállalja, amelynek témája a különböző jogterületek elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. Az írás nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot E-mailen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni. A cikkek terjedelme maximum 20000 leütés lehet. Nem tudunk színes táblázatokat, grafikonokat, diagramokat közölni. A Szerkesztőség a kéziratot stilizálhatja. A Szerző hozzájárul, hogy írásműve az internet-hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.

Megrendelőlap

Előfizethető:
Országos Kriminológiai Intézet,
1122 Budapest, Maros u. 6/a.
Tel.: (06-1) 3567-566
E-mail: kiss@okri.hu

Megjelenik: évente 6 alkalommal
Éves előfizetési díj (2009. évre): 3.540,- Ft + áfa

Megrendelem az *Ügyészek Lapja* című folyóiratot
2009. évre _____ példányban

Megrendelő neve: _____

Pontos címe, irányítószámmal:
_____

Ügyintéző neve, telefonszáma:
_____

Dátum: _____

Cégszerű aláírás: _____

A megrendelőlapot szíveskedjék az alábbi címre postázni:

ORSZÁGOS KRIMINOLÓGIAI INTÉZET
1122 Budapest, Maros u. 6/a.
Telefon: (06-1) 356-7566
Számlaszám: Creditanstalt Rt. (Budapest, V., Alkotmány u. 4.)
10900011-00000009-66980000